

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EKONOMİK KRİZ VE TÜRKİYE’DE ORGANİZE
SUÇLAR

Fikri Serhad ÇOKAKLI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Cemile ÇETİN

İZMİR – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ekonomik Kriz Ve Türkiye’de Organize Suçlar” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Fikri Serhad ÇOKAKLI

...../...../2020

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ekonomik Kriz Ve Türkiye’de Organize Suçlar

Fikri Serhad ÇOKAKLI

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Anabilim Dalı

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Programı

Küreselleşme süreci beraberinde hızlı bir büyüme ve gelir dağılımı adaletsizliğini de beraberinde getirmiştir. Ekonomiler hızla büyürken karşılaşılan sorunlarda çeşitlenmektedir. Ekonomiler her krize girdiğinde bu krizden bazı maliyetlere katlanarak çıkmaktadırlar. Devletler kriz dönemlerinde ekonominin yeniden dengeye gelmesi için birçok politika uygulamaktadır. Uygulanan bu politikaların temel noktası ise makroekonomik göstergelerin düzelmesi üzerine odaklanmıştır. Ülkedeki gelir seviyesi kişi başına gelirle ölçülmekte fakat artan gelirin hangi gelir grubuna ait olduğunun pek de bir önemi olmamaktadır.

Kriz dönemlerinde ülkedeki gelir gruplarından özellikle orta ve alt gelir grubu kesimler çok fazla etkilenmektedir. Bu gelir grubunda bulunan kişiler krizin etkisi hem ekonomik hem de sosyal anlamda fazlası ile hissetmektedirler. Şehirler özellikle kriz dönemlerin iş imkânının daha fazla olduğu merkezler olarak kabul edilmektedir. Kriz dönemlerinde kırsal ya da görece olarak gelişmemiş yerleşim yerlerinden büyük şehirlere göçlerde artmaktadır. Şehirlerin çok hızlı büyümesi çarpık kentleşme ve gecekondu bölgelerini oluşturmaktadır. Şehir kenarlarında bulunan bu bölgeler niteliksiz iş gücü ile illegal örgütlerin eleman temin ettiği yerler halini almıştır. Düşük eğitim ve gelir seviyesi insanları hayatta kalabilmek yada daha iyi yaşayabilmek için kanunsuz işlere yönlendirebilmektedir.

Suç insanlık tarihi ile başlaması ve günümüze kadar devam eden bir olgu olması, suç ile ilgili birçok çalışmayı da gerekli kılmıştır. Özellikle kriz

dönemleri de emniyet güçlerinin yaptıkları operasyonlarda ciddi artışlar gözlenmektedir. Görsel ya da yazılı basında kriz dönemleri artan şekilde suç ile ilgili haberler yapılmaktadır. Suçun sosyolojik kökenleri yada psikolojik nedenleri ile ilgili birçok çalışma yapılsa da suç ve ekonomi ile ilgili çalışmalar özellikle ülkemizde çok fazla değildir. Bu anlamda bu çalışmada genel olarak suç ve ekonomik kriz ilişkisi özellikle resmi kaynaklı verilere dayandırarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu anlamda kolluk kuvvetlerini özellikle organize suçlara yönelik olarak yaptıkları operasyonları kriz dönemleri ve diğer dönemler karşılaştırılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kriz, Suç, Suç ve Ekonomi İlişkisi, Organize Suç.

ABSTRACT
Master's Thesis
Economic Crisis and Turkey are Also Organized Crime
Fikri Serhad Çokaklı

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Labour Economics and Industrial Relations
Labour Economics and Industrial Relations Graduate Program

Globalization brought together the rapid growth and inequality in distribution of income. While the economies grow fast, the problems faced also varies. Whenever the economies face crises, some expenditures doubles as a result. The governments apply many policies in order to balance the economies in periods of crises. The basic point of these policies is focused on the rehabilitation of macroeconomic indicators. The level of income in a country is not measured through income per person; however, it would not be important which increasing income belongs to which income group.

In the crises periods, especially middle and lower income classes affect much from the crises. The people within these income groups feel the crises strongly both economically and socially. The cities are accepted as the centers where there is much business opportunity. In the period of crises, the migration from suburban or underdeveloped regions to urban increase. The rapid growth of cities makes up illegal housing zones. These places around the centers became neighborhoods of unskilled labour and where illegal organizations provide members. The low education and income level may direct people to illegal Works in order to survive or better live.

As crime is a fact which begins with the history of humanity and continuing up to now, it requires many studies concerning crime. Especially in periods of crises, serious increase in operations of police forces is realized. Both in visual and written press, there are news about crime in periods of crises. Although there are many studies concerning the sociologic roots or

psychological reasons of crime, there are not enough studies towards crime and economy in our country. This study tries to explain the relationship between crime and economic crises especially on basis of official resources generally. So, it is tried to be analyzed the police forces towards their operations to organized crimes comparing crises periods and other periods.

Keywords: Economic Crises, Crime, Crime and Economy Relations, Organized Crime.

EKONOMİK KRİZ VE TÜRKİYE’DE ORGANİZE SUÇLAR

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK KRİZ VE EKONOMİK TÜRLERİ

1.1. KRİZİN TANIMI	3
1.2. KRİZ TÜRLERİ	4
1.2.1. Ekonomik Kriz	5
1.2.2. Ekonomik Kriz Türleri	6
1.2.2.1. Reel Sektör Krizleri	6
1.2.2.2. Finansal Krizler	7
1.2.2.2.1 Bankacılık Krizleri	7
1.2.2.2.2. Döviz Krizi	8
1.2.2.2.3. Borsa Krizi	9
1.3. KRİZ MODELLERİ	10
1.3.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri	10
1.3.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri	11
1.3.3. Üçüncü Nesil Kriz Modelleri	11
1.4. GELİŞMEKTE OLAN VE GELİŞMİŞ ÜLKELERDE YAŞANAN KRİZLER	12
1.4.1. Güneydoğu Asya, Latin Amerika ve Meksika Krizleri	12

1.4.2. Rusya Krizi	14
1.4.3. 2008 Mortgage Krizi	15
1.5. 1990 SONRASI TÜRKİYE’DE YAŞANAN KRİZLER	16
1.5.1. 1994 Krizi	17
1.5.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri	19
1.6. EKONOMİK KRİZ ÇÖZÜM YOLLARI	20
1.6.1. Ekonomik İstikrar Politikaları	21
1.6.1.1. Ortodoks İstikrar Politikaları	23
1.6.1.2. Heterodoks İstikrar Politikaları	24
1.6.2. Ekonomi Politikaları	24
1.6.2.1. Para Politikaları	27
1.6.2.2. Maliye Politikaları	28
1.6.2.2.1. Vergi Politikaları	28
1.6.2.2.2. Kamu Harcamaları Politikaları	29

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ OLGUSU VE ORGANİZE SUÇLAR

2.1. SUÇ KAVRAMI	31
2.2. SUÇ TÜRLERİ	32
2.2.1. Suçluluk, Organize Suç ve Mafya	33
2.3. ORGANİZE SUÇ KAVRAMI	36
2.3.1. Organize Suç Kavramını Tanımlama Çabaları	37
2.3.2. ABD ve Avrupa Birliği Ülkeleri Hukukunda Organize Suç	40
2.4. ORGANİZE SUÇ TARİHİ GELİŞİMİ	43
2.5. ULUSLARARASI ORGANİZE SUÇ KRİTERLERİ	45
2.6. ORGANİZE SUÇLARIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ	46
2.6.1. Siyasal Nedenler	46
2.6.2. Sosyo-Ekonomik Nedenler	47
2.6.3. Hukuki Nedenler	49
2.7. ORGANİZE SUÇ ÖRGÜTLERİNİN FAALİYETLERİ, SUÇ TÜRLERİ VE YÖNTEMLERİ	50

2.8. TÜRKİYE’DE ORGANİZE SUÇ	51
2.8.1. Organize Suçun Türkiye’de ki Tarihi Gelişimi	52
2.8.2. Türkiye’de Organize Suç Kavramı	54
2.8.3. Türk Hukuk Sisteminde Organize Suç Kavramı	55
2.8.4. Türkiye’de Organize Suçun Karakteristik Özellikleri	57
2.8.5. Türkiye’de Organize Suçun Ortaya Çıkış Nedenleri	58
2.8.6. Türkiye’de Organize Suç Örgütlerinin Faaliyet Alanları	60
2.8.7. Türkiye’de Organize Suç Örgütlerinin İşledikleri Suç Türleri	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK KRİZ VE ORGANİZE SUÇ İLİŞKİSİ

3.1. EKONOMİK KRİZ VE ORGANİZE SUÇ İLİŞKİSİ	64
3.2. EKONOMİK KRİZE DAYALI SUÇUN TOPLUMSAL NEDEN ve SONUÇLARI	66
3.3 EKONOMİK KRİZE DAYALI SUÇUN BİREYSEL NEDENLERİ ve SONUÇLARI	68
3.3.1 İşsizlik	68
3.3.2 Yoksullaşma ve Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği	71
3.3.3. Stres	71
3.4. KRİZ DÖNEMLERİ VE EKONOMİK SUÇLAR	72
3.5. ORGANİZE SUÇ ÖRGÜTLERİNE YAPILAN OPERASYONLARIN BÖLGESEL DEĞERLENDİRİLMESİ	73
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	87

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kriz Dönemi İstihdam Durumu	s. 70
Tablo 2: Marmara Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı	s. 74
Tablo 3: Karadeniz Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı	s. 75
Tablo 4: İç Anadolu Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı	s. 76
Tablo 5: Güneydoğu Anadolu Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı	s. 77
Tablo 6: Ege Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı	s. 78
Tablo 7: D. Anadolu Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı	s. 79
Tablo 8: Büyükşehir Belediyeleri Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı	s. 81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ekonomik ve Finansal Krizlerin Sınıflandırılması

s. 6

GİRİŞ

Sanayi devrimi ve iktisadın bir bilim olarak ayrılması ile başlayan süreçten sonra kitle üretimi ve genişleyen pazar imkânları ülke ve sanayilere birçok yeni ufuklar açmıştır. Bu yenilikler sadece büyüme gelişme olarak değil bazı durumlarda daralma ve kriz olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüze gelene kadar hem küresel anlamda hem de bölgesel anlamda birçok kriz çıkmış ve krizler sadece ülkelerin veya bölgelerin ekonomik yapılarını etkilemekle kalmayıp sosyal hayatta da çok derin izler bırakmışlardır.

Krizler ülkelerin sadece sayısal göstergelerini etkilememektedir, bunun yanında bozulan ekonomi beraberinde bozulan sosyal yapı ve toplumu da getirebilmektedir. Nitekim yaşanan ekonomik durgunluklar kişilerin özel ve iş hayatlarını derinden etkileyebilmektedir. Yaşanan durgunlukların kriz haline dönüşmesiyle bu bozunmalar en üst seviyeye ulaşabilmektedir. Bu noktada ortaya çıkan bozulan sosyal yapı, aynı zamanda suç olgusunun zeminini oluşturabilmektedir. Kriz ve suç kavramları birbiri ile ilişkisinde neden – sonuç bağlamında ayrılamaz yapı arz edebilmektedir. Bu denli toplumsal nitelikteki suç kavramının işleniş şekilleri 20. yy da incelenmeye başlanmış, farklı disiplinler kapsamında suç, suç işleme mekanizmaları ve suçluluk kavramları değerlendirmelere konu olmaya devam etmektedir.

En genel tanımı ile organize suç örgütleri güç ve ya maddi çıkar elde etmek amacı ile bir organizasyonel yapıda bir araya gelmiş toplulukları ifade etmektedir. Kriz ortamları içerik olarak fırsatları da ifade eden bir kavram niteliği ile organize suç örgütleri için fırsatlar sunmaktadır. Nitekim, kriz dönemlerinin özellikle sosyal yapı bozulmaları kurumların etkin işleyememesi, bürokratik işlemlerin uzunluğu ve buna benzer sebepler organize suç örgütleri için fırsat ortamlarını daha rahat oluşturmaktadır.

Çalışmada veri temin etme ve sayısal bir analiz yapma kısıtları ile karşılaşmış ve bu çalışmanın ilerleyen yıllarda, özellikle il bazında verilerin artması ile daha teknik olarak incelenebilir bir yapıya gelmesi beklenmektedir. Diğer taraftan ülkemizde özellikle organize suç ve ekonomik kriz ilişkisini ortaya koyan fazla çalışmanın olmaması çalışmamızın yeniliği olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada öncelikle kriz türleri ve ekonomik kriz ele alınmaktadır. Ekonomik krizlerin Dünya ve Türkiye örnekleri verilerek krizlerle mücadele yöntemleri ve sonuçlarına değinilmektedir. İkinci bölümde, organize suç örgütleri hukuki durumları ve yapılarına göre ayrıntılı bir şekilde incelenerek son bölümde ise Türkiye’de veri temin edilebilen 1998-2017 yılları arası organize suç örgütlerine yapılan operasyonlar bölge, il ve büyükşehir bağlamında ayrıntılı olarak ele alınarak ve kriz dönemleri ile organize suç örgütlerine yapılan operasyonlar arasındaki ilişki irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK KRİZ VE EKONOMİK TÜRLERİ

1.1. KRİZİN TANIMI

Kriz kavramı günlük dilde birçok olay ve durum için kullanılmaktadır. Yunanca kökene sahip kriz kelimesi, sosyal bilimlerde buhran ve ekonomik dalgalanmaların şiddetli olduğu dönemler için kullanılmaktadır. Her ekonomik olaya kriz gözü ile bakılmamalıdır. Ekonomik kriz, ekonomi biliminin önemli sorunlarından biridir ve bu sorun sadece ulusal bir sorun olarak ele alınamaz. Küreselleşen dünyada her hangi bir ülkede çıkan ekonomik krizin diğer küresel ekonomilerle birbirini etkileyebilmektedir. Ekonomide yaşanan herhangi bir kriz türü toplumsal yaşamı olumsuz bir şekilde etkileyerek toplumun ihtiyaçlarını kısıtlar hale gelebilir. Krizlerin bu olumsuz sonuçları iktisatçıların en önemli çalışma konuları arasında yer almıştır. Krizle karşılaşan devletler krizden çıkış yolları için birçok ekonomik istikrar politikalarını hayata geçirmeye çalışarak krizden çıkmanın yollarını aramaya çalışmıştır.¹

Bir olayın ekonomik kriz olarak adlandırılabilmesi için ekonomik krizin temel özelliklerini taşıması gerekmektedir.² Ekonomik krizin temel unsurları;

- Önceden tahmin edilemeyen makro düzeyde tüm ekonomiyi, mikro düzeyde ise firma ve kişileri ciddi olarak etkileyen sonuçların ortaya çıkmasıdır.
- Firma ve kişiler için tehdit oluştururken aynı zamanda girişimciler için fırsatlar sunmaktadır.
- Süresi ülkeden ülkeye firmalara göre farklılık gösterebilir. Ülke ekonomileri için tedbir alınmışsa etkisinin daha kısa sürmesi beklenmektedir. Genelde gelişmiş ülkelerdeki krizler daha kısa sürede atlatılırken, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde süre uzamaktadır.

¹Kuran, İhsan. **Türkiye’de Ekonomik Krizler Ve İstikrar Programları (1980-2005)**, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.1.

² Ahmet Turgut, **Finansal Krizlerde IMF’in Rolü ve Önemi: 1997 Asya ve 2000-2001 Türkiye Krizleri** Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi, 2006, Yıl 9, Sayı 10, s.s 2-3

- En tehlikeli özelliklerinden birisi de bulaşıcı olmasıdır. Krizler çıktığı ülkelerden diğer ülkelere dağılma özelliği bulunmaktadır.³

Kriz ekonomik konjonktürdeki yükselme aşamasını izleyen hızlı daralmalar şeklinde ifade edilebilir. Ekonominin büyüme sürecinde artan talep ve bu talebe cevap verecek üretim kapasitesinin artırılması üretimde artış ve büyümeyi hızlandıracaktır. Fakat sermaye büyümesi ve üretim artışı karşısında yeterli talep artışı gelmez ise yatırımların karlılığı düşecek ve firmalar krize girecektir. Makro anlamda ise ülke ekonomisi kriz dönemine girecektir.⁴

Ekonomik krizler daha çok gelişmiş ve sanayileşmiş ekonomilerde görülmektedir. Ülkelerdeki aşırı iyimser ekonomik beklentiler, üretim yatırım ve istihdam seviyelerini hızla arttırmaktadır. Bu gelişmelere parasal büyüme ile destek de gelmesi ülkede fiyatları hızla arttırmaktadır. Aşırı stok ve eksik talep ise ekonomide krize sebep olmaktadır.⁵ Diğer yandan küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişme krizlerin ülkeler arasında hızla yayılmasına sebep olmaktadır.

1.2. KRİZ TÜRLERİ

Kriz denilince akla ilk gelen unsurlar siyasal ve ekonomik istikrarsızlıktan kaynaklanan sorunlar olarak belirtilebilir. Siyasal krizler; devletin problemleriyle alakalı siyasi partiler parlamento ve toplumun diğer organlarıyla beraber görüşlerin çatıştığı devletin bütün yönetim, seçim, bürokrasi sistemlerinde çıkan aksaklığından kaynaklı olayların tartışıldığı ortam diyebiliriz.⁶

Ekonomik kriz devlet ile beraber bütün finansal alanları etkileyen geleceği pek kestirilemeyen gelişmeler olarak açıklamamız mümkündür. Krizler kestirilmediği için bir anda diğer finansal organlara da sirayet etme etkisi vardır.

³ Coşkun Can Aktan ve Hüseyin ŞEN, “**Ekonomik Kriz; Nedenler ve Çözüm Önerileri**”, **Yeni Türkiye Dergisi Kriz Özel Sayısı**, 2001, Cilt 2, Sayı:42, s.1225.

⁴ Bernard Rosier, **İktisadi Kriz Kuramları**, (Çev. Nurhan Yerlitürk), İstanbul, 1991, s.20

⁵Yunus Emre Ergenç **Ekonomik Krizlerin Nedenleri ve Çözüm Önerileri**, 2009, s.10 http://www.endmuu.com/kariyer/ekonomi/dosyalar/ekonomik_kriz_nedenleri_ve_cozum_onerileri.pdf f- 25-03-2012

⁶ Gökmen Kantar, Gülay, İhsan, Hakan Kılıcı, **Siyasal Krizler Karşısında Liderlerin Davranışları Ekonomiye Etkileri. Maltepe Üniversitesi İletişim Dergisi**, İstanbul, Cilt: 5, 2018. s.10

Bununla beraber kriz dönemini hasar kayıtsız atlatabilmek için krizlere doğru yöntem ve politikaların zamanında uygulanması esastır.⁷

1.2.1. Ekonomik Kriz

Ekonomik kriz kavramı konjonktür dalgasındaki yükselme aşamasını izleyen hızlı daralmalardır. Ekonominin büyüme sürecinde artan talep ve bu talebe cevap verecek üretim kapasitesinin arttırılması üretimde artış ve büyümeyi hızlandıracaktır. Fakat sermaye büyümesi ve üretim artışı karşısında yeterli talep artışı gelmez ise yatırımların karlılığı düşecek ve firmalar krize girecektir. Makro anlamda ise ülke ekonomisi kriz dönemine girecektir.⁸ Diğer bir tanımlamaya göre ise ekonomik kriz, mal, hizmet ya da finansal piyasalardaki fiyat veya miktarlardaki öngülen seviyelerden çok daha fazla bir dalgalanmanın gerçekleşmesi olarak ifade edilmektedir⁹.

Ekonomik kriz daha çok gelişmiş ve sanayileşmiş ekonomilerde görülmektedir. Ülkelerdeki aşırı iyimser ekonomik beklentiler, üretim yatırım ve istihdam seviyelerini hızla arttırmaktadır. Bu gelişmelere parasal büyüme ile destek de gelmesi ülkede fiyatları da hızla arttırmaktadır. Aşırı stok ve eksik talep ise ekonomide krize sebep olmaktadır.¹⁰ Fakat küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişme krizlerin ülkeler arasında hızla yayılmasına sebep olmaktadır.

Ekonomik krizler reel sektörlere bağlı olarak görülebileceği gibi finansal piyasalardan da kaynaklanabilmektedir. Hangi sebepten ortaya çıkarsa çıksın ekonomik krizler ülke ekonomilerinde yıkıcı etkileri kaçınılmaz bir durumu işaret etmektedir. Diğer yandan krizlerin yayılması da küreselleşen dünyada önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik krizler, finansal, bankacılık, reel sektör krizleri olarak oluşmakta ve toplumları etkilemektedir.

⁷Aktan, Coşkun Can; Hüseyin Şen, (2001). **Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri**”, Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayı II, Sayı:42, Kasım –Aralık 2001, s. 1225-1230.

⁸ Bernard Rosier, **İktisadi Kriz Kuramları**, (Çev. Nurhan Yerlitürk) , İstanbul,1991,s.20

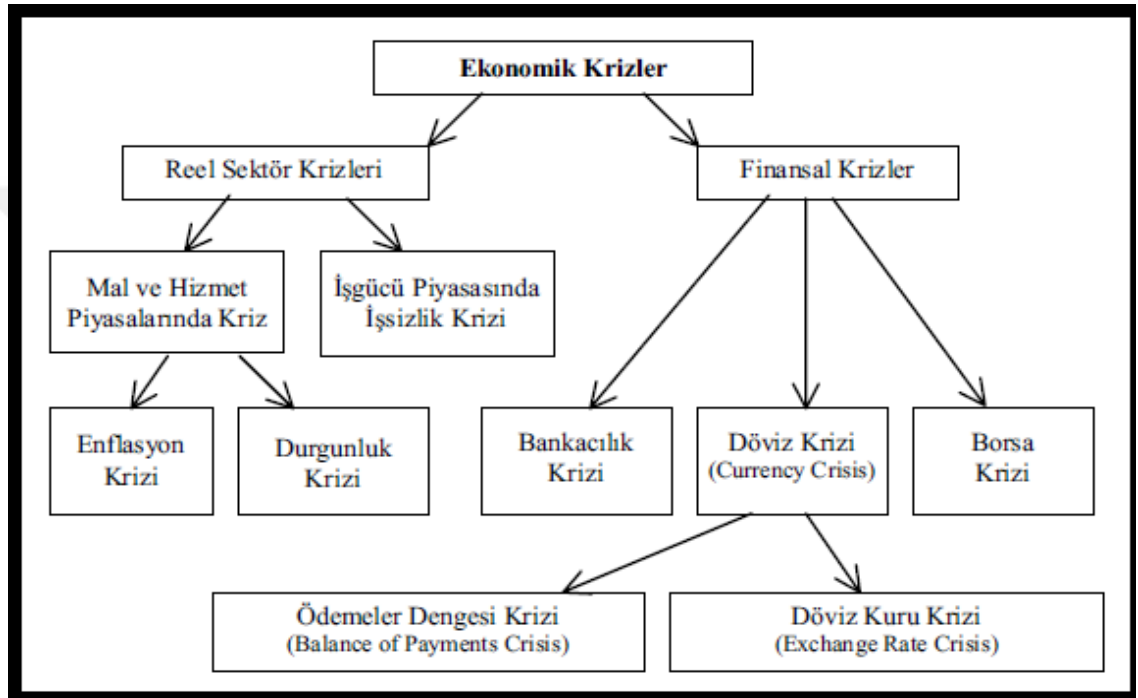
⁹ Aykut Kibritçioğlu, “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler”, 1969-2001”, Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Yıl: 7, Sayı 41, Eylül- Ekim, ss. 174

¹⁰Yunus Emre Ergenç **Ekonomik Krizlerin Nedenleri ve Çözüm Önerileri**, 2009, s.10 http://www.endmuh.com/kariyer/ekonomi/dosyalar/ekonomik_kriz_nedenleri_ve_cozum_onerileri.pdf f- 25-03-2012

1.2.2. Ekonomik Kriz Türleri

Ekonomik ve finansal krizler, çıkış sebepleri ve etkileri bakımından farklılaşmaktadır. Şekil 1’de ekonomik ve finansal krizlerin çıkış sebebi yayıldığı alanlar ve çeşitleri gösterilmiştir.

Şekil 1: Ekonomik ve Finansal Krizlerin Sınıflandırılması

Kaynak: Aykut Kibritçioğlu, "Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001", Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı 41, 2001:17

1.2.2.1. Reel Sektör Krizleri

Ekonomide üretimde veya işsizlikte ortaya çıkan büyük ölçekli daralmalara reel sektör krizleri denilmektedir. Mal piyasalarında ortaya çıkan krizler enflasyon veya ekonomideki durgunluk olarak yaşanmaktadır. Fiyatlardaki sürekli yükselme ve bu yükselişin sürekli olması enflasyon krizi olarak adlandırılmaktadır. Ekonomideki

durgunluğa bağılı olarak görülen krizlerde ise ekonomideki yatırımların ekonomik büyümeyi arttıramayacak kadar düşük olması ya da olmamasıdır.¹¹

Mal ve hizmet piyasalarında kriz üretimde veya miktardaki daralma olarak tanımlanırken iş gücü piyasalarındaki kriz ise istihdamın daralması şeklinde tanımlanmaktadır.¹² Krizlerin reel sektörü etkilemesi ile birlikte, iş gücü piyasasında arz fazlası ve fiyatların yükselmesi şeklinde kendini gösterebilmektedir. Bu ise mal piyasalarında bir durgunluk ya da talep yetersizliğini ortaya çıkarabilmektedir. Ekonomik durgunluk dönemine giren ülkeler ise talep yetersizliği sorunu yüzünden kriz daha da derinleşmektedir. Bir diğere sonucu ise enflasyon olarak ortaya çıkan sorundur. Birçok ülke kriz sonrası yüksek enflasyon sorunu ile karşılaşp, uzun dönemler bu sorun ile uğraşmaktadır.

1.2.2.2. Finansal Krizler

Finansal krizler, mali piyasalarda ortaya çıkan ve mali piyasaların fonksiyonlarını yerine getirememeleri olarak tanımlanmaktadır. Finansal krizler piyasada buluna spekülörlerin piyasa yapısındaki aksaklıkları görerek spekülative saldırılarını yoğunlaştırması sonucu derinleşmektedir. Ülkedeki hızlı sermaye akımları ülkeye olan güveni sarsarken ülke parasındaki dalgalanmalar reel ekonomiye yansımaktadır. Bu ise ülkedeki finansal krizleri arttırmaktadır.¹³

1.2.2.2.1 Bankacılık Krizleri

Son yıllarda gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde bankacılık krizleri görölmektedir. Bankacılık krizleri finansal sistemi bozmak sureti ile yatırımların azalmasına, tüketim harcamalarının düşmesine sebebiyet vererek ekonomiyi etkilemektedir. Kriz döneminde yabancı sermayenin ülkeden çıkışı hızlanmakta ve

¹¹Ahmet Özkan, **Ekonomik Kriz ve Muhasebe Uygulamalarına Bazı Yansımalar**, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, cilt: 23, sayı: 2 Ankara, 2000, s.2

¹²Kibritçiöğlu, A. (2001). Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001. <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/kibritci/ytd-kibritcioglu.pdf> (17.01.2018)

¹³Gülten Demir, **Asya Krizi ve IMF**, Der Yayınları No:268, İstanbul,1999,s.62

bankacılık sektöründe zayıflamaya neden olmaktadır. Bu zayıflama, verilebilir kredi miktarını azalmaktadır.¹⁴

Bankaların bulundukları ekonomilerde veya finansal kontrol ve düzenleme kurullarında alınan karar ve yeterlilikleri yerine getirmemesi nedeni ile iflas etmeleri ve mevduat sahiplerine karşı olan sorumluluklarını yerine getirememesi durumunda halkında psikolojik olarak mevduatlarını çekmek istemeleri krize sebep olmaktadır. Hükümetler krizin etkisini azaltmak ya da derinleşmesini önlemek için bankaları kamulaştırma yoluna gidebilirler. Diğer bir bankacılık krizi ise bankaların piyasada fonladıkları kredilerin büyük kısmının dönmemesi, banka iflaslarına sebep olmaktadır. Bu durumda da yine banka iflasları ve ekonomik krizler görülmektedir.¹⁵

Bankacılık krizleri para krizlerine göre daha uzun sürme eğilimindedir. Ekonomi üzerindeki etkisi ise daha şiddetli olmaktadır. Para krizleri bankacılık krizlerinden yaklaşık yarısı süresinde sona ermektedir. Para krizleri bankacılık krizlerini tetiklediği görülmektedir. Bankacılık krizlerinin ekonomideki ve üretimdeki etkisi para krizlerinden çok daha fazladır. Bu kayıp hem üretimdeki düşüş hem de finansal piyasaların yeniden yapılanma sürecinin uzamasından kaynaklanmaktadır.¹⁶

Bankacılık krizleri sektöre olan güven kaybı sonrası yaşanan gelişmelerden meydana gelmektedir. Bankaların talepleri karşılayamamaları ekonomide krizlere sebebiyet vermektedir. Bu krizleri önlemede önemli bir politikada mevduat sigortalarıdır. Alınan çeşitli önlemlere rağmen bankacılık krizleri tüm ekonomilerde görülebilmektedir.¹⁷

1.2.2.2.2. Döviz Krizi

Döviz (para) krizleri sabit kur sistemi altındaki ekonomilerde para piyasalarındaki spekülasyon ya da para piyasası aktörlerinin ulusal paradan kaçış

¹⁴Özgür Yaman, “**Finansal Krizler ve Erken Uyarı Sistemleri**”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.19

¹⁵Gerard Caprio, , “**Banking on Crises: Expensive Lessons from Recent Financial Crises**”, *World Bank, Working Papers*, 1998, s.25

¹⁶Yay, 2001,s.1248

¹⁷Aslıhan Ay, **Dünya Ekonomisinde Yaşanan Başlıca Krizlerin Analizi ve Krizden Çıkış Politikaları Öneri-Görüşler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2011, s.11

sonucu ülkedeki döviz fiyatlarındaki hızlı yükseliş olarak tanımlanmaktadır. Para ya da döviz krizlerinin en temel noktası, sabit kur sisteminde karşılaşılmıştır.¹⁸ Öte yandan devletlerin ekonomik yapılarındaki ödemeler dengesi üzerinde yaşanan gelir gider dengesizliklerinden ötürü likiditenin azalması yoluyla oluşan para krizinden de söz etmek mümkündür. Bu durumda piyasaya arz edilen para miktarının artması enflasyonist baskıyı oluştururken, aksi durumda ise, aşırı değerlenmiş para durumu oluşmaktadır. Her iki durumda da ülkelerin merkez bankaları krize müdahale için politika faizi, para basımı gibi enstrümanlar kullanmaktadır.

Döviz kuru krizi; özellikle sabit kur sistemi uygulayan ekonomilerde döviz kurlarındaki ani hareketlenme ya da uluslararası sermaye hareketlerindeki ani değişimler sonucunda döviz piyasalarında şiddetli dalgalanmalar meydana gelmektedir. Piyasada ulusal paraya güvenin azalması ve yabancı paraya talebin artması sonucunda artan talebin merkez bankası döviz stoklarını tüketmesi ile ortaya çıkan kriz olarak adlandırılmaktadır.¹⁹

Döviz piyasaları dengede olduğu durumda döviz arzı ve döviz talebi birbirine eşittir. Döviz talebinde meydana gelecek aşırılıklar döviz dengesini bozacaktır. Kişisel tercihlerin değişmesi, Enflasyon oranlarında değişiklikler, kur beklentileri ve yabancı sermaye hareketleri döviz talebini etkileyen başlıca unsurlardır. Döviz talebindeki bu değişiklikler döviz piyasalarında hızlı kur değişimlerine sebep olacaktır²⁰.

1.2.2.2.3. Borsa Krizi

Borsa krizi, borsada işlem gören çeşitli menkul kıymetlerin değerlerinde yaşanan değer kayıpları olarak tanımlanabilir.²¹

Finansal krizlerin ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerden biri olan borsa krizi, endeksin dalgalanması ile ekonomi ve finans piyasalarında yaşanan belirsizlikle

¹⁸ Aydan Kansu, **Döviz Kuru Sistemleri ve Döviz Krizleri Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**, : Güncel Yayıncılık, 2.basım, İstanbul, 2006, s.62

¹⁹ Ahmet Turgut, Türleri, Nedenleri ve Göstergeleri ile Finansal Krizler, TÜHİŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt 20, Sayı:4-5 Şubat 2007 ss.36

²⁰ Halil Seyitoğlu, **Uluslararası İktisat**, Güzem Can Yayınları, Yayın No:20, 15. Basım, İstanbul 2003, s.378

²¹ Eren, Mehmet Fatih. **Ekonomik Krizler ve Kriz Göstergeleri: 1990 Sonrası Dünyada Yaşanan Krizler ve Türkiye Karşılaştırması**. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, s.7

kendini göstermektedir. Finansal korunma stratejilerinin ve finans bilgisine sahip olmayan yatırımcıların günlük işlemleriyle neden oldukları borsa krizi, para arzı, döviz kurları ve gayrisafi yurtiçi hasıla üzerinde etkili olmaktadır²².

1.3. KRİZ MODELLERİ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler birçok kriz ile karşılaşmışlardır. Latin Amerika, Asya, Avrupa ve Türkiye birçok kriz ile karşılaşmış ve kriz ile mücadele için istikrar politikaları uygulanmıştır. Bu krizlerin oluşumları ve etkileri incelendiğinde birbirinden farklı sebepler olduğu ortaya konmuştur. Krizlerin teorik alt yapıları açısından birinci nesil, ikinci nesil ve üçüncü nesil kriz modelleri olarak iktisat teorisinde incelenmeye başlanmıştır.

1.3.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri

Birinci nesil kriz modelleri daha çok sabit döviz kurunun uygulandığı ekonomilerde bütçe açıklarının finansmanı için uygulanan para politikaları ve döviz kuru politikalarındaki tutarsızlıklardan meydana gelmektedir. Merkez bankası sabit kur sistemini korurken, kamu açıklarının genişletici para politikaları ile finanse edildiği bir durumda merkez bankasının döviz rezervleri eriyecektir. Döviz rezervlerinin azalması ise spekülörlerin faaliyetlerini arttırmaktadır. Döviz kurunu sabit tutamayan Merkez Bankası ise develüasyona gitmek zorunda kalacaktır.²³

Döviz stoku hızla eriyen ülkelerde görülme olasılığı çok fazladır. Spekülörler bu durumda ellerindeki yerli paraları döviz ile değiştirerek yerli paradan hızlı bir kaçış olacaktır. Buda ülkede döviz rezervlerinin hızla azalmasına ve sabit kur sisteminden vazgeçilmesine neden olabilecektir. Spekülör ise bu sayede gelir elde edecektir.²⁴

²² Siner, İsmet. **Menkul Kıymet Borsa Krizlerinin Makro Ekonomik Yansımaları**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.46.

²³ Süleyman Değirmen, Ahmet Şengönül ve İsmail Tuncer. “**Kriz Erken Uyarı Sinyalleri Olarak Reel Ekonomi Göstergeleri**”, **Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri**, Seyidoğlu, H.,R.Yıldız (drl), İstanbul:Arıkan Basım Yayım, 2006, s.467

²⁴ Eyüp Bastı, **Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi: Krizin Finans Sektörü Verimliliğine ve Etkinliğine Etkileri**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 2006, s.10

1.3.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri

İkinci nesil kriz modelleri Meksika ve Avrupa'daki çeşitli ülke paralarına yapılan spekülasyon saldırıları açıklamak için geliştirilmiştir. Kriz, spekülasyon saldırılara karşı yetkili organların yeterli önlem ve politik tedbir almamaları sonucu, normal bir ekonomilerde bile kriz görülebilmektedir. Zayıf döviz kurunun olduğu ülkelerde spekülasyonlar döviz pozisyonlarını güçlendirirler. Bu durumda faiz oranları yükselmesi, ekonomide durgunluk ve işsizlik görüleceğinden hükümetler döviz piyasalarına müdahale etmezler. Döviz rezervinin tükenmesi ile döviz dalgalı kura bırakılır. Bu süreçte enflasyon ise Merkez Bankasının bilerek kabul etmesi ile sonuçlanır.²⁵

1.3.3. Üçüncü Nesil Kriz Modelleri

1990'lı yılların sonlarına doğru Asya ülkelerinden sadece Hong Kong ve Japonya sabit kur sistemi uygulamakta diğer ülkeler ise serbest kur sistemini uygulamaktadır. Bu ülkelerde reel faiz oranlarının yüksek olması ülkeye sermaye akımına sebep olmaktadır. Sermaye artışı ise merkez bankasının ya serbest kura geçmesi ya da sabit kuru sürdürmesi yönünde baskıya neden olmaktadır. Bu ülkeler aşırı dövize karşı sabit kur sisteminde kalmayı tercih etmişlerdir. 1997 yılında Tayvan'da yapılan devalüasyon Asya krizinin başlamasına sebep olmuş ve Asya ülkelerine hızla yayılmıştır. Kriz sabit kur sistemi ile uyumlu para ve maliye politikalarının izlenmemesi sonucu ortaya çıkmış ve Meksika'daki tequila krizinden daha büyük bir hal almıştır.²⁶

Krizin gözlenebilen bir özelliği bu ülkelerdeki finansal yapının zayıf ve kırılgan olmasıdır. Bankalar ve finans kurumlarının dış borçları aşırı şekilde yüksektir.²⁷ Birinci ve ikinci nesil kriz modelleri Asya krizini açıklamada yetersiz

²⁵ Sezen Kocadağ, “Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye’de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir İnceleme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010, s.20

²⁶ İsa Dolu, “Türkiye de Yaşanan 1994 ve 2001 Krizlerinin Analizi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı İstanbul, 2009, s.41

²⁷Kocadağ, 2010, s.25

kalmıştır. Para ve bankacılık krizlerinin çıkış nedeni olarak bir çok etkenden söz edilebilir. Bunlardan bazıları;

- Finansal liberalizasyon sonra yeterli yapısal düzenlemelerin yapılamaması,²⁸
- Hızlı finansal liberalizasyon sürecinden sonra bankacılık denetimlerinin zayıf oluşu,²⁹
- Krizlerin banka paniklerinden kaynaklandığını ileri süren görüşler,
- Bankaların ve finansal kesiminin sorunları olduğunu ileri süren görüş ise bankaların kredi verilebilirliği ya da bilanço sorunlarını öne sürmektedir.³⁰

1.4. GELİŞMEKTE OLAN VE GELİŞMİŞ ÜLKELERDE YAŞANAN KRİZLER

Finansal kriz sadece geri kalmış ülkelerde yaşanan bir kriz değildir. Gelişmemiş ülke ekonomilerinin finansal sistemlerinin de gelişmemiş olması bu ülkelerin finansal krizden doğrudan etkilenmelerini engellemektedir. Dünya'nın son yıllarda globalleşen yapısı ile krizin bulaşıcı niteliği birleştiği durumlarda, bölgesel ya da ülkesel bazda gelişen kriz, birçok ülkenin gelişmişlik durumuna bağlı olmaksızın etkisi altına almaktadır. Üstelik bu duruma ülkeler arasındaki ithalat ve ihracat rejimlerinin varlığı katalist etki yapmaktadır. Bu anlamda gelişmişlik düzeyi özelinde kronolojik sırasıyla krizlere değinilecektir.

1.4.1. Güneydoğu Asya, Latin Amerika ve Meksika Krizleri

1990'lı yıllarında Asya ülkelerinin ekonomik büyüme rakamları tüm Dünya'nın dikkatini çekmiştir. Bu ülkelerin büyümeleri üzerine birçok akademik çalışma yapılmış ve bölge ülkelerinin büyümelerinin arkasında güçler araştırılmıştır. Bu bölgelerin büyüme hızları ve gelecek ile ilgili iyimser beklentiler bölgeye yabancı sermaye akımların hızlandırmıştır. 1997 yılında önceki 10 yıllık sürede bölge Asya

²⁸Gülsün Gürkan Yay, “1990’lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı Sayı:42, Kasım-Aralık, 2001 s.1242 <http://gulsunyay.com/portal/documents/files/yeniturkiye2.pdf> (Erişim: 31.03.2012)

²⁹ Yay, 2001, s.1242

³⁰Ömer Yılmaz, Alaattin Kızıltan ve Vedat Kaya, “İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri”, Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı; 24, Ocak-Haziran, 2005, s.94.

kaplanları olarak anılan ülkelerin ortalama büyüme hızları %8 düzeyinde gerçekleşmiştir.³¹ Bu ülkeler gerekli olan sermayeyi ülkelere çekebilmek için reel faizlerini diğer gelişmiş ülkelere göre yüksek tutmaları, ülkedeki faiz oranlarının yüksek olması nedeni ile dış borçlanmanın daha cazip olması kısa sürede ülkenin dış borcunu ciddi şekilde arttırmıştır. Bu borçları vadesi ise kısa dönem ağırlıklı olduğu görülmektedir. Ülkedeki bu sermaye akımlarının sadece kriz dönemlerinde düştüğü görülmektedir.³²

Asya krizinin temel nedeni ise finansal serbestleşmeye bağlı sermaye hareketleri olarak öne çıkmaktadır. Finansal serbestleşme ve finansal akımlar ülkelere giren yabancı sermayeyi arttırmıştır. Bankacılık ve finans sektöründeki yetersiz yapı bu büyüklükteki akımı kaldıramamış ve finansal sistem kırılgan bir hal almıştır.³³ Diğer taraftan ülkedeki yatırımların finansman yöntemi olarak yabancı para ile finansman öne çıkmaktadır. Bu da yerli paranın değer kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Bu ülke ürünlerine olan talebin düşmesi ülke gelirlerini düşürmüş, banka mevduatlarına verilen güvenceler ise banka iflaslarının maliyetini devletlere yüklemiştir. Denetimsiz bir finansal yapı ile birleşen bu unsurlar Asya krizinin çıkmasına sebep olmuştur.³⁴

1980 yılında bankacılık sektörüne bağlı olarak ortaya çıkan borç krizi özellikle Şili, Kolombiya, Uruguay ve Arjantin'in finansal ve bankacılık piyasalarını etkilemiştir. Arjantin ve Şili'de aralarında ülkenin büyük bankalarının da olduğu çok sayıda banka tasfiye edilmiştir. Bu iflas ve kapanmalar 1980'li yıllarda Latin Amerika ülkelerine yabancı sermaye akımlarını durdurmuştur.³⁵

1980 yıllarında Latin Amerika ülkelerinde sermaye hareketleri kısıtlı ve bölge ülkelerinin birçoğunda bankacılık sektörü ağır sorunlar altında bulunmaktadır. Bu sorunlar bölge ülkelerini finansal serbestleşme hareketlerini yapmalarını kaçınılmaz kılmaktadır. Fakat bölge ülkelerindeki finansal serbestleşme çalışmaları sonucunda

³¹İlknur Sarıgedik “1994–2001 Krizlerine Genel Bakış ve Kriz Yönetimi”, (Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.4

³²Ay, 2011, 50

³³Cengiz Samur “Uluslararası Finansal Panik Yaklaşımı ve 1997/8 Asya Krizi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 23, 2010, s.177

³⁴Zuhal Kınaytürk, “1990 Yılından Sonra Yaşanan Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (Kobi) Üzerindeki Etkileri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.34

³⁵Bülent Güloğlu, A. Ender Altınoğlu, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ekim, No:27, İstanbul, 2002, s.6

piyasadaki aksaklıklar krizi kaçınılmaz kılmıştır. Reform çalışmaları sonrası mali piyasa denetimlerindeki eksiklik, bankaların mali yapıları hakkında yeterli ve güvenilir bilgiye ulaşamaması, banka denetimlerindeki eksiklik, mevduat garantisi nedeni ile holding bankacılığı ve banka hortumlama gibi olaylar nedeni ile artan verimsiz krediler bölgede krize neden olmuştur.³⁶

Meksika krizi ise Latin Amerika ve Asya krizlerinden farklı olarak ülkenin makroekonomik göstergeleri gayet iyi durumdadır. Meksika'nın krizden önce enflasyonu yüksek değil, aşırı bütçe açıkları görülmemektedir. Ülkedeki finansal liberalizasyon çalışmaları ile kamu bankaları özelleştirilmiş, dış ticaret serbestleştirilmiş, kamu ıslahı sağlanarak reformlar gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan ülkede faiz oranları serbest bırakılmış kredi sınırlamaları kaldırılmış, bankaların disonibilite oranları düşürülerek bankacılık alanında da reformlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan reformlar ve beraberinde istikrarlı bir büyüme hızı yakalayan ülkeye yabancı sermaye akımı artmıştır. Bu ise ülkede toplam talep artışı ve beraberinde fiyatların birden aşırı yükselmesine sebep olmuştur. Toplam talepteki artış diğer taraftan ülkedeki tasarruflarında düşmesine sebep olmaktadır. Artan cari işlemler açığı ve ülkedeki nominal çıpa uygulaması, küresel gelişmeler ile beraber ülkedeki açığın sürdürülemeyeceği beklentisini arttırmıştır. Küresel faiz ve bankaların kötü kredilerinin artması panik havasını arttırarak yabancı sermayenin kaışı hızlanmış ve kriz patlak vermiştir.³⁷

1.4.2. Rusya Krizi

Rusya planlı ekonomiden serbest piyasa sistemine geçmesi sancılı olmuştur. Planlı sistemden vazgeçiş ve beraberindeki sorunlar nedeni ile IMF den yüksek miktarda borçlanan Rusya bu şekilde ayakta kalmaya çalışmaktadır. Eylül 1998 yılında Rubleyi devalüe eden Rusya borçlarını ödeyemeyeceğini (Moratoryum) ilan etmiştir. Bankacılık sistemi zayıf olan ülkede birçok banka batmış, yabancı yatırımcılar ciddi miktarlarda zarar etmişlerdir. Rusya krizi diğer Asya krizlerinden

³⁶

³⁷Güloğlu ve Altunoğlu, 2002, s.11.

farklı olarak sadece bankacılık sektöründe değil, devlet borçlarının da ortaya çıkardığı bir kriz özelliği göstermektedir.³⁸

Rusya'daki mali açıkları dış borçlar ve ülkedeki yatırım ortamına olan güvensizlik ülkeden sermaye çıkışı hızlandırmıştır. Geçiş sürecinde ortaya konulan serbestleşme programları ülkede fiyat düzeyini hızla arttırmış (%2000 gibi enflasyon rakamları) ülkede döviz ve gayrimenkul fiyatlarını yükselmesine sebep olmaktadır. Tüm bu gelişmeler ülkede makro ekonomik anlamda istikrarsızlıkların ana kaynağı olmaktadır.³⁹ Ülkedeki iç ve dış borçların artması ve bu borçların önemli bir kısmının yabancıların elinde olması, borçların vadesinin bir yıldan az olması Rusya ekonomisinin geçiş sürecini sancılı hale getirmiştir. Alınan borçlar cari harcamalarda kullanılması, iç borçlanma sebebi ile faizlerin yükselmesi krizin ateşini iyice arttırmıştır. Ülkenin bu olumsuz tablosunda ise kayıt dışı ekonomi ciddi boyutlara ulaşmıştır.⁴⁰ Rusya'da yaşanan kriz Asya krizinin de etkisi ile ülkede ciddi ekonomik sorunlara sebep olmuştur.

1.4.3. 2008 Mortgage Krizi

2008 yılında Mortgage Krizi olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ve daha sonra tüm dünyayı sararak küresel bir kriz haline gelmiştir. Kriz o denli büyük ve etkili oldu ki 1929'daki büyük burhan ile karşılaştırılmaya başlanmıştır. Krizin çıkış sebeplerinin en önemlisi emlak kredilerindeki aşırı büyüme ve bu kredilerin fonlanmasıyla ilgili sorunlar yatmaktadır.

Aslında kriz etkileri 2007 yılında ortaya çıkmış fakat 2008 yılından sonra etkileri hızlandığından dolayı kriz 2008 küresel krizi olarak adlandırılmıştır.

Amerika emlak piyasası 2000 yıllardan sonra hızla büyümeye başlamıştır. Bu süreçte yüksek gelirli kişilerin kullandığı mortgage (emlak) kredileri de hızla yükselmiştir. Yüksek gelirli kesimin doyuma ulaşması gözleri orta ve alt gelir grubuna yöneltmiştir. Bu gruba verilen krediler 1.5 trilyon dolar seviyelerine

³⁸Cüneyt Akman, “**2008Küresel Ekonomik Krizine Tarihsel ve Teorik Açısından bir Yaklaşım**”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.34

³⁹Muhammet Akdiş, **Global Finansal Sistem ve Finansal Krizler ve Türkiye**” Beta Yayınevi, 1.Basım, İstanbul, 2000, s.85

⁴⁰Rıdvan Karluk, Özgür Tonus ve Nazım Çatalbaş, “**Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye**” Marmara Üniversitesi Yayın No: 640 (Prof. Dr. Orhan Oğuz'a Armağan), 1999.s.265

ulaşmıştır. Bu gelir grubu faizlerin uzun süredir düşük olması ve düşme eğilimi göstermesinden dolayı değişken faizli kredileri tercih etmelerine sebep olmuştur. 2004 yılından sonra FED üst üste faiz artırımına gitmesi değişken faizli kredi kullanan kesimin yükünü ciddi şekilde arttırmıştır. Ülkede mortgage borçlularının büyük kısmı borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir. Bir de konut fiyatlarındaki hızlı gerileme krize ortam hazırlamıştır.⁴¹ Büyük yatırım bankaları ve onların tahvillerini sigortalayan sigorta şirketleri, ekonomiyi izlemeyen kurumlar ve kredi derecelendirme kuruluşları (rating şirketleri) skandal bir şekilde bu durumu görmemesi sonucunda 2006 sonunda finansal piyasalarda etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Avrupa ve İngiltere ve İsveç gibi yatırım bankacılığı bulan ve ABD'nin yatırım tahvillerini ellerinde bulunduran bankalar krizin etkilerini ilk hisseden kurumlar olmuşlardır. Daha sonra ise Japonya'da krizden etkilenmiştir. Krizin ilk yayılması ABD tahvillerini elinde bulunduran ekonomilerde gerçekleşmiş ve kriz küresel bir hal almıştır. Finansal sektörler etkilenen ülkeler özellikle yatırım bankacılığının gelişmiş olduğu ülkeler olarak göze çarpmaktadır.⁴²

Krizde İngiltere önemli bir role sahipti. Amerika'daki yasal düzenlemelerden kaçmak için İngiltere önemli bir finansa merkezi olarak öne çıkmıştır. İngiltere hükümeti de sınırlı yasal düzenlemeleri öne çıkararak Amerikan firmaları için İngiltere'yi önemli bir cazibe merkezi konumuna getirmişlerdir.⁴³

1.5. 1990 SONRASI TÜRKİYE'DE YAŞANAN KRİZLER

Türkiye ekonomisi incelendiğinde irili ufaklı birçok ekonomik krizden bahsetmek mümkündür. Krizlerden bazıları küresel hareketlerden meydana gelirken bazıları ise kendi iç ekonomik sorunlarından kaynaklanmaktadır. 1929 yılındaki küresel ekonomik kriz, II. Dünya savaşı, Körfez savaşı ve Asya Rusya sorunlarının etkileri ülkemizde hissedilmiştir. 1958 yılındaki devalüasyon krizi, 1979 ve 1980 yılındaki devalüasyon krizleri, 5 Nisan 1994 sabit kur rejimi krizi, 2001 Bankacılık

⁴¹Mahfi Eğilmez, **Küresel Finansal Kriz**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul,2010, s.s 66-67

⁴²tek.org.tr, 25/06/2012

⁴³R.Wade, **Finansal Sistem Değişikliği mi?**,B.Gürsoy (çev.), Maliye Finans Yazıları, 2009, s.10
<http://www.serkantoksoy/makalele/2.doc>, 28/06/2012 Serkan Toksoy

Krizi gibi krizler ise kendi ülkenin uyguladığı ekonomi politikalarına bağlı olarak ortaya çıkan krizlerdir.⁴⁴

1980 sonrası Türkiye’de liberalizasyon uygulamaları diğer gelişmekte olan ülke uygulamaları gibi sancılı geçmiştir. 1980 sonrası uygulamaya konulan istikrar programları ekonominin dışa açılması ve mali yapının güçlenmesi konusunda olumlu gelişmelere neden olmuştur. Fakat aynı olumlu gelişmeler kamu harcamaları ve mali disiplin konusunda gösterilememiştir. Artan kamu harcamaları ve kamu borçlanmaları iç ve dış borç miktarını yükseltirken vadesi gelmiş borçların tekrar borçlanarak ödenmesi bütçe üzerine çok ciddi yükler getirirken, faiz oranlarının da yükselmesine sebep olmuştur. 1989 yılındaki sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve TL’nin tam konvertibilitesinin sağlandığı bir ortamda, kamu açıklarının artması ve faizlerin yükselmesi spekülasyon hareketleri arttırmıştır. Bu ise kısa dönemde cari açığın finansmanını sağlamıştır.⁴⁵

Özellikle 1980 sonrasında ekonomik alanda yapılan düzenlemeler ve karaborsayı bitirmeye yönelik gümrük mevzuatında yapılan değişiklikler, illegal yollardan kazanç sağlayan suç gruplarına bir darbe etkisi yapmıştır. 1996 yılındaki Susurluk Kazası ile ülkemizde Kabadayılık kültürü, yerini organize suç faaliyetleri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Organize suçlara yönelik istatistik verilerin 1998 yılından sonra tutulmaya başlaması, öncesinde 1994 krizi, sonrasında yaşanan 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerini incelemeyi gerekli kılmıştır.

1.5.1. 1994 Krizi

1990’lı yıllarda dünyada enflasyon önemli bir sorun olarak kabul edilmiş, bütçe açıkları ve kamu borçlanması konusunda önlemler alınmaya başlanmıştır. Türkiye’de bu bağlamda para arzını kontrol altına alarak enflasyonu engelleyebileceğini düşünerek sıkı para politikaları izlemiştir. Fakat kamu borçlanması ve bütçe açıklarının enflasyona etkisi yokmuş gibi bu konularda gerekli tedbirler alınmamıştır. Diğer yandan aynı dönemde finansal serbestleşme çalışmaları

⁴⁴Eğilmez, **Küresel Finansal Kriz**, 2010,s.70

⁴⁵Kocadağ, 2006,s.88

gerekli denetimler yapılmadığından kontrolsüz serbestleşme finansal piyasaları zayıf ve korunaksız bir hale getirmiştir.⁴⁶

1994 yılında Türkiye ekonomisi o döneme kadar ki en büyük bütçe açıkları ve cari açığı ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu açıkların ekonomik olarak uzun dönemde sürdürülebilir olmadığına inanç ülkede krize sebep olmuştur.⁴⁷ Türkiye ekonomisinin 1970 ve 1980'lerinde sonunda sorunlu dönemler yaşamıştır. Fakat bu sorunlara ekonomi politikaları ile müdahale edilmemiştir. Bu sorunların devamı niteliğinden 1994 yılında döviz kurlarında yükselme, fiyatlarda artış beklentisi ve kamu iç borçlanma imkânlarının sınırlandırılması ülkede bir darboğaza sebep olmuştur. Bu süreçte ülkenin kredi notlarındaki düşme dış borç imkânlarını da ortadan kaldırınca ekonomik tedbir paketi açıklanmıştır.⁴⁸

Açıklanan istikrar programı yüksek oranlı bir devalüasyona dayanmaktadır. Krizle ilgili çalışmalarda ülkenin iç borçlanma politikalarındaki yanlışlar kriz nedenlerinde sayılmıştır.⁴⁹

Alınan ekonomik önlemlerin temel mantığı devletin küçültülmesine yönelik olarak öne çıkmaktadır. 1994 yılında alınan kararların genel niteliği itibariyle fatura tüm kesimler arasında eşit dağıtılması öngörülmüş fakat uygulamada bazı kesimler aşırı faturalar ödemiştir. Özellikle sabit gelirli ve maaşlı çalışanlar reel anlamda gelir kayıplarına uğramıştır. Devalüasyon ile amaçlanan dış ticaret açığının kapatılması beklentisi ise dönem içerisinde ihracat artışı olmayınca gerçekleşmemiştir. Kamu açıklarının kapatılması için özelleştirme politikaları gündeme alınmış fakat tartışmalar sebebi ile özelleştirme işlemleri gerçekleştirilememiştir.⁵⁰

5 Nisan 1994 tarihinde alınan ekonomik önlemlerin başlıca hedefleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- Ek vergiler ile kamu gelirlerinin arttırılması,
- Kamu giderlerinin düşürülmesi, bu amaçla maaş ve ücret artışlarının gerekirse enflasyonu altında kalması,

⁴⁶Dolu, 2009:57

⁴⁷5 Nisan 1994 Kararları, 1994 Ekonomik Krizinin Nedenleri, http://www.ekodialog.com/Konular/-1994_krizi.html, (Erişim: 14.06.2012)

⁴⁸<http://www.ekodialog.com> (Erişim: 14.06.2012)

⁴⁹Fatih Özatay, "TheLessonsfromthe 1994 Crisis in Turkey: PublicDebt (Mis)Management andConfidenceCrisis", Yapı Kredi EconomicReview, Vol 7, No 1, June, 1996, ss 21-37

⁵⁰TMMOB, **Ekonomik Kriz 5 Nisan Kararları ve 1994 Yılı**, s.22 http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/458e7509aa5f47e_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD (Erişim Tarihi: 14.06.2012)

- İlk iki madde ile kamu kesimi borçlanma gereğinin düşürülmesi,
- TL'nin değerinin düşürülerek dış ticaretin arttırılması,
- Hazine borçlanmasını rahat yapabilmek için reel faizlerin yükseltilerek hazine kâğıtlarının talebinin arttırılması ve kademeli olarak reel faizlerin düşürülmesi.

Bu tedbirler ile enflasyonun düşürülmesi temel hedef olarak seçilmiştir. Uygulanan politikaların bir kısmı kısa zamanda sonuç vermiş, kamu açıkları azalmış, dış ticaret artmış, faiz oranları serbest bırakılmıştır. Kriz döneminde %10 seviyesinde küçülen ekonomi, alınan tedbirler ile yıl sonunda %6'lık bir daralma ile dönemi kapamıştır⁵¹.

1.5.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

Hükümet; 1999 yılında IMF ve Dünya Bankasının önerdiği, enflasyonu düşürmek ve kamu açıklarının kontrol altına alınabilmesi için kirli kur yönteminin uygulanacağını duyurmuştur.. Uygulamaya konulan ekonomik program, bir yıla yakın sürede halk desteğini ve uluslararası kuruluşların desteğini alarak başarılı bir şekilde devam etmiştir⁵². 2000 yılında döviz kurundaki reel değer artışı, bankacılık sektöründe açık pozisyonundaki artış ülkede uygulanan ekonomik programa olan güvenin azalmasına sebep olmuştur. Ülkedeki bankaların açık pozisyonlarının aşırı artması ülkeden sermaye çıkışına sebep vermiştir. Türkiye'deki faiz oranları aşırı yükselmiştir⁵³.

Sabit döviz kuru uygulaması, faiz ve enflasyondaki iyimser durum, tüketim ve yatırım harcamaların arttırarak cari işlemler dengesini negatif olarak etkilemiştir. Bu açık kısa vadeli sermaye hareketleri ile finanse edilmiş fakat bu açığın riskli bir miktara ulaşması, açığın sürdürülebilirliği ile ilgili şüpheleri arttırmıştır. Yapısal reformların beklenen iyileşmeyi gerçekleştirememesi ülkeden sermaye çıkışını hızlandırmıştır. Sermaye çıkışı 2000 Kasım ayına kadar devam etmiş ve piyasalarda

⁵¹ Eğilmez, **Küresel Finansal Kriz**, 2010,s.71

⁵² Yılmaz Akyüz, Korkut Boratav, Themaking of theTurkishfinancialcrisis. "Financialization of the Global Economy" **United Nations Conference On TradeAnd Development**, PERI, University of Massachusetts, Aralık 7-9, Amherst, Mass. 2002, s.1 http://unctad.org/en/docs/dp_158.en.pdf (Erişim: 14.06.12)

⁵³ Bastı, 2006:117

daralan TL, faiz oranlarının yükselmesine sebebiyet vermiştir. Kamu bankalarının kısa vadeli ihtiyaçları faizlerin daha da hızlı yükselmesine neden olmuştur. Bu süreçte açık pozisyonları ve portföylerindeki kötü kredileri artan bankaların fona devredilmesiyle bankacılık piyasalarında kapanan ve batan bankaların artmasına neden olmuştur..⁵⁴

2001 yılındaki krizle birlikte döviz piyasalarındaki dengesizlik, küresel finansal kriz ve kamu bütçesindeki faiz dışı fazla hedefinin yüksek oranda belirlenmesi reel sektörün daralmasına sebep olmuştur. Bu olumsuzluklarla beraber ülkedeki siyasi belirsizlik, dış borçların yüksekliği ve ödemeler bilançosu açığı beraberinde ekonomik krizi getirmiştir..⁵⁵

Türkiye'nin 2001 krizine gerektiği gibi müdahale yapılamadığı ve bu nedenle krizin büyüdüğünü iddia edenlerin görüşleri, 2008 yılındaki küresel mali kriz ile ispatlanmış oldu. 2008 krizinde Amerika merkez bankası FED, piyasalara likidite verdi ve batan bankaları kurtarmaya yönelik operasyonlar gerçekleştirdi. Avrupa'daki hükümetlerin de 2008 krizinde benzer politikalar uyguladıkları görülmüştür. IMF'de kriz döneminde ülke ekonomilerine likidite yardımı yapmış ve bu tür politikaları desteklediğini duyurmuştur. Fakat aynı IMF Türkiye'deki 2001 krizinde banka kurtarma ve likidite desteği konusunda ülkede ahlaki çöküntü yaratır gerekçesi ile karşı çıkarken konu Amerika ve Avrupa bankaları olunca kurtarma operasyonları ve likidite desteği normal kabul edilmiştir. Sonuç olarak Türkiye 2001 krizini yanlış yönetmiş ve IMF bu yanlışlık konusunda bilinçli ya da bilinçsiz olarak destek verdiği ifade edilmektedir..⁵⁶

1.6. EKONOMİK KRİZ ÇÖZÜM YOLLARI

Ekonominin para ve mal piyasalarında ortaya çıkan dengesizlikleri çözmeyi amaçlayan istikrar politikaları, uzun yıllardan beri özellikle ekonomi ve sanayi alanında gelişmekte olan ülkelerde sıkça uygulanmaktadır. Ülkeleri istikrar

⁵⁴Ahmet Dinçer, “Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler” DPT, Uzmanlık Tezi, Ankara, (2006), s.96

⁵⁵Sezen Arıkan “Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye’de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir İnceleme”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2010,s.113

⁵⁶Eğilmez, Küresel Finansal Kriz, 2010, s.80

programları uygulamaya yönelten temel nedenler; enflasyonun artışı, ödemeler dengesi darboğazı, finans piyasalarında ve reel kesimde yaşanan ciddi boyuttaki dengesizliklerdir. Yüksek enflasyon genellikle artan dış borçlar ve bütçe açıklarından kaynaklansa da, borçlardaki artışın ya da bütçe açıklarının nedeni ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Ülkelere özgü farklı nedenlere rağmen, benzer ekonomik kriz yaşayan ülkelerde uygulanan istikrar programlarının özellikleri de zaman içinde değişime uğramaktadır.

Kriz yaşanan ekonomilerde; ekonomilerin yapısı, krizin şiddeti ve süresine bağlı olduğu kadar bölgenin krize dayanıklılığı ve hükümetlerin becerileri etkili olduğu görülmektedir. Hükümetler ellerindeki politika araçları ile krizlere müdahale ederek, ekonomik krizlerin etkilerini kısa sürede bertaraf edebilecekleri gibi, uygun politika araçlarını kullanamayan, popüler yaklaşımlar sergileyen yönetimler ise krizin derinleşmesi ve yayılmasına sebep olabilmektedirler.⁵⁷

1.6.1. Ekonomik İstikrar Politikaları

Ekonomik istikrarın sağlanması, istikrarsızlıkların giderilmesi ve ülkenin ekonomik hedeflerine ulaşması için uyguladığı makroekonomik politikaların tamamına istikrar politikası denir. Ülkenin makroekonomi göstergelerinin istikrarı politikaların temel noktasıdır. Enflasyon, işsizlik, kamu borçları, dış açık gibi makro göstergelerin istikrarlı olması ülkelerin ana hedefleridir. Tüm ülkelerde bu göstergelerde istikrarın sağlanması amacı ile yapılan politikalar istikrar politikalarını oluşturmaktadır.⁵⁸

İstikrar politikaları, ekonominin kendisinden ya da dış ekonomik aktivitelerden etkilenecek ekonominin arz ve talep dengesinin bozulması sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar arz yönlü ya da talep yönlü istikrar politikaları ile dengelenmeye çalışılır.⁵⁹

⁵⁷Gülten Kazgan, “Türkiye’de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme” İrdeleme. (İstanbul Bilgi Üniversitesi). DEGEV-Türkiye İş Bankası, 2001, s.s13-14 www.kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc(Erişim Tarihi:14.06.2012)

⁵⁸Zeynep Karaçor, **İstikrar Politikaları ve Uygulamaları Ders Notları**, Dizgi Ofset Matbaacılık, Konya, 2001, s.3

⁵⁹ Sema Bahçeci, “Ortodoks Ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri Ve 1994 Türkiye Deneyimi” Devlet Planlama Teşkilatı. Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar

İstikrar politikaları iki temel sınıfta incelenebilmektedir. Bunlar ortodoks ve heteredoks istikrar politikaları olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik istikrar kavramı makroekonomik değişkenlerin dengeye gelmesi olarak basit bir şekilde tanımlanabilir. Bir kısım iktisatçılara göre ise planlanan yatırım ve planlanan tasarrufların kesişmesi ile makroekonomik dengenin sağlandığı ifade edilmektedir. Fakat bu genel kabul gören bir tanım değildir. Makroekonomik göstergeler ise; işsizlik, ekonomik büyüme, fiyat istikrarı, dış ödemeler dengesi ve kamu dengesi gibi göstergelerdir.⁶⁰

İstikrar politikalarının başarısı, seçilen politikaların tüm ekonomide başarılı bir şekilde uygulanması ile yakından ilişkilidir. Gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunları enflasyon ve ödemeler bilançosu dengesizlikleridir. İstikrar politikaları ülke şartlarına ve sorunlarına uygun olarak seçilmek zorundadır. Her ülkenin ekonomik ve sosyal yapısı farklı olduğu gibi uygulanan aynı programın etkileri de farklı olacaktır. Bu bakımdan her ülkede sorun aynı bile olsa uygulanacak istikrar politikaları o ülkeye özgü olmalıdır. Ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarına uygun olarak seçilecek istikrar politikalarının başarılı olması için gereken şartlar⁶¹.

- Siyasal istikrar
- Programın kararlılıkla uygulanması
- Toplumsal uzlaşa ile programa desteğin sağlanması
- Halkın programa güveni
- Programın kamusal bilgilendirme yapılarak düzenli bir plan içinde uygulanması
- Programa uluslararası desteğin sağlanması
- İstikrar programı ile birlikte yapısal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi
- Programın eksiksiz ve uzun süreli uygulanması.
- Programın başarılı olması için bu şartların asgari düzeyde uygulanması ve programdan taviz verilmemesidir.

Genel Müdürlüğü. Ekonomik Modeller Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1997, s.2 <http://ekutup-dpt.gov.tr/ekonomi/politika/bahcecis/istikra2.pdf>

⁶⁰<http://www.ekodialog.com>, (Erişim: 14.06.2012)

⁶¹Karaçor, 2001, s. 10.

1.6.1.1. Ortodoks İstikrar Politikaları

Ortodoks istikrar politikaları, bozulan arz ve talep dengesini yeniden sağlamak üzere dengesizliğe sebep olan sorunların ortadan kaldırılması için inşa edildiğinden arz yönlü ve talep yönlü politikaları kullanarak gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.⁶² Ortodoks istikrar programlarında temel amaç, ödemeler bilançosunda dengenin sağlanması ve yurt içi fiyat istikrarının korunmasına yönelik uygulanan politikaları kapsamaktadır.⁶³ Fiyatların serbest bırakılması ve yurt içi reel ücretlerin düşürülmesi programın temel karakteristiğidir. Bunun için fiyatların serbest bırakılması önerilmekte, reel ücretlerin ise düşürülmesi istenmektedir. Fiyat istikrarı sağlayabilmek için parasal kontrol araçları ile gelecekte uygulanacak politikalarla ilgili para politikası araçları çapa olarak kullanılmaktadır. Bu amaçla sıkı bir para politikasının uygulanması, mali disiplinin de istisnasız sürdürülmesi esasına dayanmaktadır.⁶⁴ Ortodoks istikrar politikaları, IMF'nin ve genellikle hiper enflasyonun görüldüğü ekonomilerde kullanılmakta olup, daraltıcı para ve maliye politikaları ile birlikte uygulanmaktadır.⁶⁵

Ortodoks istikrar politikalarının temel özelliği, ortada var olan aşırı talebi ortadan kaldırmaya yönelik tedbirleri içermesidir. Bu bağlamda uygulanan politika ve sonuçlarına kamuoyunun ve ekonomik aktörlerin güveni şarttır.⁶⁶ Ortodoks politikaların özünde daraltıcı para ve maliye politikaları vardır. Daraltıcı politikalar uygulanırken fiyatlar serbest bırakılarak, vergi oranları arttırılıp, devletin vergi gelirleri arttırılmaya çalışılmaktadır. Reel gelirlerin düşürülmesi ile daraltıcı talep politikalarının uygulanması amaçlanmaktadır. Böylece aşırı talep ortadan kaldırılarak talepten kaynaklanan enflasyon engellenmektedir. Daraltıcı politikalar, enflasyonu düşürürken ekonomide bu durumun maliyeti olan işsizliğin ortaya çıkmasına neden olacaktır. İşsizliğin artması ve talebin azalması ise ekonominin daralmasına yani GSYİH'nın düşmesine sebep olacaktır. Fakat bu olumsuzluklara rağmen ekonomide

⁶²Bahçeci, 1997, s. 4.

⁶³Karaçor, 2001, s.3.

⁶⁴Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi**, Beta Kitabevi, İstanbul, 1999, s.50

⁶⁵Bahçeci, 1997, s.4

⁶⁶Ömer Faruk Çolak, '**Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve 2002 Yılı Bütçesi Üzerine Gözlemler**', İşveren Dergisi, Kasım Sayısı, 2001, s.s.20-25

aşırı talep ortadan kaldırılmakta ve bütçe açığının kapatılmasında başarılı olunmaktadır.⁶⁷

1.6.1.2. Heterodoks İstikrar Politikaları

Heteredoks istikrar politikaları, toplumun desteğini ve güvenini sağlaması ile birlikte, ücretler faiz ve döviz artışları dondurulmaktadır. Bununla beraber gelir politikaları uygulanmaya konulmaktadır. Heteredoks istikrar politikaları, enflasyonun sürekli olduğu veya kronik enflasyonun yaşandığı ekonomilerde daha başarılı olmaktadır. Bu politikalar hiper enflasyonun yaşandığı ekonomiler için ise uygun değildir. Hiper enflasyonun yaşandığı ortamda toplumsal mutabakatın sağlanması ise zordur. Program kısa vadede enflasyonu şok bir şekilde durdurmayı hedeflemektedir. Ücret ve fiyatların dondurulması ile politika uygulanmaya başlanmaktadır. Bu ücret kontrol politikaları, halkın enflasyonun düşeceğine olan inancının kuvvetlenmesine sebep olmaktadır. Ücret kontrollerinin devamının sağlanması ise sıkı maliye politikalarının desteğine dayanmaktadır İkinci aşamada ise para politikaları biraz gevşetilebilmektedir. Genişletici bir maliye politikası enflasyona sebep olduğundan, büyümeyi sağlayacak ve işsizliği azaltacak bir miktarda genişletici para politikası kontrollü olarak uygulanabilmektedir. Bu politikaların sonucunda yurt içi talep artarak büyüme gerçekleştirilebilmektedir. Heteredoks politikalarında başarının temeli ise halkın enflasyonun düşeceğine inanmasıdır.⁶⁸

1.6.2. Ekonomi Politikaları

Ekonomi politikalarının temel amacı ülke ekonomisinde kalıcı ve sürdürülebilir bir istikrarın sağlanması ve korunmasıdır. Bu sayede ülkede ekonomik olarak öngörülebilir bir yapı sağlanmaktadır. Ekonomik karar birimleri öngörülebilir bir ortamda sağlıklı ve rasyonel kararlar alabilmekte ve böylece ülke ekonomisi istikrarını sürdürebilmektedir. Bu çerçevede oluşturulan politikalar genel anlamda Para ve Maliye politikaları olarak isimlendirilmektedir.

⁶⁷İlker Parasız, “Enflasyon, Kriz Ayarlamaları”, Ezgi Kitabevi, 2. Baskı, Bursa, 2002,s.153

⁶⁸<http://www.serkantoksoy/makalele/2.doc>, 28/06/2012

Ekonomi politikaları için devletin en çok kullandığı iki politika mevcuttur. Bunlar para ve maliye politikalarıdır. Bunların yanında gelirler politikası da ekonomiye müdahale aracı olarak kullanılmaktadır. Para politikaları merkez bankaları tarafından yürütülmektedir. En çok kullanılan para politikası araçları; açık piyasa işlemleri, mevduat münzam karşılıkları ve reeskont politikalarıdır. Bunların dışında da merkez bankasının elinde politika araçları mevcuttur. Maliye politikası ve gelirler politikası ise hükümet tarafından icra edilmektedir. Vergiler, kamu harcamaları ve borçlanma gibi araçları kullanarak ekonomiye müdahale edebilmektedir.

- Para ve Kredi Politikaları: Merkez Bankası ülkedeki para ve kredi politikalarını yürütmektedir. Piyasadaki para miktarına doğrudan veya dolaylı olarak müdahalelerde bulunmaktadır. Merkez bankası, faiz kontrolleri, kredi tavanı, çeşitli kredi uygulamaları ve selektif kredi seçimleri gibi politikalar gibi araçlar ile direkt müdahale edebilmektedir. Dolaylı olarak ise açık piyasa işlemleri, reeskont kredileri ve disonibilite uygulamaları ile müdahale etmektedir.
- Maliye Politikaları: Devletin elindeki mali araçlar ile istenilen amaçlara ulaşmak için yapılan uygulamalardır. Maliye politikası araçları ise kamu borçlanmaları, vergiler ve kamu harcamalarıdır.
- KİT Politikaları: Devlete ait olan kamu kurumlarında, ekonomi politikası amaçlarına ulaşmak için gerekli olan uygulamaları destekleyici faaliyetlerde bulunmak, gerekli şeffaflık ve bilgi akışını sağlamaktır.
- Regölasyon ve Kontroller: Devletin düzenleyici ve denetleyici görevlerini yerinde aktif bir şekilde uygulamasıdır.
- Dış Ticaret Politikası: Ekonomik kriz dönemlerinde dış ticaret daha da önem kazanmaktadır. Enflasyonist durumlarda dış talebi arttıracak ve ithalatı azaltacak tedbirler alınmaktadır.

Ekonomilerde fiyat istikrarı ekonominin genel dengesi için ön şartlardan biridir. Ekonomideki fiyat istikrarı sağlanması ise tam istihdam seviyesi ile çelişmektedir. Daha açık bir ifade ile ekonomide enflasyonist ve deflasyonist baskıların olmaması gerekmektedir.

Hükümetler hedefledikleri amaçları gerçekleştirmek üzere maliye politikalarını birer araç olarak kullanmaktadırlar. Genellikle istihdam seviyesini arttırmak, gelir düzeyini yükseltmek, enflasyonla mücadele gibi hedeflere ulaşmak için kamu harcamalarını, vergileri ve transfer ödemelerini arttırıp ya da azaltarak ekonomiye müdahalelerde bulunurlar.⁶⁹ Literatürde maliye politikası tanımlarına baktığımızda G.K. Shaw, makroekonomik hedeflere ulaşmak için devletin vergi ve harcamalarını uygun şekilde ayarlanması olarak tanımlamıştır. Paul A. Samuelson ise uygun bir maliye politikasını, ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların azaltılması ve fiyat istikrarının sağlanarak ekonomik istihdamın devamı için gerekli olan politikaların belirlenmesi olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlardan hareketle maliye politikası devletin daha önceden belirlediği makroekonomik hedeflere ulaşabilmek için hükümetin elindeki politika araçlarını uygun şekilde kullanması olarak tanımlanmaktadır. Maliye politikaları ile fiyat istikrarının sağlanması yanında bu istikrar durumunun kalıcı olması daha da önemlidir.⁷⁰

Maliye politikası temel amaçları ekonomi politikaları yapıcıları tarafından belirlenmiş hedeflerdir. Devletin uyguladığı maliye politikalarında genel olarak beklenen amaçlar;⁷¹

- Kaynakların etkin kullanılması ve kaynak dağılımında adaletin kurulması
- Gelir dağılımında adil bir sistemin oluşturulması
- Ekonomik istikrarlı sistemin sağlanması
- Ekonomik büyüme ve beraberinde ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi
- Dış ödemeler dengesinin sağlanması

Maliye politikası ülke ekonomisinin kalkınmasını sağlamaya çalışırken bir taraftan da ülkedeki sosyal göstergelerin iyileşmesi yönünde amaçları mevcuttur. Diğer taraftan büyüme tek başına bir amaç olmayıp ülkedeki ekonomik istikrarında sağlanması büyümenin uzun döneme yayılması için gerekli amaçlar arasındadır. Kişisel gelir dağılımında adaletin sağlanması, fiyat istikrarı için gerekli tedbirler dış dengenin sağlanması gibi amaçları mevcuttur.

⁶⁹ErsanBocutoğlu, **Makro İktisat**, 4. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, 2007, s.173

⁷⁰Coşkun Can Aktan, **Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi**, Aklıselim Matbaası, İzmir, 2000

⁷¹Kocadağ, 2010, s.47

1.6.2.1. Para Politikaları

Ekonomi literatüründe, toplam talep ve fiyat şokları gibi karşılaşılan sorunların oluşturduğu iç ve dış dengede meydana gelen dengesizlikleri çözmeyi amaçlayan para politikası, fiyatlardaki genel düzeyi, iktisadi büyümeyi ve cari ödemeler dengesini sağlamayı amaçlamaktadır ⁷².

Para politikası ile amaçlanan tam istihdam, fiyat istikrarı, ekonomik büyüme ve ödemeler bilançosu dengesi olarak kabul edilmektedir.⁷³ Para politikalarında sorumlu olan kurum Merkez Bankasıdır. Merkez Bankası fiyat istikrarı hedefi ile çelişmemek kaydıyla ekonomik kriz dönemlerinden para politikası araçlarını kullanmaktadır. Bu araçları diğer dönemlerde ise ülkenin ekonomik büyüme hedefleri için maliye politikalarına destek olarak uygulamaktadır.

En çok kullanılan para politikası araçları;

Açık Piyasa İşlemleri (APİ); merkez bankası tarafında birincil ya da ikincil piyasada para arzı miktarına bağlı olarak finansal aktiflerin alınması ve satılması işlemidir. Ekonomideki para arzındaki azalma ve artmaya bağlı olarak faiz oranlarının etkilenmesi ve faize duyarlı harcamaların artması ya da azalması temel hedeflerdendir. Genelde alım ve satıma konu olan finansal aktifler, hazine bonosu ve devlet tahvili olmaktadır. Bunlar dışında özel sektör döviz, merkez bankası senetleri ve özel sektör senetleri de alım satıma konu olabilmektedir⁷⁴.

Reeskont Oranı; bankaların reeskont kredilerine uyguladığı orandır. Bu oran kredi işleminden daha çok Merkez Bankasının politik uygulaması açısından gösterge niteliğindedir. Merkez bankası reeskont kredi oranını yükseltmiş ise bu piyasalara daraltıcı bir para politikası uygulayacağı sinyali vermektedir. Eğer oran düşmüş ise tam tersi olarak genişletici para politikası sinyalidir.

Kanuni Karşılık Oranı; ise mevduat kabul eden bankaların, kabul ettikleri mevduatların bir kısmını merkez bankasına karşılık olarak yatırmaları gerekmektedir. Karşılık oranı merkez bankası tarafında belirlenmektedir. Merkez bankası piyasada

⁷²Merih Paya, “Para Teorisi ve Para Politikası”, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1994,

⁷³Yıldız E.(2006), **Türkiye de Uygulanan Para ve Maliye Politikalarının Tarımsal Üretime Olan Etkilerinin Ekonomik Analizi**. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006, s34

⁷⁴ Zeynep Karaçor, **Ekonomik Politikası ve Türkiye**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2012, s.72

daraltıcı bir para politikası uygulamak istiyor ise kanuni karşılık oranını arttırarak, mevduat kabul eden bankaların kredi yaratma kapasitesini düşürmektedir.

Bu politikalar dışında merkez bankaları, Disponobilite oraları, kredi tabanı, tavanı oranları, selektif kredi politikaları ve kredi kartı limit yada taksit kısıtlamaları gibi çeşitli para politikası araçları da kullanabilmektedir.

1.6.2.2. Maliye Politikaları

Maliye politikası, devletin toplumun refah beklentilerini karşılamak amacıyla ekonomik durgunluk ile mücadele ettiği politikadır. Bu mücadele toplam talebi devletin kamu harcamaları kanalıyla arttırmayı amaçlamaktadır.⁷⁵

Maliye politikası, devletin sosyal ve ekonomik alanlarda toplam tasarrufları arttırarak sermaye birikimini oluşturmaya yönelik çalışmalarıdır. Maliye politikasıyla ulaşılmak istenen hedefler; ekonomik istikrar, ekonomik büyüme ve gelir dağılımına yöneliktir ⁷⁶. Bu amaçları gerçekleştirmek için devlet, kamu harcamalarını, kamu gelirlerini ve borçlanma araçlarını kullanarak gerçekleştirmektedir ⁷⁷.

Maliye politikasının tanımı, 1929 Büyük Buhranı'ndan sonra Keynesyenler tarafından vergi ve kamu harcamalarının kullanılarak toplam talebi etkilemesinin savunulmasıyla değişmiştir.⁷⁸

1.6.2.2.1. Vergi Politikaları

Devletin en önemli kamu geliri olan vergiler, toplumu oluşturan birey ve kurumlardan ödeme güçlerine göre karşılıksız ve egemenlik gücüne dayanarak alınan gelirlerdir⁷⁹. Fakat devlet vergi kanunu ile sadece gelir elde etmeyip aynı zamanda ekonomi politikası aracı olarak da kullanmaktadır. Hükümetler ekonomik kriz dönemlerinde veya ekonomik hedeflere ulaşmak için vergi politikalarını kullanırlar. Ekonomide enflasyon kaynaklı sorunlar varsa bunu kontrol altına almak için

⁷⁵ Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, Trabzon, Derya Kitapevi, 2000.

⁷⁶ İsmail Türk, **Maliye Politikası**, Ankara, Turhan Kitabevi, Onuncu Baskı, 1994.

⁷⁷ Öztürk, Nazım. Maliye Politikası. Ekin Yayınevi, Bursa, 2012.

⁷⁸ Tanzi, Vito. "FiscalPolicy: WhenTheoryCollidesWithReality".**CEPS Working Document**, No: 246, 2004.

⁷⁹ Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2010.

hükümetler vergi oranlarını yükseltirler. Yükselen vergi oranları harcanabilir gelir seviyesini düşürmektedir. Bu durumda iç talepte bir daralma ve bu daralmaya bağlı olarak fiyatlarda bir gerileme beklenmektedir. Eğer talep yetersizliği ile ilgili bir sorun varsa hükümetler vergi oranlarını düşürerek toplam talebi canlandırma ile hedeflerine ulaşmak isterler.

Vergiler kaynaklarına, konusuna, faaliyet alanlarına, matrah ve oranlarına göre çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Kaynaklarına göre gelir-harcama-servet vergileri, konularına göre spesifik-advalorem vergiler, faaliyetlerine göre dolaylı-dolaysız vergiler, matrahlarına göre nesnel-öznel vergiler ve oranlarına göre azalan-sabit-artan vergiler olarak sınıflandırılmaktadır.⁸⁰

1.6.2.2.2. Kamu Harcamaları Politikaları

Devletin, ekonomik, sosyal ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için üretilen mal ve hizmetlere yapılan harcamalardır.⁸¹

Kamu harcamaları, yatırım, cari ve transfer harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır. Transfer harcamaları toplumdaki sosyal kriterlere göre yapılan karşılıksız harcamalardır.⁸² Kamu harcamalarındaki artış, piyasadaki mallara olan talebi arttırmaktadır. Kamu, ekonominin içinde bulunduğu duruma göre bazen ihtiyaçlarından daha fazla harcama yaparken bazı durumlarda ise yapması gereken harcamalardan kısararak toplam harcamalarını azaltmaktadır.⁸³ Devletlerin kamu harcamalarını finanse etmede asıl gelir kaynağı olan vergiler bazı dönemlerde harcamalar için yetmemektedir. Bu durumda devletin sürekliliğinin devamı için ihtiyaç duyulan gelir, borçlanma yolu ile yapılmaktadır. Borçlanma sadece devletin gelirlerinin yetmediği zamanlarda değil, ekonomiye müdahale amacı ile de kullanılmaktadır. Hükümetler piyasada fazla paradan kaynaklanan bir ekonomik sorun varsa faiz oranlarını yükselterek piyasadan bu parayı borçlanarak piyasadaki

⁸⁰ Abuzer Pınar, **Maliye Politikası: Teori ve Uygulama**. (2. Baskı). Ankara Naturel Yayınları, 2011.

⁸¹ Akyüz, Müfit ve Ertel, Nesrin. Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Dünya Yayınları, Üçüncü Basım, İstanbul, 1990.

⁸² Abdurrahman Akdoğan, “Kamu Maliyesi”, Ankara, Gazi Kitabevi, Altıncı Baskı, 1997.

⁸³ Ahmet Ulusoy, **Maliye Politikası**, Celepler Matbaacılık, 3. Baskı, Trabzon, 2004, s.35

para miktarını azaltabilmektedir. Devletin borçlanma politikasında kullandığı araçlara hazine bonoları ve tahviller denilmektedir.⁸⁴

Kamu harcamalarının bir diğer yöntemi ise transfer harcamaları politikasıdır. Devlet elindeki politika araçlarını da kullanarak ekonomik krizle mücadele etmektedir. Bu açıdan transfer harcamaları özellikle talep yetersizliği sorunun görüldüğü durumlarda uygulanan bir yöntemdir.

Kapitalist sistemlerde nihai amaç ekonominin genel dengesinin sağlanması ve ekonomik aktivitelerin bu denge durumu içinde sürmesidir. Fakat dönem dönem yaşanan ekonomik krizler ekonominin denge durumundan uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Klasik iktisatçıların, ekonominin yeniden dengeye geleceğine ilişkin beklentileri 1929 yılındaki büyük buhran sonrası tartışılmaya başlanmıştır. İlerleyen yıllarda ise devletin ekonomiye müdahalesi ve yeniden dengeye getirme çalışmaları taraf bulmuştur. Devletin ekonominin genel dengesi için müdahalesi artık bir zorunluluk durumunu almış ve uygun politika demetleri uygulamaya koyulmuştur.

Dünyadaki bütün ekonomilerin bazı dönemlerde büyüme trendine, bazı dönemlerde ise daralma trendine veya durgunluk dönemlerine girdikleri görülmektedir. Bu ekonomilerin olağan olarak gösterdiği bu inişler ve çıkışlar konjonktür olarak adlandırılmaktadır. Bu konjonktürler bazı iktisatçılara göre 15-25 yılda, bazılarına göre ise 45-60 yıl gibi bir sürede tekrarladığı kabul edilmektedir. Hangi görüş olursa olsun ortak olan nokta, ekonomide konjonktür dalgalanmaların mutlaka görüleceğidir. Bu dalgalanmalar eğer çok keskin ise ekonomide krizlerden söz edilmektedir. Ekonomi politikalarının amacı, bu noktada konjonktür dalgalanmalarının şiddetini azaltmak ve ekonominin trend seviyesi çevresinde büyümesini sağlamaktır. Eğer ekonomi dibe doğru gidiyorsa uygulanacak olan ekonomi politikası ile bu gidişi kesilerek ekonominin gelişmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.⁸⁵

İktisat politikaları, belirlenen ekonomik amaçlara ulaşabilmek için iktisadi araçların kullanılması olarak tanımlanabilir. İktisat politikaları belirli hedeflere odaklanırken bazen ekonomide oluşan sorunları çözmek, bazen de refah seviyesinin yükseltmek, bazen de büyümeyi arttırmak gibi hedeflere odaklanmaktadır.⁸⁶

⁸⁴Ulusoy, 2004,s.37

⁸⁵Mahfi Eğilmez, **Makro Ekonomi**, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 2010, s.222

⁸⁶http://www.ekodialog.com/Konular/eko_politikasi.html (Erişim: 01/07/2012)

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ OLGUSU VE ORGANİZE SUÇLAR

Önemli bir toplumsal sorun olan suç olgusu, farklı disiplinlerce üzerinde çeşitli boyut ve sorunları ile teori ve yaklaşımların ortaya konulduğu, yoğun çalışmaların yapıldığı bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Organize suç ise suç olgusunun altında 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren inceleme konusu olarak daha karmaşık ve önemli bir alt başlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1. SUÇ KAVRAMI

İnsanlığın varoluşundan beri suç kavramının olduğu değerlendirilmektedir. Âdem ve Havva'nın yeryüzüne gönderilmeleri sonrasında büyük evlat Kabil'in kardeşi Habil'i öldürdüğü ve ilk cinayetin bu şekilde işlendiği İslami, Musevi ve Hristiyan kaynaklarında bahsedilmektedir.⁸⁷

Yeryüzünde yaratılan ilk insanlar olarak geçen Âdem, Havva, Kabil ve Habil'in birlikte yaşama sürecinde sebebi ne olursa olsun bir suç işlendiği varsayılmaktadır.

Sosyal bir olgu olarak bakıldığında suç bu şekilde değerlendirilirken, birlikte yaşama konusunda irade belirten en az iki kişinin bulunduğu yerde birisinin yaptığı bir davranışın diğerinin kabul görmemesi, suç olarak kabul edilebilir. Suçun dinamik bir yapı ile zamana ve mekâna göre değişiklik gösterdiği, şu anda suç olarak değerlendirilen bir davranışın sonrasında doğal ve gerekli bir davranış olarak görülebilmektedir.⁸⁸

Toplumda kabul edilen kurallar bütününden aykırı olarak davranışta bulunma sapma olarak değerlendirilirken, birlikte yaşam için kanun koyucular tarafından belirlenen yasalara aykırı davranışta bulunan kişi veya kişilere cezai müeyyidenin uygulandığı davranış suç olarak tanımlanmaktadır.⁸⁹

⁸⁷ Sulhi Dönmezer, “Organize Suçlulukla Mücadele” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s.3

⁸⁸ Hüseyin Bal, Hukuk Sosyolojisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2003, s.183

⁸⁹ Sezgin Kızılcıkel ve Yaşar Erjem, Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü, Saray Kitapevleri, İzmir, 2001, s.402

Anayurt ise kanunların suç olarak kabul ettiği ve işlendiği takdirde cezai yaptırım uygulandığı, davranışların genel çerçevesini çizerken kanunlarca suç sayılması şartını vurgulamaktadır.⁹⁰

Alacakaptan suçu, karar verebilme yeteneğine haiz bir birey tarafından kusurlu irade göstererek ya da ihmali sonucu yasalarda yazılı olan çerçeve içerisinde, kanuna aykırı ve yapıldığında cezai uygulama gerektiren davranışlar şeklinde tanımlamaktadır.⁹¹

Tarihte toplumların varoluşundan önce dahi yasaklanmış olan fiillerin varlığı ve bunların cezalandırıldığı bilinmektedir. Suçlar şekillenirken toplumun sosyal, ekonomik ve manevi yaşantıları etkili olmaktadır. Balcıoğlu ise suçu yazılı kurallar bütünüyle toplumsal yaşamı düzenleyen yasalara aykırı olan, genel yaşam ve düzeni bozan, kabul edilemeyen davranışlar olarak tanımlamaktadır.⁹²

Suç kavramının ortaya çıkışında birçok etkenden söz etmek mümkündür. Siyasi etkenler, sosyo-ekonomik etkenler, hukuki etkenler başlıcaları olarak sayılabilir. Bu noktada oluşan suçların organizasyona dayalı ya da toplu şekilde işlenmesi suçun niteliğini ve kapsamını değiştirecektir. Suça kaynağında müdahale edilerek daha az toplumsal maliyetlerle karşılaşmak devletlerin zaman içerisindeki çabalarına neden olmuştur. Bu nedenle suçu ortaya çıkaran etkenler, sürekli olarak güncelliğini korumaktadır. Dolayısıyla toplumların suça maruz kalmamaları her daim öncelikli hedef olmaktadır. Suç kavramının sosyolojik sonuçları itibarıyla kriminoloji disiplinin içerisinde neden ve sonuçları açısından tartışılmaktadır.⁹³ Araştırmamızda suçun ortaya çıkış nedenleri organize suç kapsamında detaylı şekilde anlatılacaktır.

2.2. SUÇ TÜRLERİ

Suç kavramı, farklı başlıklar altında nitelik olarak bireysel işlenen suçlara yönelik çalışmalara konu olmuştur. 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren ise yeni bir başlık olarak organize suç kavramı da eklenmiştir. Suçların işleniş şekli ile daha

⁹⁰ Ömer Anayurt, **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2001, Ankara, s.33

⁹¹ Uğur Alacakaptan, **Suçun Unsurları**, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975, s.10

⁹² İbrahim Balcıoğlu, **Şiddet ve Toplum**, Bilge Yayınları, İstanbul 2001, ss.49-50

⁹³ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, ss.40-60

profesyonel, teknik imkan ve destekler ile deşifresinin daha zor bir hal aldığı yapılan çalışmalar ile ortaya çıkmıştır.

2.2.1. Suçluluk, Organize Suç ve Mafya

Son yıllarda gündelik hayatta, hukuk dilinde sürekli karşılaşılan organize suç, örgütlü suç, organize suçluluk ve mafya kavramlarının aynı manada kullanılmasına rağmen aralarında bazı farklılıkların olduğu değerlendirilmektedir.

Suçluluk kavramı suça yatkınlık, suça olan düşkünlük olarak tanımlanabilir. Suç işlemiş bireylerde bir sonraki suça karşı yakın tutumların zincirleme haline gelmesi suçluluk kavramının çatısını oluşturmaktadır. Suçluluk kavramı adi, nitelikli gibi ceza kanunlarındaki karşılıklarına göre tasniflenebilir. Ancak durum çıkar amaçlı suç örgütü durumunda farklıdır. Bu kapsamda 3 veya daha fazla kişi tarafından oluşturulan suç mekanizmasını ayırmak gereklidir. Bu mekanizmalar kurulan suç örgütlerinin hedeflerine göre ikiye ayrılır. Bunlar; mafya ve terör örgütleridir. Mafya ve terör örgütleri ekonomik ve siyasi amaçlı organize suçlulukta ilk akla gelen kavramlardır. Bu görüş zamanla üzerinde değişikliğe uğramıştır. Organize suç kavramsal olarak günümüzde dar anlamda mafya kavramıyla özdeşleşmiştir. Mafya ve terör örgütleri “ *Mafya için ilk sırada yer alan hedef ekonomik kazançtır; siyasi bazı çıkarların temin edilmesi ikinci derece önemlidir; fakat bundan bütünüyle sarfi nazar edilmez. Buna karşılık bir terör örgütü bakımından ilk planda yer alan siyasi kazançtır; ikinci planda yer alan ise, asıl amacın finansmanını sağlamak için zaruri olan ekonomik kazançtır.*”⁹⁴

Abadinsky ise organize suçluluk kavramının toplumsal, siyasi veya ideolojik inançlardan ziyade, para ve güç elde etme güdüsüyle oluştuğunu, siyaset alanına sadece yasadışı faaliyetlerinde kendilerini güvence altına alma ve koruma kalkını sağlayabilmek için girdiklerini belirtmiştir.⁹⁵

Dönmezer, çıkar amaçlı suç örgütlerini iktisadi amaçlara yönelik suç işleyen örgütler olarak belirtirken, terör örgütlerini ise siyasal amaç güden, devletin siyasi yapısını, ülkenin sahip olduğu bütünlüğü, ihlal amacıyla şiddet faaliyetlerini yürüten

⁹⁴ Bahri Öztürk, Veli Özer Özbek, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku Muhakemesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001, s.640

⁹⁵ Howard Abadinsky, **Organized Crime**, Belmont, Wadsworth/Thomson, 2003, s.2

örgüt olarak tanımlamaktadır. Terör örgütleri kısa vadeli hedef olarak kaos ortamını oluşturacak eylem ve faaliyetlerde bulunmak, uzun vadeli ise oluşan kaos ortamında mevcut siyasi düzeni yıkmak olarak belirlenmiştir.⁹⁶

Thierry Cretin'e göre: “....Kuskusuz büyük organize suçluluk kavramı mafyayı kapsamaktadır, ancak bu kavram gerçek bir tüzel kişilik görünümünde olan, olaylara karşı şaşırtıcı bir adaptasyon yeteneğine sahip ve ulusal sınırları asan nitelikteki bütün suç topluluklarını içine alan daha geniş kavramdır.”⁹⁷

Çulcu, Hess'i kaynak gösterdiği çalışmasında mafyayı merkezi otoriteye karşı yerel güç odaklarının direnişi olarak tanımlamaktadır. Yapılan bu tanım ile mafya kavramını en geniş manada tanımlanarak, yasadışı olgusuna vurgu yaparak hem hukuki hem de kriminal manada tespitlerin varlığından söz edilmektedir. Hukuki ve kriminal anlamda vurgu yapmak için yasadışı olmayı ön plana çıkarmaktadır. Günümüz devlet otoritesinin siyasi, ahlaki ve hukuki gücünü merkezi otorite kavramı karşılamaktadır. Geleneksel yaşam tarzı ile onun alt yapısını oluşturan örf, ahlak, örfi hukuk oluşumlarını ifade ediyor. Bu durum tanımın sosyolojik boyutlarını ortaya koyuyor.⁹⁸

Mafya kavramı ile organize suçluluk kavramalarını birbirinden ayıran özellikler; aile kavramının temel olduğu, geleneklere saygılı, onur kavramının ön plana çıktığı, ölüm kültürüne olan bakış açısı, efsanevi kurucu ve mafyöz düzeninin birey üzerindeki üstünlükler olarak sıralanmaktadır.⁹⁹

Mafya ve organize suç kavramlarına bakıldığında çok ince bir çizginin varlığı dikkat çekmektedir. Mafyada, organize suç örgütünden farklı olarak daha sosyolojik bir yapı bulunmaktadır. Mafya liderinin sadece örgütün yaptığı legal ya da illegal faaliyetleri yönetmenin dışında önemli sosyal rol ve işlevleri de üstlenmektedir. Üstlendiği rol itibarıyla sistemin gerektirdiği her konuda sosyal, ekonomik, siyasal ve ahlaki manada güçlü olmak zorunda, gerektiğinde de şiddete başvurabilmektedir.

⁹⁶ Sulhi Dönmezer, “Organize Suçlulukla Mücadele” Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s.3

⁹⁷ Dilek Ekmekçi, **Organize suçlulukla Mücadelede Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Özel Soruşturma Tedbirleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.5

⁹⁸ Murat Çulcu, **Mafya Üzerine Notlar**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001, s.28

⁹⁹ Ekmekçi, s.5

Organize suç ise kazanç ve güç sağlamak için çok yönlü iş bölümünün bulunduğu ve katı bir hiyerarşik yapılanma içinde faaliyet gösteren suçlular grubu olarak değerlendirilmektedir.

Dünyada etkin olarak faaliyet gösteren Sicilya, Rus ve Çin mafyalarının tarihi süreç içinde değişim göstermeyen beş kural;

1. İtaatsizliğin kesinlikle kabul görmediği,
2. İspyonculuğun ve ihanetin karşılığında ağır cezalandırmanın olduğu,
3. Örgüt içinde huzursuzluk çıkartarak uyumu bozmanın yasak olduğu,
4. Örgütün elde etmiş olduğu maddi kazancı zimmetine geçirmenin yasak olduğu,
5. Gerek örgüt üyesinin kadınına yada örgüt içinde bulunan kadın üyeye dokunmanın yasak olduğu şeklinde sıralanmaktadır.¹⁰⁰

Mafia kavramının ortaya çıkması ile de farklı tespitler bulunmaktadır. 13 y.y'ın sonlarına doğru Sicilya'da hâkim olan Normanlara karşı isyan edenlerin kendi aralarında kullandıkları "Fransızlara ölüm, İtalya kükrüyor" sloganını oluşturan kelimelerin, Morte Alla Francia, Italia Anda" baş harflerinin birleştirilmesi ile oluşan sözcük" Mafia'dan türediği kabul edilmektedir. Cesaret, ölümden korkmama, kutsal kabul edilen değerler, özgürlük adına ve haksızlığa karşı mücadeleyi Mafia kavramı ile özdeşleştirilmektedir.¹⁰¹

Kimi araştırmacılar ise mafyanın kökeninin Arapça'da ki MAHİAS ve MAFİE sözcüklerinden geldiğini varsaymaktadırlar. Mahias korkusuz cesur adam manasına gelirken, asi Araplar ve eşkıyaların saklandıkları yerlere de Mafie denilmektedir. İtalya'da 19 y.y da meydana gelen ihtilal sonrasında saklandıkları Mafie'den gelenler için Mafiosi kavramını kullanmaktadır.

Gökçe ise mafyayı bulundukları ülkelerde kanuni boşluklardan faydalanarak siyasi iktidar üstünde baskı oluşturup, meşru otoriteye karşı çıkarak nüfuz ve haksız menfaat sağlayan, bu süreçte şiddet kullanmaktan kaçınmayan, kumar oynatma,

¹⁰⁰ Peter Hill, B.E. **Japanese Mafia, Yakuza, Law and State**, Oxford University Press, Oxford, 2003, s.72

¹⁰¹ Aytekin Geleri, **Organize Suçların Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, İtalyan- Amerikan Mafyası Üzerine Bir Çalışma**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, ss.21-22

uyuşturucu kaçakçılığı, haraç toplama, kadın ticareti ve para aklama gibi illegal faaliyetlerde bulunan hiyerarşik ve gizli bir örgüt olarak tanımlamaktadır.¹⁰²

1960'lı yıllardan sonra birlikte kullanılmaya başlayan mafya ve organize suç kavramları, bu suçu işleyen kişilerin kullandıkları metotlarda profesyonellik ve ticarileşme mantalitesini ön plana çıkararak kolluk birimlerinin yapmış olduğu soruşturmalardan kolaylıkla kurtulabilmişlerdir.¹⁰³

2.3. ORGANİZE SUÇ KAVRAMI

Organize suçların günümüz dünyasında ülkeler için büyük bir tehdit oluşturduğu kabul edilmektedir. Organize suç örgütlerinin kontrol ettiği milyarlarca doların gelişmekte olan ülkelerin yıllık bütçelerinden fazla olduğu dikkate alındığında, bu suç gruplarının ülkelerin güvenliğine yaptığı tehdidin dışında sosyal ve ekonomik alandaki gelişmelere de aynı boyutta tehlike oluşturduğu görülmektedir.

Organize suç, gösterdiği faaliyet alanıyla toplumun bir kesimini ve/veya bütünü ilgilendiren, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik bir realitesi olan, kriminal boyutuyla bakıldığında da diğer suç türlerine göre çok daha karmaşık ve çözülmesi güç bir yapılanma ve nedensellik göstermektedir.

Toplumu inceleyen bütün bilimsel alanlarda organize suç araştırma konusu olmaktadır. Sosyal bilimciler için sosyal bir olgu, ekonomistler için ise devam eden ekonomik düzen içerisinde hareket eden legal veya illegal bir girişim, hukuksal manada ise hiyerarşik yapıda devlet benzeri bir oluşum olarak algılanmaktadır.¹⁰⁴

Organize suç kavramı; yıldırma, korkutma, sindirme gücünü haiz, çoğunlukla tehdit, cebir ve şiddet uygulayabilen, bünyesinde açık veya gizli işbölümü bulunan, hiyerarşik yapıya sahip, suç işlemeyi süreklilik haline getirmiş, farklı suç alanlarında faaliyet gösterebilen ve haksız çıkar sağlamayı amaçlayan suç örgütlerinin

¹⁰²Birsen Gökçe, **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2004, s.337

¹⁰³ Adem Sözüer, **Organize Suçluluk Kavramı ve Batı Ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele İle İlgili Gelişmeler**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Cilt 9, sayı1-3, İstanbul, 1995, s.255

¹⁰⁴ Bekir Parlak, Uğur Argun, **"Küreselleşme Sürecinde Bağlamında Organize Suç Örgütlerinin Karşılaştırmalı Analizi"**, Yerelden Küresele Sınırşan Suçlar, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2010, ss.17-55

*eylemlerini ifade etmektedir. Organize suçlar, yapısı ve deşifasyon yöntemleri nedeniyle diğer suç türlerinden farklılık arz etmektedir. Organize suçlarla mücadele, menfaat ilişkilerinin en üst seviyede yaşandığı, daha acımasız ve daha karmaşık yapıya sahiptir.*¹⁰⁵

2.3.1. Organize Suç Kavramını Tanımlama Çabaları

Organize suçu tanımlarken farklılıkların ortaya çıkmasında; tanımlamaya çalışanların organize suçun birbirinden farklı tarafları üzerine odaklanmalarının sebep olduğu değerlendirilmektedir. Başlangıçta bölgesel olan organize suç faaliyetleri ulus boyutundan çıkıp uluslararası alanda faaliyet göstermesi, organize suç örgütlerinin birbirleriyle daha kolay iletişime ve işbirliğine girmelerine sebebiyet vermiştir. Bu şekilde kendi aralarında birebir benzerlikler göstermese de ortak özelliklerin varlığı, genel bir tanım yapılma zorunluluğunu doğurmuştur.¹⁰⁶

Her bir araya geliş organize suçluluk mudur? sorusuna Sözüer; kazanç ve güç kazanmanın faaliyetssel bir işbölümü yapılarak belirli bir hiyerarşik yapı içinde eylemde bulunan kişilerden oluşan yapılanma içinde oldukları kabul edilmektedir. Akılcı ve mantıklı bir hareket tarzıyla, plan ve strateji uygulayarak faaliyet gösteren örgüt üyeleri yaptıkları eylemlerde profesyonelleştikleri görülmektedir. Diğer taraftan katı bir hiyerarşik yapılanma göstermeyen daha gevşek bir yapılanmanın olduğu örgütlenme modelleri de vardır. Bu nedenle dikkat edilecek ana husus olarak illegal faaliyetlerle haksız kazanç elde etme amacının varlığı, illegal olan bu amacın gerçekleşmesi için bunu devamlı bir hareket ve yaşam tarzı olarak kabul edilerek birlikte hareket edilmesi şeklinde cevap vermektedir.¹⁰⁷

Finckenauer organize suçu yasadışı eylemleri gerçekleştirirken şiddeti kolaylaştırıcı unsur olarak kullanıp, bu konuda şöhret sahibi olmayı, haksız menfaat ve kazanç sağlayacak pazarlar üzerinde tekelleşmeyi öngören bir yapılanma olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁵ **Kaçakçılık ve Organize Suçlar**, KOM Yayınları, Sayı 5, Ankara, 2002, s.50

¹⁰⁶ Sabrina Adamoli, Andrea Di Nicola, Ernesto U. Savona, Paola Zoffi, **Organized Crime Around World**, www.heuni.fi/uploads/mmadzpnix.pdf Erişim Tarihi:24.06.2012

¹⁰⁷ Sözüer, 1995, s.259

¹⁰⁸ James O. Finckenauer, **Problems of Defination: What is organized crime? Trends in Organized Crime**, Vol.8, No.3, Spring, 2005, s.81

Tüm dünyada ciddi bir tehdit olarak algılanan ve lokal olmaktan çıkıp sınıraşan bir hal alan organize suç örgütlerine karşı etkin mücadele edebilmek için uluslararası anlamda Birleşmiş Milletler Uluslararası Suç Önleme Merkezi (UNCICP) organize suç kavramını; üzerinde anlaşma sağlanan genel özelliklerin belirtildiği; ”Doğrudan yada dolaylı olarak, bir mali yada maddi fayda sağlamak üzere, belirli bir dönemde oluşturulan uyum içinde bir yada birden fazla suç yada saldırı gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan üç yada daha fazla kişiden oluşan grup” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁰⁹

Organize suç örgütleri hakkında yaptığı araştırmalarla adından söz ettiren Howard Abadinsky, örgütlenmesinde ideolojik bir amacı olmayan, en az üç kişinin emir komuta zinciri ve belirli bir grup hiyerarşisi içerisinde, legal ve illegal yöntemleri kullanarak haksız kazanç ve güç elde etmeyi amaç edinen insanların işlemiş olduğu suça organize suç şeklinde tanımlamaktadır.¹¹⁰

Organize suçla mücadele edebilmek için öncelikle hangi suçların organize suç kapsamına girdiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Organize suçun tanımlanması, organize suçu önlemek ve kontrol altına alabilmek için kullanılacak metotların belirlenmesi için gerekli olmaktadır.¹¹¹

İdeolojik olmayan legal ve illegal faaliyetler ile hareket ederek haksız kazanç ve güç kazanmayı amaç edinen, kendi aralarında sosyal olarak sürekli etkileşimde olan belirli sayıda kişilerin hiyerarşik biçimde organize olduğu teşebbüs olarak görülmektedir. Örgüt içinde yürütülen legal ve illegal faaliyetlerde uzmanlığın, hiyerarşik görev paylaşımının akrabalık, arkadaşlık ya da sahip olunan yetenekler ile belirlenmektedir. Örgütü aktif ve bir bütün halinde tutarak devamlılığını sağlamak, amaç edinilen haksız menfaat ve gücü bırakmak istemeyen üyeler tarafından sağlanmaktadır. Örgüt belirledikleri bölgeler ve endüstriyel faaliyetlerde tekelleşmeyi gerçekleştirirken rekabetten uzak durarak kendilerine yeni mücadele alanları oluşturmamaya dikkat ederler. Şiddet kullanarak örgüt içinde disiplin sağlamak ve kamusal alanda rüşvet çarkını devam ettirerek sonuca ulaşmaya çalışırlar. Bu süreçte öncelikli olarak örgüt içindeki elemanları kullanırken, geçici

¹⁰⁹ Parlak,Argun, 2010, s.27

¹¹⁰ Howard Abadinsky, **Organized Crime**, Cengage Learning, 1997, s.6

¹¹¹ Adamoli,Nicola, Savona, Zoffi, 1998, s.1-4

sürekli örgüt dışından da eleman kullanılır ancak üyelik konusunda sınırlar çizilmiştir.¹¹²

Organize suç örgütleri ile terör örgütlerini birbirinden ayırt edebilmek için suçun niteliklerinin belirlenmesi gereklidir. Organize suç örgütleri tarihsel süreç içinde sahip oldukları sabit hiyerarşik yapı, faaliyet gösterdikleri yasal alanlar, diğer organize suç örgütleri ile kurmuş oldukları sıkı diyaloglar, şiddet ve rüşveti sürekli kullanmaları nedeniyle farklılık göstermektedir.¹¹³

Terör örgütleri de organize suç örgütleri içinde gösterilmiş olsa da aralarında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar;

1. Organize suç örgütleri haksız kazanç ve menfaat asıl amaçtır. Terör örgütlerinde ise ideolojik bir amaç bulunmakta olup, cebir ve şiddeti ideolojik, politik ve dini amaçlara ulaşmak için kullanılır.¹¹⁴

2. Suç işleme motivasyonu terör örgütlerinde ideolojik iken, organize suç örgütlerinde ise ekonomik olup maksimum kazanç amaçlanmaktadır.¹¹⁵

3. Organize suç örgütlerinin mevcut yasal yönetime karşı olmazken, terör örgütleri ise varlık sebebini yönetimlere karşı yasallık kazanma olarak göstermektedir.¹¹⁶

4. Organize suç örgütleri halk içinde destek beklemezken terör örgütleri yaptıkları eylemler ile sempatisiz kazanmayı düşünmektedir.¹¹⁷

5. Organize suç örgütleri eylemlerinde gizlilik içinde yaparken, terör örgütleri yaptıkları eylemlere sahiplenir ve propaganda aracı olarak kullanırlar.¹¹⁸

6. Organize suç örgütleri kendi menfaatlerini kollayacak siyasi, ekonomik ve baskı gruplarına ihtiyaç duyarlar. Terör örgütleri ise bunlara ihtiyaç duymaz.¹¹⁹

¹¹² Abadinsky,1997,s.7

¹¹³ UNCICP. 2000 **Assessing Transnational Organized Crime; Result of a pilot survey of 40 selected organized criminal groups in 16 countries** , Trends in Organized Crime , Vol.6, no:2, ss.45-90

¹¹⁴ Taner Tavas, **Terörizm, Psikolojisi ve Hedefleri**, içinde Ümit Özdağ ve O.M. Öztürk, **Terörizm İncelemeleri**, Jeopolitik-Strateji-Terör Yayınlar Dizisi:3; ASAM, Ankara, 2000; s.16

¹¹⁵ Ömer Ersoy, **Terör ve Organize Suçlar ile Yakınlaşma ve İşbirliğinin İncelenmesi**, Polis Dergisi,EGM Yayınları, sayı;40, 2004, s.331

¹¹⁶ Ersoy, 2004, s.331

¹¹⁷ Alex P. Schmid, **Küresel Dünyada Terörizm Konsepti**,(Ed. Ve Çev.) Suat Doğan, EGM TEMÜH Yayını, Ankara, 2004,ss.86-87

¹¹⁸ Fazlı Gökçegöz, **Organize Suç Kavramı, Terör Suçları ile Bağlantısı ve Etkin Mücadele Yöntemleri**, Aytekin Geleri, Hasan Hüseyin Çevik,(Ed.), Organize Suçlarla Mücadele ve Polis, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 114-115

7. Organize suç örgütleri basın ve medya kuruluşlarından kaçınırken, terör örgütleri ise basın ve medya kuruluşlarının dikkatini çekmek için özel çaba gösterirler.¹²⁰

Organize suç örgütlerinin mağdurları ile yapılan eylemler arasında bağlantı varken, terör örgütlerinin eylemlerinden etkilenen mağdurlar arasında bir ilişki bulunmamaktadır.¹²¹

2.3.2. ABD ve Avrupa Birliği Ülkeleri Hukukunda Organize Suç

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği hukukunda organize suç ve organize suç ile ilgili çalışmalar iki başlık altında incelenebilmektedir.

Dünya literatüründe organize suç kavramının ilk karşılaşıldığı yer olarak değerlendirilen ABD’de gösterdikleri faaliyet alanlarının çok farklı olması tanımlama konusunda da farklılıkları ortaya çıkarmıştır. 20.y.y’ın ikinci yarısında ilk defa organize suçla mücadele konusunda etkin bir tavır belirlemek isteyen ABD hükümeti, düzenlenen kanunda organize suçluluk için yaptığı tanımlama da; yüksek manada kazanç ve menfaat sağlama alanları olan, uyuşturucu kaçakçılığı, kumar, fuhuş, tefecilik ve haraç toplama gibi faaliyetlerde bulunmak amacıyla üst seviyede disiplinli bir teşkilatlanma olarak açıklamaktadır.¹²²

Birleşik Devletler Adalet Bakanlığının yaptığı tanımda ise organize suçluluk kavramını, kamusal alana sızmak için gerek rüşvet gerekse çalışanlarını suçun içine çekerek, bu kurumlarda yolsuzluğa sebep olan, illegal araçlar kullanarak haksız kazanç ve menfaate ulaşmak için belirli bir düzen ve kendi içinde kabul edilmiş disiplinin bulunduğu birey yada gruplarca işlenmesiyle oluşan suçluluk olarak tanımlamaktadır.¹²³

İtalyan yasalarında ise haksız menfaat ve kazanç elde etmek için, kişilerin özgür seçme haklarını engellemek, yapılan seçimlerin kendi menfaatleri doğrultusunda sonuçlanmasına etkiye bulunmak, bütün bunları örgütün caydırma ve

¹¹⁹ Olcay Atar, **Terörizmin Felsefi Argümanları**, Polis Dergisi Terör Özel Sayısı, EGM Yayınları, 2004, s. 235

¹²⁰ Schmid, 2004, ss.86-89

¹²¹ Schmid, 2004, ss.86-89

¹²² D.M. Lyman, G. W. Potter, **Organized Crime**, Prentice Hall Press, New Jersey, 2000, s.15

¹²³ Mustafa Ruhan Erdem, **Ceza Muhakemesinde Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001, s.26

yıldırma faaliyetlerini kullanarak, birden fazla suç işlemek suretiyle gizli bir işbirliği içinde olan kişilerin oluşturduğu suç örgütünü organize suç olarak tanımlamaktadır.¹²⁴

İtalyan Ceza Kanununda organize suç örgütü mensuplarının örgüte bağlılık veya biat etme ve bildiklerini, duyduklarını kimseye söylememe kanununun (OMERTA) korkutma gücünü, suç işlemek, ekonomik faaliyetlerin, ayrıcalıkların, ruhsatların, kamu hizmetlerinin direkt veya dolaylı dahi olsa idaresini ele geçirmek yahut örgüt için veya başkaları için haksız menfaat kazançları veya ayrıcalıklar elde etmek yahut seçimlerde seçme özgürlüğünü engellemek veya kendisi veya başkaları için oy sağlamak maksadıyla seçim özgürlüğünü ihlal etmek üzere kullandıklarında teşekkül etmiş olur.

ABD ve İtalya'ya göre daha sonraları organize suç ile karşılaşan ve 5237 sayılı düzenlenen yeni Türk Ceza Kanunun da etkilenmiş olduğu Almanya' da ise önem arz eden suçların en az üç kişi tarafından, işbölümü yapılarak, kazanç ve menfaat edilmek amacıyla, araç olarak cebir ve şiddeti kullanarak, ülkedeki siyasete, ekonomik yapıya, adalet sistemine, kamuya, basın yayın organlarına etkide bulunmak suretiyle işlenen suçları organize suç olarak tanımlamaktadır.¹²⁵

1991 tarihli Avusturya Güvenlik Kolluğu Kanununun 16. paragrafında suç isleme amacıyla üç yada daha fazla kişinin uzun süreli olarak bir araya gelmesi organize suçluluk yada bir başka deyişle çete suçluluğu olarak adlandırılmıştır. Ayrıca 1995 yılında yapılan düzenleme ile bir suçun organize suç olması için bazı şartları taşınması gerekmektedir. Bunlar;

1. Suçun istek üzerine organize islenmesi
2. Suçun profesyonelce islenmesi
3. Bölgesel, bölgeler üstü veya uluslararası suç işlenmesi
4. Hiyerarşik bir yapıda olması
5. Suç isleyenler arasında bir bağlılığın olması¹²⁶

¹²⁴ Mustafa Ruhan Erdem, **Organize Suçluluk**, Hukuk Kurultayı, Cilt 2, Ankara, 2000, s.162

¹²⁵ Alper Çalışkan, Yakup Yılmaz, Zeki Bal, **AB Sürecinde Organize Suçlulukla Mücadele**, KOM Yayınları, Ankara, 2006, s.4

¹²⁶ Erdem, a.g.e., s32

Fransa ceza yasalarında örgütlü çete olarak yapılan tanımlamada bir veya birden fazla suçu işlemek amacıyla oluşturulan birliktelik veya anlaşmalar şeklinde açıklanmıştır.¹²⁷

1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nda geçici ve özel bir şekilde bir araya gelmiş kişilerin, bireylere ve kurumlara karşı, saldırı tehlikesi oluşturması suç olarak düzenlenmekteydi. Fransız Ceza Kanunu'nun 450-1. maddesinde suç işlemek amacıyla kurulan örgüt suçu, İtalyan Ceza Kanunu'nun 416. maddesinde düzenlenen suç işlemek için birleşme suçuna yakın ifadeler kullanılarak düzenlenmiştir. Buna göre örgüt, "Bir ya da birden çok maddi fiil ile belirginleşen, bir ya da birden çok cürmün ya da en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılan bir ya da birden çok cünhanın hazırlanması amacıyla oluşturulan her türlü topluluk veya kurulan her türlü ittifak" şeklinde tanımlanmaktadır.¹²⁸

Alman Ceza kanunu md.129/1 de düzenlenen şekliyle;

Amacı veya failleri suç işlemeye yönelik bir örgüt kuran veya böylesine bir örgüte üye olarak katılan, üye veya yardımcı toplayan veya yardım eden kişi beş seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Alman Ceza Kanununda çete olabilme şartı en az üç kişinin varlığı ile kabul edilmektedir ayrıca belirli suçların çete olarak işlenmesinin ceza yaptırımında ağırlaştırıcı neden olarak kabul etmiştir.

Alman Yargıtay kararlarında ise "*Gelecekte birden fazla, birbirinden ayrı ve somut olarak henüz belli olmayan suçları işlemek isteğiyle bir araya gelen ve en az üç kişiden müteşekkil birliktelik*" olarak organize suç örgütünü tanımlamıştır.¹²⁹

Yaygın içtihatlarda hakim olan görüşlere bakıldığında "örgüt" kişinin kendi iradesinin ortak iradenin hakimiyetine tabi olduğu ve bu nedenle birbirlerini tek düze sistemin parçaları hissedecek derecede ilişki içerisinde olarak birlikte tespit edilen amaçlara ulaşmak için faaliyet gösteren en az üç kişiden müteşekkil organize birliktelik olarak tanımlanmaktadır.¹³⁰

¹²⁷ Ekmekçi, 2006, s.16

¹²⁸ Yaşar, K.E., Güncel Değişikliklerle Fransız Ceza Hukukunda Örgüt Kavramı ve Örgütlenme Suçları <https://dergipark.org.tr/download/article-file/14679> >Erişim Tarihi : 21.08.2019

¹²⁹ Prof. Dr. Şen Ersan, Özdemir Bilgehan, Suç Örgütü <http://www.bilgehanozdemir.com/suc-orgutu/> Erişim: 15.04.2019

¹³⁰ Prof. Dr. Şen Ersan, Özdemir Bilgehan, Suç Örgütü, <http://www.bilgehanozdemir.com/suc-orgutu/>

İngiliz Hukukunda Organize suçluluğun tanımlanması 1977 tarihli Criminal Law Act ile cezalandırmaya yönelik düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bu düzenleme ile İngiliz Hukukunda yasal bir tanıma kavuşan Organize Suçluluk “bir kişinin, bir veya birden çok kişi ile belli suçları işlemek için anlaşması” şeklinde tanımlanmıştır. Dikkat çeken konu ise bu birlikteliğin suç işlemesi öngörülmemekte olup aralarında bir anlaşma yapmış olmaları yeterli görülmektedir.

1981 tarihli Criminal Attempts Act ile genişletilerek,

Eğer bir kişi, herhangi bir diğer kişi yahut kişilerle belli bir davranışın/ eylemin yapılması hususunda anlaşılırsa ve, Şayet anlaşma iradelerine (planladıkları gibi) göre yerine getirilirse:

a) anlaşmaya taraf olanların biri ya da birden fazlasının suç ya da suçlar işlemesi anlamını içeren bir anlaşma ise, veya

b) bu anlaşma konusu suçun ya da diğer suçların işlenmesini imkânsız kılan olgular olmasaydı yine suç işlenecektiye bu kişi söz konusu suçları işlemek için anlaşmaktan (conspiracy to commit the offences in question) suçludur.

1998 yılında çıkartılan Criminal Justice (Terrorism and Conspiracy) 1997 yılında çıkartılan Criminal Law Act’ ın ilgili satırına atıfta bulunularak ülke sınırları dışında gerçekleşen, İngiltere’yi ilgilendiren ve İngiliz Hukukuna göre yargılanması mümkün olan bir suç için düzenleme yapılmıştır.¹³¹

2.4. ORGANİZE SUÇ TARİHİ GELİŞİMİ

Amerika’da 1917 yıllarında yapılan içki ve uyuşturucu maddeyi yasaklayan düzenlemeler, organize suç faaliyetleri için başlangıç olarak kabul edilmektedir. 1933 yılına kadar devam eden bu yasaklama ile sıkı denetimlerin olmasına rağmen ülke çapında yasadışı bir pazarın oluşmasına sebep olmuştur.

İtalya’da La Cosa Nostra olarak yapılan organize suç örgütlerinin, yeni dünya ve fırsatlar ülkesi ABD’ye yapılan göç sonrasında uluslar arası bir kimlik kazandığı kabul edilmektedir. İtalya’da yoksulluğun en çok hissedildiği Sicilya’dan 1900 yılların başlarında ABD’ye başlayan göç, 1930’lu yıllara gelindiğinde ABD’ de

¹³¹ Kul, M.C, 2012, Birleşik Krallık’ta Organize Suçla Ve Terörizmle Mücadeleye İlişkin Gelişmeler Ve Yasal Düzenlemeler, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:11 Sayı: 22 Güz 2012/2 s.445-470.

çoğunluğunu niteliksiz işgücü olan İtalyanların oluşturduğu nüfus yaklaşık 5 milyonu bulmuştur.¹³²

1940 ortalarında patlak veren II. Dünya Savaşına kadar bölgesel konumda faaliyet gösteren organize suç örgütleri, hükümet politikaları olarak benimsenen kısıtlamalardan faydalanarak kayıt dışı ekonominin önlenemez yükselişine sebep olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında bloklara ayrılan Avrupa ülkeleri, içinde bulundukları ekonomik krizleri atlatabilmek için ekonomik sınırların ortadan kaldırılması ve yeniden yapılanma süreci içinde yabancı sermaye girişlerini kolaylaştırma yoluna gittikleri ancak bu düzenlemeler ile organize suç örgütlerinin istismar edebilecekleri alanlara sebebiyet verdikleri görülmektedir. Eski Doğu Bloku ülkelerinin, organize suç örgütleri ile mücadelede gerek mevzuattaki eksiklikleri, gerekse ekonomik sistemlerindeki yeni yapılanma süreci organize suç örgütlerinin daha yaygın ve etkin olmalarına sebebiyet verdiği kabul edilmektedir.

1970'li yıllarının sonuna kadar nitelikleri adli makamlar ve kolluk kuvvetleri tarafından anlaşılamayan organize suç kavramı¹³³, özellikle 1998 yılından sonra hızlı bir gelişme ve yayılma göstermektedir.¹³⁴

Organize suç soğuk savaşın sona ermesiyle yeni bir döneme girmiş, küreselleşen dünyada sorun aynı ölçüde etkisini hissettirmeye başlamıştır. Yapılan uluslararası anlaşmalar sorunun çözümünde yetersiz kalmış, demokratik rejimlerde alınan tedbirlerle neticeye ulaşmıştır. Ülkeler arasında çizilen sınırların ekonomik anlamda ortadan kalkması ülkelerin birbirlerine bağımlılıklarını artırmış, serbest piyasa ekonomisine geçen orta ve doğu bloku ülkeler kaynak bulmada zorlanınca yabancı sermayenin girmesine daha önce gösterdikleri sınırlamaları kaldırma yoluna gitmişlerdir. Organize suç örgütleri, gerek mevzuatlardaki eksikliklerden, gerekse ekonomik sistemdeki yeniden yapılanma sürecinin ortaya çıkardığı boşlukları istismar etmişlerdir.¹³⁵

¹³² Yavuz Kahya, Necmettin Özerkmen, **Organize Suç Örgütleri, Mafya**, Adalet Yayınları, Ankara, 2007, ss.49-52

¹³³ Mahmut Gökpınar, **Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Organize Suç**, TBB Dergisi Sayı:60, Ankara, 2005, s.215

¹³⁴ Enver Alper Güvel, **Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulaması**, Roma Yayınları, Ankara, 2004, s.9

¹³⁵ Türk Demokrasi Vakfı, Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi, **Terörizm ve Organize Suçlar, Demokrasi ve İnsan Hakları Gelişim Sürecine Etkileri**, Ankara, 1999, ss.92-93

2.5 ULUSLARARASI ORGANİZE SUÇ KRİTERLERİ

AB üyesi ülkelerde organize suç tanımlamaya ve kolluk işbirliği yapılmasına yönelik çalışmaların 1990'lı yılların başında üye ülkelerin içişleri ve adalet bakanlıkları ortak bir tanım oluşturabilmek için bir araya gelerek başladıkları bilinmektedir. İlk olarak ülkelerdeki farkındalıkları öğrenebilmek amaçlı yapılan anket çalışmasında ülkeler arasında organize suç ile ilgili bilgi alışverişinin kısıtlı olduğu, gerekli değerlendirmelerin yapılmadığı, ortak bir dilin kullanılmadığı farkına varılmıştır. Heijden organize suçun özelliklerini,

- En az üç kişinin varlığı,
- Geçmişten süregelen bir birlikteliğin varlığı,
- İşbölümünün olması,
- Suçtan elde edilen paranın aklanması,
- Disiplinin varlığı,
- Ticari yapılanma,
- Cebir ve şiddet kullanma,
- Siyaset, basın-medya, adli kurumlar, kamu kuruluşları ve ekonomi

üzerinde etkili olmak,

- Haksız menfaat ve kazanç amaçlı olması,
- Uluslararası düzeyde faaliyet göstermesi,
- Ciddi suç ilenme şüphesinin olması,

şeklinde sıralanmakta olup, bunlardan altı tanesinin varlığı ve en az üç kişinin birlikte hareket edip, haksız menfaat ve kazanç elde etme amacıyla ciddi suçların işlenmesi organize suç örgütünün varlığı olarak gösterilmektedir.¹³⁶

Avrupa Organize Suçla Mücadele Çalışma Grubu tarafından 1996 yılında Almanya'nın Leipzig şehrinde yapılan toplantıda uluslararası manada organize suç kriterleri tespit edilmiştir. Bunlar;

1. *Aralarında haksız kazanç temin etmek için fonksiyonel işbölümü yapılmış olan elemanlar arasında hiyerarşik bir yapı vardır.*
2. *Kazanç, kural olarak suç ile sağlanır.*

¹³⁶ Toonvan der Heijden, **Measuring Organized Crime In Western Europe**, 1996, <https://www.ncjrs.gov/policing/mea313.htm>, erişim;23.07.2012

3. Suç işlemek devamlılık arz eder.
4. Suç organizasyonu içinde bir yaptırım sistemi vardır.
5. Cebir ve şiddete başvurulur.
6. Kamuya ve/veya özel sektöre nüfuz edilir.
7. Karapara aklanır.
8. Paravan firmalar kurulur.¹³⁷

Leipzig Kriterleri olarak da literatüre geçen bu özelliklerden en az beş tanesinin varlığı organize suç örgütünün olduğunu göstermektedir.

Organize suç örgütleri, illegal faaliyetlerin yanında ekonomide legal olarak da aktivitelerde bulunması, değişmez bir hiyerarşik yapılarının olması, diğer suç örgütleriyle üst seviyede işbirliği içinde olması, eylemlerini kolaylaştırmak için şiddeti ve kamusal alanda rüşveti kullanması ile diğer suç organizasyonlarından ayrıldıkları kabul edilmektedir. Küreselleşme sonrasında organize suç örgütlerinin daha geniş alanlarda gösterdikleri faaliyetler karşısında kolluk kuvvetlerinin gelişen sürece göre yeni ve etkin yöntemlerle mücadele etmesi ile örgütler deşifre olmamak için sahip oldukları hiyerarşik yapılanmanın yerini yatay yapılanmalara bıraktığı görülmektedir.¹³⁸

2.6. ORGANİZE SUÇLARIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Organize suçlar sadece bir sebepten ortaya çıkmamaktadır. Bölgesel veya kültürel farklılıklar olmakla birlikte genel olarak siyasal, sosyo ekonomik ve hukuksal nedeler olarak ifade edilmektedir.

2.6.1. Siyasal Nedenler

Toplumsal yapıyı korumak, birlikte yaşamaktan kaynaklanan sorunların giderilmesi için düzenlemeler yapmak, toplumsal amaçları tespit etmek ve gerçekleştirmek amacıyla kendi aralarında belirli bir düzenin olduğu örgütlenmeye siyasal yapılanma olarak tanımlanmaktadır. Tanımlamayı yapan Dinçkol, siyasal

¹³⁷ **Organize Suçlarla Mücadele**, TADOC Yayınları, Eğitim Daire Başkanlığı Yayın ve Basımevi Şube Müdürlüğü, Ankara, 2007, ss.12-13

¹³⁸ Parlak, Argun, 2010, s.28

yapılanmada sorunların çözümünde farklı öneriler üreten grupların arasında iktidar mücadelesinden bahsetmektedir. İktidar mücadelesinde yaşanan kaoslar sonucunda karşılaşılan kaoslar çözümlere neden olmakta ve daha sonrasında kırılmalara neden olmaktadır. Belirsizlik süreci ve oluşan boşluklar organize suç örgütleri için en uygun zemini sağlamaktadır.¹³⁹

Sovyetler Birliğinin dağılması dünyada siyasal yapıdaki kırılmalara en iyi örnek gösterilmektedir. 1991 yılında dağılan rejim sonrasında işsiz kalan birçok insan elebaşı olmaya yönelmiş, dağılan ordudaki silahlar askerler tarafından satılmış, ortada kalan askerler de suç örgütü mensubu olmuşlardır. Rus mafyası siyasal sistemin yıkılmasından faydalanan tek suç örgütü olarak bilinmektedir.

Ortaya çıkan yeni idarenin de partizan tavır sergilemesi, tarafsızlık ve dürüstlük ilkesine aykırı hareket edilmesi, toplumsal çözümlere neden olmakla birlikte yine organize suç örgütlerinin ekmeğine yağ sürdüğü kabul edilmektedir.

Organize suçla mücadele edecek olan güvenlik güçlerinin, idarenin partizanlaşması ile aynı paralelde hareket etmesi, tarafsızlığını kaybetmesi, demokratik yapı ve hukuk devleti anlayışının kaybolmasına yol açarak etkin mücadeleyi ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Bu şekilde organize suç örgütleri de karşılarında etkin bir güvenlik gücünün olmaması daha rahat hareket imkanı bulmaktadırlar.¹⁴⁰

2.6.2. Sosyo-Ekonomik Nedenler

Organize suç örgütlerinin oluşmasının bir diğer nedeni olarak sosyo-ekonomik değişiklikler gösterilmektedir. Toplumu oluşturan bireylerin isteklerini karşılayacak ekonomik koşulların olmaması, toplumsal yapıdaki değişim ile ekonomik yapıdaki değişimin aynı paralellikte ilerlememesi toplumsal kırılmalara ve böylece organize suç örgütlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ekonomik olarak gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizlik, toplum içinde bu eşitsizliğin ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi anlayışına sahip olan bireyler, toplumsal ve yasal manada kabul görmeyen aykırı davranışlar

¹³⁹ Abdullah Dinçkol, **Türkiyede Organize Suçluluk ve Sosyo Ekonomik Yapı**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2002, ss.99-127

¹⁴⁰ Hamide Zafer, **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, Beta yayınları, İstanbul, 1999, s. 15

gösterebilmektedir. Sosyo-ekonomik manada ve sınıflar arasındaki ciddi bölünmeler toplumsal değerler üzerinde olumsuz etkiler oluşmasına neden olmaktadır.¹⁴¹ Toplum içinde var olan politik ve ekonomik süreçler sosyal değerlerin geri plana atılmasına, organize suçluluk ve bu suçu işleyenlerin birlikte hareket eden organize suç örgütü olarak ortaya çıkmasına uygun zemin hazırlamaktadır.¹⁴²

Organize suçun ortaya çıkma nedenleri içinde gösterilen ekonomik nedenler hakkında Aşık'ın yapmış olduğu çalışmada; ekonomik süreçte yaşanan istikrarsızlık, para piyasalarında yaşanan iniş çıkışlar, sürekli yüksek enflasyonun temel sebepler olarak göstermektedir.¹⁴³

Ekonomik nedenlerin içinde yasaklar, gelir dağılımındaki uçurumların belirginleşmesi ve işsizlik gibi aktörler bulunmaktadır. Ekonomik anlamda arz edilen bazı mal ve hizmetlerin kamu sağlığını tehdit etmesi, güvenliğini tehlikeye düşürmesi, ahlaki ve dini değerlere ters olması nedeniyle yasaklanmaktadır. Yasakların varlığı piyasaya el altından bu mal ve hizmetlere talep edenlere arz edilme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece illegal manada haksız kazanç ve menfaat elde etmek amacıyla birlikte hareket eden bireylerin oluşturduğu organize suç örgütlerine zemin hazırlamaktadır.¹⁴⁴

İşsizlik ekonomik nedenlerin bir diğer aktörüdür. İşgücü piyasasında arz ve talep edilen emek arasındaki dengesizlik, işsizliğe neden olmaktadır. Emek arz ve talebi üretim faktörlerinde dengesizliğin varlığını işaret etmektedir. Kentleşme, göç, hızlı nüfus artışı, teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak nitelikli işgücünün tercih edilmesi işsizliğin nedenleri olarak sıralanmaktadır. Akademisyenler tarafından tartışma konusu olan işsizlik ve suç arasında doğrudan bir bağlantı kurulamamaktadır. Ancak işsiz kalan özellikle genç nüfusun para kazanmak için legal ya da illegal yolları kullanmaya meyilli oldukları varsayılmaktadır. Bu hipotez üzerinden gidildiğinde işsizlik rakamları ile suç işleme rakamları arasında paralellik

¹⁴¹ Mahmut Cengiz, **Türkiye’de Mafya Tipi Organize Suçlar**, KOM Yayınları, Ankara, 2005, ss. 92-94

¹⁴² Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, ss.86-89

¹⁴³ Metin Aşık, **Organize Suç ve Ankara Emniyet Müdürlüğü**, Polis Dergisi, Yıl 6, sayı:37, EGM Yayınları, 2000, s.149

¹⁴⁴ A.Fazıl, Özsoylu, **Yeraltı Ekonomisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, ss.36-41

olması beklenmektedir. Burada toplumun sahip olduğu değerlerin ve cezai müeyyidelerin frenleyici olduğu değerlendirilmektedir.¹⁴⁵

İşsizliğin doğurduğu gelir dağılımındaki bozukluk, toplumsal normların sorgulanmasını ve ahlaki çöküntüyü beraberinde getireceği, sonuç olarak da organize suç örgütlerinin sahip olduğu yeraltı ekonomisine neden olmaktadır.¹⁴⁶

Gelir dağılımı ülkedeki gelişmişlik düzeyi, toplumun sosyal ve idari düzeyi hakkında bilgi veren göstergedir. Gelir dağılımı kişisel, fonksiyonel ve bölgesel gelir dağılımı olarak kendi içinde üçe ayrılmaktadır. Bölgesel gelir dağılımı ülke içinde bölgeler arasında farklılık göstermesi göç ve kentleşme gibi sosyo-politik nedenleri etkileyerek suça sebep olduğu değerlendirilmektedir. Gelir dağılımındaki dengesizlik sosyal huzursuzluğa, işsizliğe, göç ve çarpık kentleşmeye neden olmaktadır. Kırdan kente göç edenlerin ve yoksulların aynı yerleşim yerlerinde ikamet etmesi gelir dağılımındaki keskin ayrımın farkına varılmasına neden olmakta, yoksullukla birlikte bireysel farklılıkların artmasına etki etmek suretiyle suça ve dolayısıyla da organize suça uygun zemin hazırladığı değerlendirilmektedir.¹⁴⁷

2.6.3. Hukuki Nedenler

Organize suçlarda temel amaç sistem içinde kaynaklanan boşluklardan yararlanarak “haksız kazanç” elde etmektir.

Yaşanan yönetsel aksaklıklar, ekonomik krizler, sosyal, hukuk ve siyasi alandaki boşluklar ile halkın yaşadığı mağduriyetlerin giderilme beklentilerine cevap vermemesi otomatik olarak kişisel ve yerel karşı sistemlerin ortaya çıkmasına neden olmakta, beraberinde suçu ortaya çıkarmakta ve bir kesim tarafından da bu boşluk doldurulmaktadır. Mağdurlar için organize suç örgütleri, problemlerinin çözümünde yasaların yetersiz kaldığı ve çözümün uzun vadeli olduğu ya da olmadığını düşünerek resmi kurumlara müracaat etmek yerine, acımasızca şiddet kullanarak daha kısa vadede çözüme ulaştıracak bir devlet otoritesinin alternatifi olarak

¹⁴⁵ Elif Öznur, ACAR, “Türkiye’de Yapısal Dönüşüm ve İşgücü Piyasaları Üzerine Bir İnceleme”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 25, 2016, ss. 53-72

¹⁴⁶ Özsoylu, 1999, s.36-41

¹⁴⁷ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, ss.40-60

görülmektedir. Bu şekilde düşünen toplum, organize suç örgütlerinin güçlenmesine ve toplumsal yaşamın meşru bir unsuru haline gelmesine neden olmaktadır.¹⁴⁸

2.7. ORGANİZE SUÇ ÖRGÜTLERİNİN FAALİYETLERİ, SUÇ TÜRLERİ VE YÖNTEMLERİ

Toplumsal yapıda, büyük balığın küçük balığı yuttuğu anlayışı hakim olduğunda oluşan boşluktan, kuralsızlıktan ve denetim mekanizmalarının etkisizliğinden organize suç örgütleri faydalanmaktadır. Bu süreçte bireylerin, grupların ve meşru toplumsal kurumların zayıfladığı ve bunun yerine illegal faaliyet gösteren grupların, yerel manada tampon kurum olarak kendilerini kabul ettirmektedirler.

Haksız menfaat elde etmeyi amaç edinen organize suç örgütleri, piyasalardaki iniş çıkışlara paralel olarak ticari geçmişleri olmayan ancak kısa zamanda para kazanmayı alışkanlık haline getiren iş adamlarını destekleyerek farklı finans kaynakları oluşturdukları görülmektedir. Bununla birlikte organize suç örgütleri ticari alanda farklı açılımlar içine girerek ticari anlaşmazlık yaşayan kişiler arasında kendilerini hakem tayin edip borçlu ile alacaklı arasındaki meseleyi kendi yöntemlerince çözüp her iki taraftan da ekonomik çıkar elde etmektedirler.

Kamu kurumlarının yapmış oldukları ihaleleri bir başka ekonomik çıkar alanı olarak gören organize suç örgütleri gerek aracılar gerekse ihaleye giren kişileri destekleyerek ihalenin kazandığı taraf olmaya çalışmaktadırlar. Hatta ihalelerin taraf oldukları kişilere kalması için tehdit, cebir ve şiddet kullandıkları bunun sonucunda yaralama, adam öldürme eyleminde bulundukları görülmektedir.¹⁴⁹

Organize suç örgütlerinin en çok faaliyet gösterdiği alanlar olarak uyuşturucu madde kaçakçılığı ve ticareti, silah kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, emtia kaçakçılığı, tütün ve alkol mamulleri kaçakçılığı, tarihi eser kaçakçılığı kumar oynatma, fuhuş, sendikalar üzerinde etkili olarak iş ve işçi alımlarında komisyon alma, arsa simsarlığı, otopark işletmeciliği, eğlence hayatında rant getiren her türlü faaliyetler,

¹⁴⁸ Geleri, 2003, s.23

¹⁴⁹ KOM, 2002, ss.240-242

sigorta dolandırıcılığı, oto hırsızlığı, haraç alma, , marka sahteciliği kabul edilmektedir.¹⁵⁰

Organize suç örgütleri işledikleri suçlarda kazancı en üst seviyede tutmak için tehdit, baskı, korkutarak yıldırma, cebir, şiddet, adam yaralama, adam öldürme gibi yöntemlere başvurmaktadır. Bu yöntemler ile gerek lokal gerekse uluslararası alanlarda etkinliğini devam ettirme, elinde tuttuğu yüksek rantı paylaşmama ve korkuyu sürekli hale getirmeyi amaçlamaktadırlar.¹⁵¹

Organize suç örgütlerinin faaliyet göstermiş oldukları illegal alanlarda rahat edebilmek ve kendilerine kamusal ve hukuki bir zırh sağlamak için rüşveti etkin olarak kullanmaktadırlar. Örgütlenmeler içinde dolaylı ya da direkt olarak delte mekanizmalarını görebilmekteyiz.

Rüştünü ispatlayan organize suç örgütleri bu defa kendilerini legal alanda faaliyet gösteren şirketler ve işadamları olarak tanıtmaya yoluna giderler. Ekonomik anlamda gelir seviyesi yükselen örgüt liderleri artık eskisi kadar illegal faaliyetler içinde bulunmayıp örgütün devamlılığını sağlamak için taşeron örgütler olarak da adlandırılan küçük çaplı suç örgütlerini kullanmaktadırlar.

2.8. TÜRKİYE'DE ORGANİZE SUÇ

Türkiye'de tarihi açıdan organize suç örgütlerinin kurumsallaşma sürecini tamamlamamış olduğu, uluslararası arenada ise sadece aracı bir konumda taşıyıcı misyonunu yüklendiği kabul edilmektedir. Organize suç örgütlerinin ABD ve İtalya' da ki gibi özgürlükçü bir yapı değil de devlet içinde faaliyet gösteren bazı güç odakları olarak hareket ettikleri değerlendirilmektedir. Haksız kazancı amaç edinen suç örgütleri, ülkemizde 1923 yılından sonra Cumhuriyet yönetim modeli uygulanmaya çalışılırken, devletin ekonomik hayata kazandırdığı kabul edilen işadamlarının, çağdaşlaşma sürecinde yönetim ile birlikte harekete ederken, çok partili seçim dönemi sonrasında gerek siyasi odakların, gerekse işadamlarının çıkarlarında meydana gelen değişiklikler ile ülke çıkarlarının ikinci planda kaldığı

¹⁵⁰ Feridun Yenisey, **Mukayeseli Hukukta Çıkar amaçlı Örgütlerle Mücadele ve Türkiye**, Organize Suç Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Yayın No:4, Nisan 1998, ss.71-108

¹⁵¹ Cengiz, 2005, s.37

değerlendirilmektedir. Bu değişim toplumsal yapıya da aynı etkiyi yapınca aynı amacı güden bireylerin oluşturduğu suç örgütlerinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.¹⁵²

Türkiye’de son elli yıl içerisinde bir realite olarak kendisini gösteren organize suç örgütleri, ülkemizdeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, ülke yönetiminde otorite boşlukları suç örgütlerinin faaliyet alanlarını artırmıştır. Ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkla doğru orantılı olarak büyüyen suç örgütlenmeleri illegal faaliyet ve etkinlik alanlarını genişletirken, gerek ulusal, gerekse uluslararası alandaki değişimler ülkemizde suç örgütlerinin mafya tipi daha profesyonel şekil almıştır.¹⁵³

Jeopolitik öneme sahip Türkiye Avrupa’nın doğusunda gelişmekte olan, siyasi ve ekonomik olarak istikrarlı bir süreç göstermeyen ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında geçiş noktası oluşturan konumu ile organize suç hareketlerinden etkilenmektedir.

2.8.1. Organize Suçun Türkiye’de ki Tarihi Gelişimi

Organize suçun Türkiye’de tarihine bakıldığında da değişik yaklaşımlar olduğunu görmekteyiz. Kimi araştırmacılar bunu son 50 yıl içinde ararken kimisi de mafyanın temelini Osmanlı Devletindeki yönetsel yapı ile ortaya çıktığını savunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu geniş sınırlar içinde merkezi otoritenin görevlendirdiği bölgesel yöneticiler ile idare etmekteydi. Bu şekilde merkezi otorite yerel güç odaklarına ayrıcalıklar tanıyarak işbirliği yapıp merkezden uzak olan bu bölgelerde orduya asker sağlama, devletin vergilerini toplama görevlerini bu yöneticiler eliyle sağlamaktaydı. Bölgelerde toplanan vergilerden ihtiyaca binaen bir kısmı ayrıldıktan sonra geri kalanı merkeze gönderiliyordu. Bu şekilde oluşturulan sisteme Ayanlık Müessesesi denilmekteydi. Cumhuriyet döneminde her ne kadar Ayanlık Müessesesi ortadan kaldırılmış olsa da yerel halk tarafından benimsenmiş olan bu yönetim biçimi gayri resmi olarak varlıklarını sürdürmelerini sağlamıştır.¹⁵⁴

¹⁵² Kahya,Özerkmen, 2004, s.54-55

¹⁵³ Murat Çulcu, **Türkiye’de Mafya’laşmanın Kökenleri, Her Sakaldan Bir Kıl**, Kitap Deyince E Yayınları, 2001, s.19

¹⁵⁴ Murat Çulcu,**Mafya Üzerine Notlar**,Kastay Yayınları,İstanbul, 1998, s.18-21

Devlet otoritesinin zayıfladığı yıllar olarak değerlendirilen ve terörizmin kendisini etkin olarak hissettirdiği 1970’li yıllarda, kurulan koalisyon hükümetlerinin ekonomik ve siyasi olarak politika üretmede yetersiz kaldıkları, devlet kurumları arasında hantal bir bürokrasinin varlığı, gelir dağılımının giderek adaletsizleşmesi, demografik değişime neden olan kırsaldan kente göçler örgütlü suçların bu dönemde yükselişine neden olmuştur.¹⁵⁵

Metropollere yapılan bu göç sonrasında niteliksiz işgücü olarak sınıflandırılan bu bireyler farklı işkollarında çalışmaya başlamışlar, bu alanlarda hakimiyet kazanmak için ister farklı etnik yapıda isterse farklı kırsal bölgelerden gelmiş olsa bile aynı amaç altında birleşen bireylerin rüşvet ve şiddeti etkin olarak kullanarak kamu ihalelerinde tekelleşme yoluna giderek organize suç örgütlerinin gelişmesine katkı sağladıkları kabul edilmektedir.

Ülkemizde organize suç örgütlerinin 1980’li yıllarda strateji ve yöntemlerini değiştirdikleri göze çarpmaktadır. Ekonomide alınan yeni tedbirler, karaborsayı bitirmek amaçlı yapılan gümrük mevzuatındaki düzenlemeler ile ithalatın serbest hale getirilmesi neden olarak göze çarpmaktadır. Suç örgütleri için önemli bir gelir kaynağı olan karaborsa düzeni sekteye uğrarken, bu durumu kendi lehlerine çevirmekte gecikmeyen suç örgütleri, globalleşen dünyada, piyasadaki hareketlilik ve liberalleşme sürecini takip ederek borsada aracılık yapan kurumlarla yakın ilişki içinde olup, kara para aklayarak, suç örgütlerinin değişen dönemlere göre dinamik bir yapıya sahip oldukları göstermişlerdir.

Türkiye’de kayıt dışı ekonominin ne kadar vahim durum aldığını gösteren ve İçişleri Bakanlığı tarafından 2000 yılında hazırlatılan raporda; yıllık 100 milyar doları bulan kara paranın yarısını organize suç örgütleri tarafından kontrol edilen uyuşturucu trafiğinden elde edildiği, bu dönemde milli gelirin yarısına ve Merkez Bankasında bulunan döviz rezervinin yaklaşık beş katına denk geldiği, bunu kontrol eden yaklaşık 100 kadar organize suç örgütünün olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁶

Nakit para akışının daha fazla olduğu metropollerde organize suç faaliyetleri daha çok işlenmektedir. Metropollerde asayiş ve güvenlikten sorumlu birim olan polis teşkilatı organize suç ile mücadele görevini de üstlenmektedir. Organize suç

¹⁵⁵ Clement Henry DODD. **The crisis of Turkish democracy**. Humanities Pr, 1983, s.83

¹⁵⁶ Alper Akgül, **Küreselleşme, Organize suçlar ve Mafia**, Hatay Polis Dergisi, EGM Yayınları, Yıl.5, S.5, S.125-139

olgusunun Türkiye’de Susurluk Kazası (1996) olarak bilinen olay ile tanımlanmaya başladığı, kabadayılık kültürü olarak geçirtilen olayların organize suç faaliyetleri olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur.¹⁵⁷

Ülkemizde organize suçlulukta sosyolojik bir yapının varlığı da bulunmaktadır. Toplumsal yaşantıda gelenek ve göreneklerimizden kopmadığımız, yöresel bağlılığın kentlere yapılan göçler sonrasında da devam ettiği, farklı nedenlerle de olsa kişilerin bir örgüte dahil oldukları görülmektedir. Bu dahil olma kavramı kendi içlerinde suç örgütü üyesi olma değil sosyal bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Toplumda oluşan umutsuzluk ve güvensizlik de bu oluşuma zemin hazırlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlete olan güven ve hukuka olan inancın zayıflaması organize suçu adalet sağlamada alternatif olarak ortaya çıkarmıştır.

2.8.2. Türkiye’de Organize Suç Kavramı

Organize suç kavramının gerek akademik literatürde ve gerekse güvenlik bilimleri terminolojisinde tanımlarına bakıldığında;

İşlenen suçlar itibariyle kamu düzenini bozduğu konusunda fikir birliğine varılan hiyerarşik bir sistemde, belirli kurallar bütünü içinde hareket eden birden fazla kişinin örgütlenmesine organize suç diyebiliriz.¹⁵⁸

Haksız menfaat elde etmeyi ve yüksek kazanç sağlamayı amaç edinen, organizasyon boyutunda ulusal ya da uluslar arası olabilen, doğrudan yada dolaylı olarak ekonomik veya idari yapı üzerinde etkin olup, kontrol eden, ele geçiren ve tespit edilip mücadele edilmesi için üzerinde profesyonel çalışma gerektiren suçları organize suçlar olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁹

Özsoylu organize suçu anlaşılır bir şekilde en sade haliyle “sistemin açıklarını kollayarak, gerektiğinde güç kullanıp yasadışı yollardan maddi çıkar elde etmek için oluşturulan suç örgütüdür” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Cengiz, 2005, s.2

¹⁵⁸ Hasan, Köroğlu, **Örgütlü Suçluluk**, seçkin Yayınları, Ankara, 2001, s.17-18

¹⁵⁹ Sulhi Dönmezer, **Hukuk Devletinde Terör Örgütlü Suçla Mücadele**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s.217

¹⁶⁰ Özsoylu, 1999, s.3

Atasoy organize suç kavramını tanımlarken demokrasinin devlet kurumları içinde işlerliğini engellemek için cebir, şiddet ve tehdidi kullanarak kişisel özgürlükleri kısıtlayan, toplumun içindeki sosyal, siyasi ve ekonomik dengeleri zaafa uğratan kriminolojik olduğu kadar sosyolojik niteliği olan suç türü olduğunu belirtmiştir.¹⁶¹

Yenisey ülkemizde akademisyenler, kriminologlar ve kanun uygulayıcıların tarafından organize suçu tanımlamada oluşan farklılığa dikkat çekerken, bir hukukçu bakış açısıyla; ideolojik olmayan, işbölümü yapan, şiddeti çıkar ve güç elde etmede kullanan, sürekliliği olan, lokal, ulusal ve uluslar arası ilişkilerinde olduğu, hiyerarşik bir bütünlük içinde faaliyet gösteren profesyonellerin oluşturduğu yapılanma olarak tanımlamaktadır.¹⁶²

Geleri, İnterpol polisinin organize suçu “esas amacı süreklilik arz eden bir şekilde gelir elde etmek ve ulusal sınırlara bakılmaksızın teşebbüsü devam ettirmek olan ve bu nedenle yasa dışı faaliyetlerle meşgul bulunan şahısların teşekkül ettirmiş olduğu herhangi bir teşebbüs ya da gruptur.” şeklinde tanımladığını aktarmaktadır.¹⁶³

Türkiye’de organize suçla mücadele konusunda 1999 yılında çıkartılan 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (ÇASÖMK) ile Türk Hukukunda organize suç ilk defa tanımlanmış ve yapılacak mücadelede uygulanacak olan özel soruşturma tedbirler tespit edilmiştir.

2.8.3. Türk Hukuk Sisteminde Organize Suç Kavramı

ÇASÖMK’nın 1. maddesinde İtalya Ceza Kanunu’nun 416 bis maddesi kaynak alınarak, 6.1.2001 tarih ve 4723 sayılı yasa ile değişikliğe uğramıştır. Son şekliyle “*Doğrudan veya dolaylı bir biçimde bir kurumun, kuruluşun veya teşebbüsün yönetim ve denetimini ele geçirmek, kamu hizmetlerinde, basın ve yayın kuruluşları üzerinde, ihale, imtiyaz ve ruhsat işlemlerinde nüfuz ve denetimi elde etmek, ekonomik faaliyetlerde kartel ve tröst yaratmak, madde ve eşyanın azalmasını darlığını, fiyatların düşmesini veya artmasını temin etmek, kendilerine veya*

¹⁶¹ Ö. Atasoy, **Küresel Toplumda Güvenlik ve Uluslararası Polislik Çalışmaları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2005, s.55

¹⁶² Yenisey, 1998, s.71

¹⁶³ Geleri, 2003, s.26

başkalarına haksız çıkar sağlamak, seçimlerde oy elde etmek veya seçimleri engellemek maksadıyla tehdit, baskı, cebir ve şiddet uygulamak suretiyle yıldırma ve korkutma gücünü kullanarak suç işlemek için örgüt kuranlara veya örgütü yönetenlere veya örgüt adına faaliyette bulunanlara veya bilerek hizmet yüklenenlere sadece bu nedenle üç yıldan altı yıla kadar, örgüte üye olanlara iki yıldan dört yıla kadar ağır hapis cezası verilir.” tanımlanmıştır.

1 Haziran 2005 tarihinde yapılan değişiklikle 4422 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Yapılan değişikle daha öncesinde organize suç örgütlerini tanımlayan bir norm varken artık özel soruşturma tedbirlerinin neler olacağı yeni CMK’nın ilgili maddelerinde tek tek vurgulanmıştır. Organize suçlarla mücadelede kullanılacak özel soruşturma tedbirlerinin ceza muhakeme hukukunu düzenleyen CMK’nın içinde yer alması ile uygulanma alanlarını net olmasına neden olmaktadır. Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma 5237 sayılı TCK’nın 220. Maddesinde düzenlenmiştir.

MADDE 220

1- Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir.

2- Suç işlemek amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olanlar, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

3- Örgütün silahlı olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza dörtte birinden yarısına kadar artırılır.

4- Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç islenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur.

5- Örgüt yöneticileri, örgütün faaliyeti çerçevesinde islenen bütün suçlardan dolayı ayrıca fail olarak cezalandırılır.

6- Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç isleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan dolayı cezalandırılır.

7- Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır.

8- Örgütün veya amacının propagandasın: yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

TCK madde 220 de yapılan tanımlama ile kanunun saydığı yasadışı eylemleri yapabilmek için örgüt kurmak, yönetmek ve üye olmak suç olarak kabul edilmiş ayrı bir cezalandırmaya tabii tutulmuştur. Kurulmak istenen örgüt toplum düzeni için bir tehdit oluşturmakta olup, işlenecek suçlar içinde kolaylık sağlayacağı değerlendirilmiştir. Bu nedenler ışığında işlenmesi amaçlanan suçları dahi profesyonel ve daha kolay işlemek için örgüt kurmak bir ön hazırlık olarak kabul edilmekte olup ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır.

Yapılan düzenleme ile kamu güvenliği ve barışı güvence altına alınmak istenmiştir. Böylece mikro manada bireylerin Anayasa tarafından güvence altına alınmış olan kişi hak ve özgürlükleri korunmuştur.

2.8.4. Türkiye’de Organize Suçun Karakteristik Özellikleri

Tüm dünyada önemli bir tehdit oluşturan organize suçluluk ve organize suç örgütleri, genel manada benzerlikler gösterse de, ortaya çıkış şekilleri, faaliyetleri ve kullandıkları yöntemler itibariyle bulundukları ülkelerin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısından etkilenerek kendilerine ait karakteristik özellikler göstermektedirler. Organize suç örgütlerinin ülkemizin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısından etkilenerek kendilerine has bazı belirleyici özellikler taşıdıkları görülmektedir. Bu özellikler:

1. Organize suç örgütlerinin yöneticileri ve üyeleri arasında kan bağı ya da hemşerilik ilişkisinin varlığı
2. Geçmişte var olan Kabadayılık kültürü, toplumun önemseydiği değerler ve dini motifler kullanılarak toplumsal manada kabul görölme çabası,
3. İllegal faaliyetlerini STK’lar ve finans alanında gösterdikleri faaliyetler ile kamufle ederek legal izlenimi verilmesi,
4. Devletin her kurumuna özellikle kolluk kuvvetlerine karşı aşırı saygılı oldukları ve karşı eylemde bulunmadıkları,

5. Genel sosyo-ekonomik şartlara bakıldığında lüks bir yaşam tarzı sergileyerek eleman kazandırmak için imrendirme,
 6. Örgüt liderine koşulsuz biat ve itaat edilmesi,
 7. Hiyerarşik yapı içinde cezaevinde yatmış olma ve sabıkalı olmanın statü kazandırması
 8. Haksız kazanç elde etmek için önemli bir faaliyet alanı olan ihalelerin sürekli takip edilmesi
 9. Örgüt liderlerinin edinmiş oldukları haksız kazanç ve mal varlıklarının kendi üzerlerine kayıtlı olmaması
 10. Yasal boşlukları çok iyi takip ederek buradan sürekli kazanç sağlamak için cebir ve şiddet kullanılması
 11. Faaliyetlerinde legal ve illegal yapıları iç içe geçirerek deşifre edilmesinin zor olması,
 12. Kendilerini halk arasında problem çözücü hakem olarak göstererek adaleti sağlamaya çalışmaları,
- Tüm bu özellikleri yanında sürekli kar etmeyi ve gizli kalmayı amaç edindikleri şeklinde sıralanmaktadır.¹⁶⁴

2.8.5. Türkiye’ de Organize Suçun Ortaya Çıkış Nedenleri

Tüm dünyada ülkelerin, toplumsal hayatı ve ekonomisini tehdit eden organize suç olgusunun ülkemizde oluşturduğu tehlike, kamu kurumlarınca hakkında araştırma yapılma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Devlet Planlama Teşkilatının hazırlamış olduğu raporda Organize Suç örgütlerinin ortaya çıkış nedenlerini, gelir dağılımındaki uçurumlar, artan nüfusla birlikte oluşan işsizlik ve kamu hizmetlerinin toplumun her kesimine aynı şekilde ulaşmaması, adli sistemin aksaması, kamu ihalelerindeki adaletsizlikler ve ekonominin iyi yönetilememesi ile bütçede oluşan açıklar olarak sıralanmaktadır.¹⁶⁵

Bununla birlikte Türk toplum yapısının organize suç kültürüne uygun olduğunu değerlendiren bir kısım araştırmacılar, toplumun içinde var olan yerel ve çağdaş ahlak anlayışı farklılığı ikili bir ahlak anlayışını ortaya çıkarmaktadır. Ancak

¹⁶⁴ KOM, 2002, s.50

¹⁶⁵ Kahya, Özerkmen, 2007, ss.58-63

yerel ahlak anlayışının, çağdaş anlayışa göre daha etkili olması geleneksel yapının varlığı ile gösterilmektedir. Yerel ahlak anlayışıyla birlikte var olan yerel hukuk, merkezi hukuk anlayışının önüne geçmesine neden olmaktadır. Bireylerin suç olarak kabul edilen eylemlerin işlenmesi sonrasında merkezi yönetime bunu bildirmeyi, toplum içinde kabul edilemez bir hareket olarak tanımlamaları ve bunu Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde kabul edilmesi, legalitenin dışlanması ve illegalitenin genel bir anlayış olarak kabul edilmesi organize suç kültürüne yatkınlığı olarak değerlendirilmektedir.¹⁶⁶

Ülkemizde varlığı tespit edilen ve çözüm noktasında yetersiz kalınan problemler organize suçların oluşmasına zemin hazırlayan faktörler olarak gösterilmektedir. KOM Daire Başkanlığı tarafından yapılan araştırmalar sonrasında bu faktörler;

- *İdeolojik yapılanmalar,*
- *Siyasi otorite boşluğu,*
- *Rejim değişikliği,*
- *Totaliter rejimler,*
- *Ekonomik istikrarsızlık,(uzun süreli ve yüksek enflasyon, para piyasalarındaki suni dalgalanmalar, yolsuzluk, gelir dağılımındaki adaletsizlik)*
- *Toplumun sosyolojik yapısı,*
- *Rüşvet almak ve vermek,*
- *Eğitimsizlik,*
- *Hemşerilik/Aşiret yapısı,*
- *Sosyal adaletsizlik,*
- *Ahlaki yozlaşma,*
- *Ceza adaleti sistemindeki eksiklikler,*
- *Psikolojik çarpıklıklara/kavram kargaşası,*
- *Ülkenin jeopolitik konumu,*
- *Lüks yaşam arzusu,*
- *Organize suç ihraç eden ülkelerin etkisi,*
- *Medya da özendirici yayınlara yer verilmesi,*

¹⁶⁶ Akgül, 2002, s.130

- *İdari ve adli denetimsizlik,*
- *Toplum bünyesine uygun olmayan sosyal, hukuki ve siyasi değişimler olarak sıralamaktadır.*¹⁶⁷

2.8.6. Türkiye’de Organize Suç Örgütlerinin Faaliyet Alanları

Tüm dünyada ekonomik ve teknolojik alanlarda meydana gelen gelişmeler doğrultusunda, ülkemizde organize suçlarda faaliyette bulundukları alanları paralel olarak ayak uydurmak ve daha çok kazanç elde etmek için genişletmişlerdir. Uyuşturucu trafiğini kontrol altında tutmak isteyen terör örgütleri ve organize suç örgütleri için Türkiye çok önemli bir noktada bulunmaktadır. Uyuşturucu trafiğinde geçiş güzergâhı olan ülkemiz, uyuşturucu faaliyetinde bulunan organize suç örgütleri için ilgi noktası olmaktadır.

Ülkemizde organize suç örgütlerinin faaliyet alanları;

- Tefeci olarak adlandırılan illegal para alışveriş ve finansman işleri yapan şahıslarla birlikte hareket ederek tahsilat yapmalarını kolaylaştırdıkları ve komisyon aldıkları,
- Kamu ihalelerinin sonucuna etkide bulunarak ihaleleri yandaşlarının almalarını sağladıkları ya da ihaleyi alanlardan komisyon aldıkları,
- Eğlence yerleri, iş adamları, sanatçılara para karşılığı koruma hizmeti verdikleri,
- Otoparklardan vergisiz kazanç elde ettikleri,
- Ülkemizde turistik bölgelerde kazancın fazla olduğu otel ve eğlence merkezlerini tehdit ve baskı ile el değiştirterek kazanç elde ettikleri,
- Emlak ve arazi satışlarında gerek hile yolu ile gerekse baskı ve korku ile komisyon aldıkları,
- Ülkemizin, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden Avrupa’ya geçiş noktası olarak değerlendirildiğinde göçmen kaçakçılığını kontrollerinde tutarak kazanç elde ettikleri,
- Akaryakıt kaçakçılığı yaparak kazanç elde ettikleri,
- Maden ve kömür ocaklarını ele geçirerek kazanç elde ettikleri,

¹⁶⁷ Organize Suçlarla Mücadele, ss.19-20

- Tüm dünyada milyonları peşinde sürükleyen futbol sektöründe, futbolcu transferlerine etkiye bulundukları, maç sonuçlarına etkiye bulundukları, bahis oynattıkları, kulüplerin yönetimlerinde etkili oldukları,
- Sokak çeteleri oluşturarak daha basit ancak kazancı yüksek kapkaç ve gasp yaptırdıkları,
- Küçük çaplı sanayi firmalarını ele geçirmeye çalıştıkları,
- Müzik ve medya sektörünü kontrol ederek menfaat temin ettikleri,
- Gıda piyasasında fiyat politikalarını belirleyerek tekelleşme yoluna gittikleri, tespit edilmektedir.¹⁶⁸

2.8.7. Türkiye’de Organize Suç Örgütlerinin İşledikleri Suç Türleri

Türkiye’de organize suç örgütlerinin işlemiş oldukları suç türleri dünyadaki gelişmelere paralel olarak değişiklikler göstermektedir. Bu şekilde suç örgütlerinin faaliyet gösterdiği alanlar adli ve kolluk birimlerinin etkin mücadeleleri ile farklı alanlara kaymaya, rant ve güç elde etmek isteyen örgütler ile yeni alanlarda faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Sahip olduğu coğrafi konum itibari ile uyuşturucu üretiminin yoğun olduğu Ortadoğu ile Batı arasında olması, suç örgütlerinin sadece büyük rant elde ettikleri uyuşturucu, silah kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığı, organize suç örgütleri, yolsuzluk ve kara paranın aklanması gibi faaliyetlerin ortaya çıkmasında neden olduğu değerlendirilmektedir. Ülkemizdeki büyük şehirlere göç, işsizlik ve buna bağlı olarak toplum içinde var olan ekonomik uçurumlar, gelir dağılımındaki adaletsizlik, yozlaşma ülkemizde organize suç örgütlerinin faaliyet alanlarını genişleten diğer faktörler olarak görülmektedir. Ülkemizin eski medeniyetlere ev sahipliği yapması nedeniyle tarihi eser kaçakçılığı, akaryakıt kaçakçılığı, organ ve doku kaçakçılığı, gelişen teknolojik gelişmeler nedeniyle kredi kartı ve internet dolandırıcılığı şeklinde organize suç örgütleri tarafından işlenen suç türleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde organize suç örgütlerinin kamu ihalelerine dahil olarak kendi lehlerinde sonuçlanması doğrultusunda hareket ettikleri, at yarışları ve spor bahislerinde etkili olarak kazanç sağladıkları, fuhuş, beyaz kadın ticareti, çek senet

¹⁶⁸ Org. Suç.Müc.,2006, ss.20-22

tahsilatı, haraç alma, kumar oynatma, maddi menfaat karşılığında adam öldürme ve yaralama yaptırarak etkinlik sağladıkları, otoparkların tekeli elinde ederek kazanç sağladıkları, gerek el yapımı gerekse fabrikasyon silah kaçakçılığı ve ticareti faaliyetlerini göstermektedirler.¹⁶⁹

Organize suç örgütlerinin ülkemizde karakteristik özelliklerine bağlı olarak faaliyet gösterdiği alanlarda da bu özellikleri görülmektedir. Bunun en önemli nedeni olarak da geçmişte sahip olduğumuz kabadayılık kültürünün değişiklikler göstererek günümüze kadar gelmesi olarak gösterilmektedir.

Ülkemizde ticari alanlarda yaşanan istikrarsızlık sonrasında kişilerin tefecilik yapan şahıslardan borç alma yoluna gittikleri ancak borçlarını ödeyemeyince tefecilerin borçları tahsil etmek için suç örgütlerini kullandıkları, eğlence sektöründeki işletmelerin baskı ile el değiştirmesini sağlayarak tekelleştikleri, bu işletmelerin korunması adı altında şahıslardan zorla para almaktadırlar. Turizm alanlarında faaliyet gösteren işletmeleri baskı ile ele geçirdikleri, emlak ve arazi satışlarında baskı ve hile ile satışlara etkide bulunarak kazanç sağladıkları, spor kulüplerinin yönetimlerine ve futbolcu transferlerine dahil olarak kazanç sağladıkları, asayiş suçlarından kapkaç ve hırsızlık suçlarının suç gruplarına işletilerek buradan kazanç sağladıkları, maden ve kömür ocaklarını baskı ve korku yoluyla ele geçirerek menfaat temin ettikleri, cebir, şiddet ve tehdidi kullanarak faaliyetlerde bulunmaktadır.¹⁷⁰

Organize suç örgütleri de teknolojik gelişmeler ve çağa ayak uydurma şeklinde reaksiyon gösterdiği, her halükarda mevcut sistemden kaynaklanan boşlukları doldurmak amaçlı gelişime uğradığı görülmektedir. Organize suç örgütlerinin merkezinin kontrol noktasının bir yerde bulunmayıp, küreselleşen dünya düzeni içerisinde sınır aşan özellik göstererek kendisine kolayca yer bulduğu dikkat çekmektedir. Özellikle Ortadoğu'daki kaostan kaynaklı mağduriyet yaşayan insanların, hukuk sisteminin daha çok işlerliğinin olduğu, ekonomik refah düzeyi yüksek ülkelere göç etmek istemeleri, organize suç örgütlerince kontrol altında tutulan insan kaçakçılığına yeni faaliyet alanları sağlamaktadır.

Suç işlemek ve haksız kazanç elde etmek amacıyla oluşan örgütsel yapı, günümüzde her alanda sıkça kullanılan interneti de faaliyet alanlarında kullanmakta,

¹⁶⁹ Halil Yılmaz, **Türkiye'de Organize Suç**, Polis Bilimleri Dergisi, EGM Yayınları, 1998, s.73

¹⁷⁰ Organize Suçlarla Mücadele, 2007, ss.205-206

internet dolandırıcılığı, yasadışı bahis, sanal alemde şantaj, kumar ve insan ticaretinde de faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Tüm bunlara bakıldığında örgüte üye olarak kazandırılan kişilerin profillerinin değişmesine, bu alanda uzmanlaşmış kişilerinde bu organizasyon içerisinde sıkça yer bulmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak sistemdeki aksaklıkların devam etmesi organize suç örgütlerinin de sürekli değişim ve gelişim içerisinde olmalarını kaçınılmaz kılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK KRİZ VE ORGANİZE SUÇ İLİŞKİSİ

3.1. EKONOMİK KRİZ VE ORGANİZE SUÇ İLİŞKİSİ

Küreselleşme sürecinde yaşanan hızlı değişim süreci, suç alanında da kendisini göstermekte olup bireysel suçların yerini daha profesyonel yani organize olan yeni ve farklı metotlar kullanılarak sınır ötesi özellikle işlendiği anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde dünyada yaşanan bu değişim süreci ülkemizde de işlenen suçların formatlarında değişikliklere neden olduğu basit ve bireysel işlenen suçların daha komplike bir oluşum ve organizasyon içerisinde işlenmeye başladığı görülmektedir.

Ekonomik yapı ile suç arasındaki ilişkiyi temel iki yaklaşımla incelenebilmektedir. Birincisi motivasyonel teorisi ikincisi ise fırsat teorisidir. Motivasyonel teori suç ve ekonomik yapı arasında doğrusal bir ilişkinin varlığını ifade eder. Ekonomi iyiye giderken suç oranının düşeceğini aksi halde ise yükseleceğini ifade etmektedir. Kişiler ihtiyaçlarını karşılayacak geliri yasal yoldan elde edemedikleri takdirde suça talepleri artmaktadır. Kriz dönemleri kişileri ihtiyaçlarını ya da isteklerini yasal yollardan elde edebilecekleri gelirleri ile karşılayamazlarsa suça yöneleceği ve suç oranlarının artacağını söylemektedir. Yani kişiler yaşam koşullarını sabit tutmak ya da iyileştirmek için kriz dönemlerinde suç işlemektedir¹⁷¹.

Fırsat teorisi ise ekonominin yükseliş dönemlerinde gelir düzeyi artışları ve suç arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Ekonominin iyiye gittiği ve gelir seviyelerinin artışı suça meyilli kişilerin fırsatlarını arttırdığını söylemektedir. Motivasyonel teoride kriz dönemleri gelir seviyeleri düşüşün ya da arttırmaya çalışanların suç oranlarını arttırdığını söylerken fırsat teorisi ise gelir seviyesinin yüksek olduğu daha fazla malın piyasada dolanması suça meyilli kişilerin daha rahat suç işleyebilecek olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir¹⁷².

¹⁷¹Zahir, Kızmaz, “Suçun Önemli Belirleyicileri Olarak İktisadi Etkenler: İşsizlik ve Suç İlişisine Sosyolojik Bir Bakış”, **Polis Bilimleri Dergisi**, 2006, Cilt:8 ss:73-90, s.79

¹⁷²Zahir, Kızmaz, a.g.m. s.79

Çalışmada izlenecek yöntem ise fırsat teorisinden ziyade motivasyonel teoriden hareketle suç ve ekonomik yapı arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılacaktır. İşsizlik faktörünün suça teşvik ettiği ile ilgili birtakım görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden biri, işsizlik olgusunun bireyler üzerindeki etkisinin toplumun değer ve görüşlerine olan bağlılığını azalttığı ifade edilmektedir. Bağlılığı azalan ya da biten işsiz birey toplum örf ve adetlerine uymayan birçok davranış kalıbını normal hatta zorunlu görebilmektedir. Diğer bir görüş ise işsiz kalan birey kendini dışlanmış ya da yalnız hissetmesi onu suça itmektir. Kişi suç işleyerek kendi varlığını ifade etmek eylemlerinde bulunmaktadır¹⁷³.

İnsanoğlunu suça iten faktörler sosyal bilimlerin birçok alanında incelenen ve hala incelenmeye devam eden bir olgudur. Bu olgu hukuk, kriminoloji, sosyoloji, tıp ve ekonomi bilim dalları tarafından incelenmektedir. Her ne kadar sosyal bilim de olsa her bilim dalının suça yaklaşımı farklı olmaktadır. Ekonomide ise suç, daha çok arz ve talep kanunları çerçevesinde fayda-maliyet analizine dayalı olarak incelenmektedir. Suç işleyenler, bu faaliyetten dolayı bir fayda ve alternatif maliyeti göz önüne alarak, fayda maksimizasyonu amacı gütmektedir. Diğer taraftan iktisadi olarak suçla mücadele edebilmek için suçun faydasını düşürmek diğer bir ifade ile cezasını (maliyetini) arttırmak gerekmektedir. Bu yaklaşım suça neo klasik iktisadi görüş tarafından bakıldığında suçun ekonomik analizi şeklinde olduğu görülmektedir¹⁷⁴.

Türkiye her ne kadar genç bir ülke olsa da küresel rekabet ve gelişim sürecinde mali ve ekonomik yapısındaki sorunlara bağlı olarak sık sık krizler ile karşı karşıya kalmıştır. Ülkenin karşılaştığı krizler bazen de küresel krizlilerin bulaşması ile ülke ekonomisini etkilemiştir. Krizler ile mücadele ise kriz sonrası yapılan ekonomi politikalarından oluşmaktadır. Fakat gerek politikaların etkisizliği, gerekse ülke ekonomisinin yeterince güçlü olmaması krizin özellikle orta ve alt gelir grubunu ciddi şekilde etkilemektedir. İşsizlik oranları artmakta, ödemeler

¹⁷³Zahir, Kızmaz,, “Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerinde Bir Değerlendirme”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2003, Cilt:13, Sayı:2 ss.279-304, s.282

¹⁷⁴Siddik Akdeniz ve Fatih, Mehmet Öcal Ed. ŞİRİNER, İsmail, Farhang, Morady, “Political Economy, Crisis & Development” Politik İktisat, Kriz ve Kalkınma, **IjopecPublication**, Londra, 2011, ss.137.

gecikmekte ya da yapılamamakta, senetler ve çekler ödenmemekte ve dolandırıcılık ve yasa dışı işler hızla artmaktadır¹⁷⁵.

3.2. EKONOMİK KRİZE DAYALI SUÇUN TOPLUMSAL NEDEN ve SONUÇLARI

Dünya ülkelerinin ekonomik kriz göstergelerine baktığımızda ekonomik krizlerin çok geniş bir alana yayıldığını reel ve finans sektörleri yanı sıra toplumun sosyolojik yapılarında olumsuz sonuçlarını görmemiz mümkündür.¹⁷⁶

Ekonomik krizin sonuçlarından birisi olarak değerlendirilen göç olgusu toplumun sahip olduğu temelleri derinden etkilemektedir. Bireylerde ve gruplarda davranış değişikliğine neden olurken sosyal bir problemin başlangıcı olan göç domino etkisi yaparak diğer problemlerinde doğmasına neden olmaktadır.

Göç genelde daha küçük yerleşim yerlerinden daha büyük kentlere veya metropolle doğru bir toplumsal olgudur. Göç ile çarpık kentleşme, gecekondu yerleşim yerlerinin oluşması, işsizlik oranlarının artışı, yoksulluğun artmasına ve eğitim konusunda problemlerin oluşmasına sebep olmaktadır.

Suç oranlarının artışında da göç olgusunun varlığı göz ardı edilememektedir. Suça iki farklı etkisinin olduğu değerlendirilen göçün, birinci olarak göç eden bireylerin ortam ve sosyalleşme konusunda yaşadıkları sorunlar nedeniyle suça meyilli davranışlar göstermesine neden olduğu değerlendirilirken ikinci olarak da göç edilen yerde yerleşik olan bireylerinde yaşanan ortam ve çevre değişiklikleri ile suç işleme yönünde davranış göstermelerine neden olduğu değerlendirilmektedir. Göç için hem göç eden hem de göç edilen yerdeki bireyler üzerinde suç işleme yönünde etkili olduğu düşünülmektedir.¹⁷⁷

Göçün sonuçları olarak değerlendirilen kentleşme yada çarpık kentleşme, işsizlik, yoksulluk, gelir eşitsizliği ve gecekondulaşma sosyo-ekonomik olarak düşük bir sınıfın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizlik ise bir tarafta sosyo-ekonomik şartları iyi seviyede olanları diğer tarafta ise

¹⁷⁵ Sıddık Akdeniz, Fatih Mehmet Öcal, Ed. ŞİRİNER, İsmail, Farhang, Moradyss. 135-136.

¹⁷⁶ Koyuncu, Murat ve Fikret Şenses, Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri. **ERC Working Papers in Economics**, No:04/13, 2004.

¹⁷⁷ Murat Delice, Murat Yaşar, Göç ve Şiddet Suçlarının İncelenmesi, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:44, 2014.

beklenen ihtiyaçları karşılamayan düşük seviyedeki sosyo-ekonomik yapıya sahip olan iki kesimin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu oluşan sosyo-ekonomik sınıf ayrımı her iki grubunda karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu gerilim ise şiddet ve suç davranışları için olumsuz bir sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁸

Krizlerin etkili olduğu ülkelere bakacak olursak; krizin etki alanının genişliğine bağlı olarak suç oranlarının artışıyla beraber aile içi şiddet, boşanma olayları, intihar gibi toplumsal problemler karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik krizlerle ilgili göz önünde bulundurulması gereken bir diğer hususta krizin başlangıç ve bitiş anının karıştırılmaması gerekir. Çünkü ekonomik kriz başlangıçta reel ve finans sektörleri üzerinde etkili olurken daha sonraki aşamada toplumsal yapıya sirayet ederek kriz zamanının uzamasına sebebiyet vermektedir. Bu problemin giderilmesi adına uygulanacak politikaların kriz sonrasına hakimiyet sağlayacak şeklinde olması ve sosyo-ekonomik problemleri kriz alanı içerisine dahil edilmesi gerekir.¹⁷⁹

şehirler özellikle nüfusu hızla artan ya da kozmopolit hale gelmiş kentler suç ve suçun yoğun olduğu yerler halini almıştır. Günümüzde şehirler özellikle suçların en yaygın halde işlenen merkezler durumunu almıřtır¹⁸⁰. şehirlere göç edenlerin temel beklentileri iyi bir kazanç ve yaşam standartlarının yükselmesidir. Kendi sosyal çevrelerinden ayrılıp büyük şehirlere gelen bu kesim, sosyal baskı ve manevi desteği de geldikleri yerlerde bırakmışlardır. şehirlerde istedikleri gibi gelir elde edemeyenler ve başarısız olduklarını düşünenler, gelir elde edebilmek için kanun dışı yollara bařvurmaktadır¹⁸¹.

¹⁷⁸ Murat Delice, Murat Yaşar,

¹⁷⁹ Zafer Kanberoğlu ve Oğuz Kara, Küresel Krizlerin Sosyal Yaşam zerindeki Etkisi: Van İli. **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, Cilt: 31, 36

¹⁸⁰ A. Serap Fırat, “Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde zel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2008, Cilt:10, Sayı:3, ss.201-208, s.204

¹⁸¹ Ruşen Keleş (2002), **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, 2002, ss.36

3.3 EKONOMİK KRİZE DAYALI SUÇUN BİREYSEL NEDENLERİ ve SONUÇLARI

Ekonomik kriz dönemlerinde krizin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar bireyler üzerinde etkili bir şekilde görülmektedir. Firmalar kriz dönemlerinde krizin olumsuz sonuçları ile mücadele etmek amacıyla pazarlama tekniklerinde yatırım araçlarında ve fiyat ücret vs. gibi beklenti ve düşüncelerinde değişikliğe giderler. Bu gibi değişiklikler bireylerinde üzerinde olumsuz etki bırakabilir¹⁸². Geçmiş tarihten günümüze kadar bu gibi Sosyo-Ekonomik problemler beraberinde insanları suça yönlendirmeye sebebiyet vermiştir. Buda politika kurucuları tarafından çözülmesi gereken önemli bir problem haline gelmiştir.¹⁸³

Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, hukuk sisteminin belirlediği kurallar bütününe yönelik negatif davranışlar göstermekte tahrik unsuru olabilmekle birlikte beraber yaşamanın getirdiği değer ve normlara olan bağlılıklarını zedeleyebilmektedir. Bu gelişmeler ışığında bireylerin norm ve değerlere olan uyma kültürünü zayıflatmakta, toplumun birey üzerinde hissettirdiği denetim mekanizmasının etkisini azaltmaktadır.

3.3.1 İşsizlik

Ekonomik kriz dönemlerinde durgunluk, ülke ve bölgelerde işsizlik oranını arttırmaktadır. İşsizlik ve suç ilişkisi ile ilgili ilk çalışmalar Becker (1968) ve Ehrlich (1973) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalarda buldukları genel sonuç emek piyasaları ile suç arasında ilişkinin varlığıdır. Emek piyasaları çalışma şartlarının oluşmaması işsizleri, çalışmanın alternatifi olarak ise suça yönlendirmektedir. Kişiler çalışarak gelir elde edemedikleri durumda çalışmanın marjinal faydası düşmekte ve diğer faaliyetleri için daha fazla vakit kalmaktadır. Birey çalışarak elde edebileceği gelir ve yasadışı yollarla elde edebileceği gelir seviyelerini fayda maliyet analizi çerçevesinde değerlendirmekte ve karar vermektedir. Kişi karar verirken yakalanma

¹⁸² Yunus Dursun ve Mahir Nakıp, **1994 Ekonomik Krizin İşletmelerin Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketiciler Üzerindeki Etkileri**, Üniversite-Sanayi Araştırma İşbirliği Vakfı Yayını, Kayseri, 1997, s.1.

¹⁸³ Alper Güvel, **Suç ve Ceza Ekonomisi**, Roma Yayınları, Ankara, 2004.

ve cezalandırılma ihtimallerini de hesaba dâhil etmektedir¹⁸⁴. İşten çıkarılma durumu karşımıza çıkarken bununla beraber yeni istihdam alanları daraldığından tekrar işe dönüş süreci de bununla paralel olarak artmaktadır¹⁸⁵.

İşsizlik yoksulluğu, yoksulluk ise gelir adaletsizliğini, gelir adaletsizliği ise suça yatkın kişileri meydana getirmektedir. Yapılan ampirik uygulamalarda yoksul kesimin ya da gelir düzeyi düşük kesimin suç oranının yüksek oluşu veya suça daha yatkın olduğunu göstermektedir. Krasnovsky and Lane (1998) ise çalışmalarında depresyon veya sosyal çevreye uyum sağlayamayan kesimin de suça itildiğini ifade etmişlerdir.

1970-2010 yılları arasında Avrupa Birliğine üye ülkeler, İskandinavya'dan Norveç ve Amerika kıtasından ABD ve Kanada'dan elde edilen veriler değerlendirilerek, suç ve işgücü piyasasındaki olanaklar arasındaki ilişkiye bağlı yapılan analiz çalışmaları sonrasında işsizlik verilerinin suç verilerine etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Küresel Kriz olarak kabul edilen 2008 Krizi ve sonrasında takip eden dört yıl içerisinde işsizlik oranındaki artışın suç oranında artışa neden olduğu görülmüştür.¹⁸⁶

Türkiye' de ise 1990-2010 yılları arasındaki veriler ışığında suç ile işsizlik ve suç ile kişi başı gelir arasında nasıl bir bağlantı olduğunu tespit etmek için yapılan çalışmalarda işsizlik ile suç ve gelir ile suç arasında ilişkinin var olduğu, bu iki ekonomik değerde meydana gelen artışın suç oranındaki artışa neden olduğu görülmüştür.¹⁸⁷

Türkiye tarihinin en ağır krizlerinden birisi de 1999 yılları sonunda çıkan ve 2000 yılında zirve yapan krizdir. Kriz dönemi ülke ekonomisi ciddi anlamda daralmıştır. Birçok iş yeri kapanmış, ödenemeyen çek ve senet miktarları hızla artmıştır. Krizde ciddi bir artışta işsizlikte yaşanmıştır.

¹⁸⁴Pazarlıoğlu, Turgutlu, 2007, s.63.

¹⁸⁵ Şenaol Yaprak, "Ekonomik Krizlerin İstihdama Yansıması(Cilt 1)".**Ekonomi Bilimleri Dergisi**. ss.44

¹⁸⁶ Kesbiç Yenal, Dünder Özlem, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişkiye Teorik Bir Bakış, **Yönetim ve Ekonomi**, 2017, Cilt 24, Sayı 2, 327-348.

¹⁸⁷ Kesbiç Yenal, Dünder Özlem, ss 340-342.

Tablo 1: Kriz Dönemi İstihdam Durumu

Yıllar	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1998	49,2	6,9
1999	48,7	7,7
2000	46,7	6,5
2001	45,6	8,4
2002	44,4	10,3
2003	43,1	10,5
2004	41,3	10,8
2005	41,5	10,6
2006	41,5	10,2
2007	41,5	10,3
2008	41,7	11
2009	41,2	14
2010	43	11,9
2011	45	9,8
2012	45,4	9,2
2013	45,9	9,7
2014	49,5	9,9
2015	50,2	10,3
2016	50,4	10,9
2017	51,5	10,9

Kaynak: Tuik İşgücü İstatistikleri (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr> 19.12.2019)

Tablo 1’de Türkiye ekonomisinin 1998-2017 yıllarına ait istihdam ve işsizlik rakamları görülmektedir. 1998 yılında yaşanan ekonomik kriz etkilerini 1999 yılında göstermeye başlaması ile birlikte istihdamda azalmaya başlamış ve bu işsizlik artışı 2002 yılına kadar devam etmiştir. 2008 küresel finansal kriz ise ülkemizde etkisi 2009 yılında çok net göstermiş ve işsizlik rakamları %14 gibi düzeye çıktığı görülmektedir. İşsizlik oranlarındaki artış dışında kriz dönemi iş bulma ümidi olmadığı için işgücü piyasasından çıkmalarda bu dönemlerde artmaktadır. Histeri etkisi Türkiye’de kendisini hissettirmektedir. 2010 yılından sonra azalan işsizlik oranları son yıllarda yine 2 haneli rakamlara çıkmakta ve bu olumsuz tablo kendini sürdürmektedir.

3.3.2 Yoksullaşma ve Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği

Yoksulluk İnsanların maddi kayıpları nedeniyle ihtiyaç kabul ettiği kaynaklara erişememe ve normal yaşam düzeyini devam ettirecek maddi gelirden yoksun olma durumudur.¹⁸⁸ Koyuncu ve Murat'a göre ekonomik krizler gerçekleştiği andan itibaren üretim ve yatırımlarda azalma meydana getireceğinden buna bağlı olarak ihracatta gerçekleşen daralma durumu, uluslararası finans piyasalarında oluşacak tedirginlik krizin etkilerini daha da artırarak hükümetin gerçekleştirdiği kamu harcamalarını giderek azalmasıyla beraber bu parametreler yoksullaşmaya ve gelir dağılımındaki adaletsizliğe doğru kayacağını öngörmüştür.¹⁸⁹

Yoksulluk ve suç ilişkisi, ekonomi ve suç biliminde birçok çalışmaya konu olmaktadır. Ülkelerdeki yoksulluk sorunları, gelir dağılımı ve ülkenin siyasal yönetimi ile yakından ilgilidir. Yoksulluk temel nedeni gelir yetersizliği olarak kendini gösterse de daha sonra siyasal ve sosyal sorunlar olarak gelişmektedir. Yoksulların mülk sahiplerinin mallarına zarar vermeleri mülkiyet haklarına saldırı olduğundan dolayı suç teşkil etmektedir¹⁹⁰.

3.3.3. Stres

Stres Cüceloğlu'na göre, stres, "bireyin fiziki ve sosyal çevredeki uyumsuz koşullar nedeniyle, bedensel ve psikolojik sınırlarının ötesinde harcadığı gayrettir".¹⁹¹ Stresin kendine has belirtileri bulunmaktadır. Bunlar aşırı derecede gerginlik uyku halinde bozukluklar stersin belli başlı belirtileridir.¹⁹²

Yaşanan ekonomik krizler sonrasında bireylerin işsiz kalma ve akabinde parasız kalma kaygısını yaşamalarına neden olmakta olup, temel içgüdülerine tehdit oluşturmaktadır. İnsanlar bu süreçte yaşam koşullarını sorgulamaya başlayacaklar ve

¹⁸⁸Coşkun Can Aktan ve Yaşar Vural İstiklal, **Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,s. 3, Ankara, 2002.

¹⁸⁹Koyuncu, M. ve Şenses F.,a.g.m.

¹⁹⁰Abdülkadir Şenkal, "Yoksulluk Suç ve Hapishaneler", <http://okur-yazar.net/yoksulluk-suc-ve-hapishaneler>, (15.11.2012)

¹⁹¹Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranış. Psikolojinin Temel Kavramları**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1994.

¹⁹²Davis Keith. **İşletmelerde İnsan Davranışı. (Çev.: Kemal Tosun ve Diğerleri)**.İstanbul: İ.Ü. Yayınevi, 1984.

gelecekle ilgili kaygı duymaya başlayacaklardır. Mevcut yaşam standartlarında yaşanacak olumsuz değişikliklerin tekrar düzene girmesi ve kazanılması için geleceğe yönelik ekonomik güvencelerinin elde edilmesi için agresif ve saldırgan davranışlar sergilemeye başlayabilecekleri değerlendirilmektedir.¹⁹³

3.4. KRİZ DÖNEMLERİ VE EKONOMİK SUÇLAR

Ekonomik kriz dönemlerinde karşılıklı etkileşim içinde olan ekonomik ve toplumsal yapı krizlerin yalnızca reel ve finansal sektörlerde etkili olmayıp, sosyo-ekonomik yapıyı da derinden etkileyen sorunlar açtığı kabul edilmektedir. Krizlerin etkilerini ekonomisi düşük yapıda olanları daha çok etkiledikleri ve suç işleme oranlarında artışa neden olduğu değerlendirilirken, mali yönden daha güçlü olanların ise mali boyutları daha büyük suçlar işlediği dikkat çekmektedir. İşledikleri mevcut konumları ve ekonomik yapıları nedeniyle deşifresini engellemek için rüşvet mekanizmalarını devreye soktukları, bu şekilde de ikinci bir suç işleyerek kamu hizmetlerinin yürütülebilirliğini işlemez hale getirdikleri görülmektedir. Bu şekilde işlenen suçlar ekonomik suçlar yâda beyaz yakalı suçlar olarak açıklanırken, bu suçların gün geçtikçe artış gösterdiği kabul edilmektedir. Ekonomik suçlar şirket varlıklarına yönelik hırsızlık, mali tablo suiistimalleri, yolsuzluk ve rüşvet, kara para aklama ve vergi suiistimalleri olarak sıralanmaktadır.¹⁹⁴

Türkiye’de işlenen ekonomik suçlar ise TUIK verilerinden elde edilen kesin olmayan verilen bilgiler üzerinden yapılan genellemeler ile zimmete para geçirme, rüşvet ve sahtecilik, dolandırıcılık, uyuşturucu madde kullanmak, satın almak ve satmak, para ve mal kaçakçılığı sıralanmaktadır.¹⁹⁵

¹⁹³ İsmail Bakan, Müslüme Akyüz, A.Melih Eyitmiş ve Fatma Doğan, “Ekonomik Krizin İnsan Davranışları Üzerine Etkilerine Yönelik Malatya’da Bir Alan Çalışması”, **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 1, Cilt 1, 2011, s.4

¹⁹⁴ Sıdika Akdeniz, Fatih Mehmet Öcal, Ekonomik Suçlar ve Kriz, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=ySmOPm5A93cC&oi=fnd&pg=PA135&dq=ekonomik+kriz+d%C3%B6nemlerinde+su%C3%A7lar&ots=Dhz36-aJ-L&sig=KPukYm17OgQhFgdQbHHgLZAwVbk&redir_esc=y#v=onepage&q=ekonomik%20kriz%20d%C3%B6nemlerinde%20su%C3%A7lar&f=false s.140-150 Erişim: 21/08/2019

¹⁹⁵ Sıdika Akdeniz, Fatih Mehmet Öcal, “Ekonomik Suçlar ve Kriz”, **Şırnak Üniversitesi Dergisi**, s. 143

3.5. ORGANİZE SUÇ ÖRGÜTLERİNE YAPILAN OPERASYONLARIN BÖLGESEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Küreselleşme sonucunda yaşanan hızlı değişim ile suç işleme teknik ve yöntemlerinde de daha organize bir yapının etkili olduğunu belirtmiştik. Bu nedenledir ki basit ve bireysel işlenen suçların yerini alan organize suçlar ülkemizde de daha profesyonel mücadele yöntemlerini beraberinde getirmiştir. Ülke genelinde bölgesel ve ekonominin etkili olduğu metropollerde daha fazla operasyonların yapıldığı görülecektir. 1998 yılından sonra başlayan gerek kanuni düzenlemeler gerekse daha profesyonel yaklaşım ile organize suç örgütlerine yönelik operasyonların düzenlendiği ve verilerin daha sağlıklı tutulduğu görülmektedir. Bu veriler dikkate alınarak 1998 yılından sonra ülkemizde etkili olan ekonomik kriz dönemlerinde yapılan organize suç operasyonlarında artış olduğu dikkat çekmektedir.

Marmara bölgesi Türkiye açısından ekonominin en önemli olduğu bölgedir. Ülkenin en fazla göç alan illeri yine bu bölgededir. Kriz dönemlerinde nüfus hareketleri ve krizin etkileri bu bölge ve bölge illerinde rahatlıkla gözlemlenmektedir.

Tablo 2: Marmara Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	İstanbul	Bursa	Balıkesir	Kocaeli	Diğer İller
1998	57	16	15	12	8
1999	115	43	5	10	8
2000	140	30	10	15	14
2001	177	26	15	14	22
2002	142	20	8	7	8
2003	96	19	9	12	3
2004	68	17	12	12	8
2005	58	15	10	15	15
2006	49	9	9	10	10
2007	44	6	2	8	5
2008	22	7			5
2009	17	9	1	6	4
2010	17	5	5	5	2
2011	21	3	2	3	4
2012	24	6	4	6	5
2013	27	2	2	6	3
2014	6	2	-	4	3
2015	19	2	-	1	3
2016	6	2	-	1	2
2017	24	-	6	4	9

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998-2017 Yılları Değerlendirme Raporları**. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları.

Türkiye'nin ekonomisinin büyük bir bölümü Marmara bölgesinde üretilmektedir. Tablo 2'de Marmara bölgesi iller bazında organize suç örgütlerine yapılan operasyonlar görülmektedir. Operasyon sayılarına bakıldığında özellikler kriz yıllarında çok yükseldiği görülmektedir. 1999 yılından 2001 yılına kadar ciddi bir operasyon artışı görülmektedir. Kriz etkisini kaybetmeye başladığı yıllarda ise operasyon sayıları azalma eğilimi göstermektedir. 2007 küresel krizinde ise finansal kriz ülke ekonomisine etkisi sınırlı kalmıştır.

Karadeniz bölgesi tarımsal üretimi ile öne çıkan bir yöredir. Bu bölgede özellikle fındık ve çay üretimi bölgenin en önemli geçim kaynaklarıdır. Karadeniz

bölgesi genel organize suç örgütlerine yönelik yapılan operasyon rakamlarına baktığımızda 1999, 2000, 2001 yıllarında arttığı görülmektedir. Bu artışlar kriz dönemlerinde operasyon sayılarının arttığı görülmektedir. Diğer yıllarda ise operasyon sayıları düşmüştür.

Tablo 3: Karadeniz Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	Trabzon	Samsun	Ordu	Rize	Diğer İller
1998	5	4	2	-	-
1999	30	15	7	5	5
2000	21	17	10	6	8
2001	27	11	8	5	8
2002	15	3	8	2	3
2003	21	10	8	1	7
2004	13	14	7	1	5
2005	21	6	8	-	11
2006	12	9	4	-	7
2007	9	3	5	1	4
2008	11	1	4	-	4
2009	6	1	4	1	6
2010	7	2	3	-	5
2011	11	-	3	-	4
2012	7	-	4	-	1
2013	12	2	6	1	5
2014	3	1	2	1	3
2015	10	1	1	-	5
2016	7	1	-	-	2
2017	8	1	1	-	-

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998-2017 Yılları Değerlendirme Raporları**. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları

İç Anadolu bölgesi son yıllarda hızla gelişen illere sahiptir. Başkent Ankara dışında Kayseri ve Konya sanayi anlamında ciddi atılımlar gerçekleştirmişlerdir. Nevşehir ise turizm temelli bir gelişme göstermektedir. Bölge illerinden Kayseri ve Konya nüfusu hızla artan ve kozmopolit yapıya doğru giden yapıya sahiptir.

Tablo 4: İç Anadolu Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	Ankara	Kayseri	Konya	Nevşehir	Eskişehir	Diğer İller
1998	5	4	2	-	-	-
1999	30	15	7	5	1	5
2000	21	17	10	6	1	8
2001	27	11	8	5	3	8
2002	15	3	8	2	3	3
2003	21	10	8	1	4	7
2004	13	14	7	1	4	5
2005	21	6	8	-	-	11
2006	12	9	4	-	6	7
2007	9	3	5	1	5	4
2008	11	1	4	-	3	4
2009	6	1	4	1	1	6
2010	7	2	3	-	3	5
2011	11	-	3	-	1	4
2012	7	-	4	-	4	1
2013	12	2	6	1	3	5
2014	3	1	2	1	4	3
2015	10	1	1	-	2	5
2016	7	1	-	-	-	2
2017	8	1	1	-	2	-

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998-2017 Yılları Değerlendirme Raporları**. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları

İç Anadolu bölgesi tarımsal üretimin yanında özellikle Kayseri, Konya ve Ankara illerindeki sanayi üretimindeki önemli merkezler olmaları, bölgelerin

ekonomik gelişme ve değişmelerden etkilenmelerin daha fazla arttırmaktadır. Bölgenin büyük illerine baktığımızda 1999 ve 2001 yılları arasında organize suç örgütüne yönelik operasyon sayılarında artış olduğu görülmektedir. Özellikle ekonomik olarak gelişme gösteren şehirlerde kriz dönemi suç ve yapılan operasyon sayılarının yüksekliği göze çarpmaktadır.

Güneydoğu Anadolu bölgesinin büyük illerinden Gaziantep ve Diyarbakır'da da yapılan operasyon sayılarına bakıldığında diğer bölgelere benzer sonuçlar ile karşılaşılmaktadır. Bu illerde de kriz yıllarında organize suç örgütlerine yapılan operasyon sayıları anlamlı düzeyde farklılık arz etmektedir. Bu iller bölgenin büyük ve gelişmiş illeri olması ekonomik yönden de bölgede göç alan iller olması kriz dönemi etkileri daha fazla ortaya koymaktadır.

Tablo 5: Güneydoğu Anadolu Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	Gaziantep	Diyarbakır	Diğer İller
1998	3	-	-
1999	24	5	2
2000	15	3	4
2001	22	12	8
2002	12	9	5
2003	2	4	3
2004	6	1	3
2005	3	7	1
2006	1	5	6
2007	7	3	2
2008	4	2	1
2009	2	2	1
2010	5	1	2
2011	2	4	2
2012	2	3	2
2013	5	2	6
2014	2	1	6
2015	1	10	6
2016	-	-	1
2017	3	-	3

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998-2017 yılları**
Değerlendirme Raporları. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları

Ülkenin büyük nüfus ve ekonomik olarak önemli illerinin olduğu bir diğer bölge ise ege bölgesidir. Bölge hem tarımsal hem de sanayi yönünde önemli bir üretim konumdadır. Diğer taraftan bölgenin özellikle doğu bölgelerinden göç alması, nüfusu artıran ve heterojenleştiren bir faktördür.

Bölgede organize suç örgütlerine yapılan operasyonlara baktığımızda kriz dönemlerinde arttığı gözlemlenmektedir.

Tablo 6: Ege Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	İzmir	Aydın	Muğla	Denizli	Afyon	Manisa	Uşak	Kütahya
1998	19	8	2	2	1	1	-	-
1999	19	9	4	5	3	1	5	-
2000	15	14	5	9	1	4	10	-
2001	9	10	11	10	3	4	8	-
2002	4	7	1	5	2	1	11	1
2003	4	9	5	-	2	2	2	-
2004	5	4	14	5	1	-	3	1
2005	3	4	8	4	-	3	2	1
2006	10	8	5	3	2	1	5	-
2007	8	3	1	6	1	2	-	1
2008	9	2	1	2	1	4	3	1
2009	8	1	1	3	1	5	2	2
2010	15	4	1	-	2	2	1	-
2011	10	-	1	1	-	2	1	1
2012	10	4	-	2	-	1	-	-
2013	5	4	1	2	2	3	-	1
2014	3	1	1	-	-	1	2	-
2015	3	-	1	-	-	-	1	-
2016	4	-	1	-	-	-	-	-
2017	2	1	1	2	2	-	-	1

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998-2017 yılları Değerlendirme Raporları**. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları .

Doğu Anadolu bölgesine baktığımızda ise yine kriz yıllarında operasyon sayısındaki anlamlı artışlar dikkat çekmektedir. Kriz yılı olan 2001 yılında organize suç örgütlerine yapılan operasyon sayısı diğer yıllara göre bir hayli yüksektir. Bu bölgenin sanayi ve ekonomik yatırıma engel olan coğrafi koşulları önemli bir etken olarak gözükmektedir. Bölge halkının genel geçim kaynaklarının hayvancılık olması, ekonomik rantın yüksek olmasını engellemektedir. Ancak bu bölgenin de sınır bölgesine yakınlığı nedeniyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi gibi Organize Suç Örgütlerinin faaliyet alt dallarından olan emtia, tekelleştirici ve uyuşturucu madde kaçakçılığının yoğun olduğu, bu nedenle farklı bir rant alanının oluşmasına neden olduğu görülmektedir.

Tablo 7: D. Anadolu Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	Erzurum	Erzincan	Malatya	Elazığ	Ağrı	Van	Muş	Diğer
1998		8	2	2	1	1	-	-
1999	19	9	4	5	3	1	5	-
2000	15	14	5	9	1	4	10	-
2001	9	10	11	10	3	4	8	-
2002	4	7	1	5	2	1	11	1
2003	4	9	5	-	2	2	2	-
2004	5	4	14	5	1	-	3	1
2005	3	4	8	4	-	3	2	1
2006	10	8	5	3	2	1	5	-
2007	8	3	1	6	1	2	-	1
2008	9	2	1	2	1	4	3	1
2009	8	1	1	3	1	5	2	2
2010	15	4	1	-	2	2	1	-
2011	2	-	1	-	-	-	-	-
2012	3	-	2	-	-	-	-	1
2013	1	-	1	-	-	1	-	1
2014	1	-	1	-	-	-	-	-
2015	1	-	1	-	-	-	-	-
2016	-	-	1	-	-	-	-	-
2017	-	-	1	-	1	-	-	1

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998-2017 Yılları Değerlendirme Raporları**. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları.

Akdeniz bölgesi organize suç ve operasyon sayıları ise aşağıdaki tablodan görülmektedir. İller bazında bakıldığında Mersin ilinin sahip olduğu liman, ihracat faaliyetinin burada etkin olmasına neden olmaktadır. Mersin ilimizin demografik yapısı itibariyle çok fazla göçe maruz kaldığı bilinmektedir. Adana ilimiz ülkemizin nüfus yoğunluğunda ilk beş ilimiz içinde bulunmaktadır. Ekonomisi tarım üzerine kurlu bulunan Adana ilimizde ülkemizin doğu bölgelerinden göç hareketlerine maruz kalmakta olup, yaşanan ekonomik kriz döneminde yapılmış olan operasyonların arttığı dikkat çekmektedir. Organize suç örgütlerine yönelik operasyonların fazla olduğu bir diğer ilimizde ülkemizin turizm merkezi olan Antalya ilimizdir. Ekonomisi turizm üzerine kurulu olan Antalya ilimizde ekonomik kriz döneminde operasyon sayılarındaki artışlar dikkat çekmektedir.

Tablo 8: Akdeniz Bölgesi Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	Mersin	Adana	Antalya	Diğer İller
1998	19	18	8	
1999	35	35	24	4
2000	44	32	25	17
2001	33	39	21	21
2002	13	32	6	7
2003	11	20	5	3
2004	10	22	9	3
2005	9	13	9	4
2006	9	5	14	3
2007	7	7	4	6
2008	7	8	4	3
2009	4	7	5	3
2010	3	6	3	4
2011	1	9	1	6
2012	1	9	4	5
2013	2	3	3	6
2014	3	2	7	-
2015	3	2	5	5
2016	-	1	1	2
2017	5	-	3	2

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998-2017 Yılları Değerlendirme Raporları**. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları

Ülkemizin 2017 yılı itibariyle büyükşehirlerine 1998-2017 yılları arasında organize suç örgütlerine yapılan operasyon sayıları KOM Daire Başkanlığının değerlendirme raporlarına dayanılarak tablo 9’de gösterilmiştir. Kriz dönemleri olarak değerlendirilen 1998, 1999, 2000, 2001 ve 2002 yıllarında organize suç örgütlerine yapılan operasyon sayılarında artış dikkat çekmektedir. Kentleşme sürecinin sanayileşme ile birlikte oluşmasının normal bir seyir olarak değerlendirilmektedir. Ancak ülkemizde ise sanayileşme olmaksızın nüfus artışıyla büyümenin olduğu kabul edilmektedir. Büyükşehirlerde oluşan nüfus yoğunluğu beraberinde sosyal ve ekonomik olumsuzlukları beraberinde getirmektedir.

Tablo 9: Büyükşehir Belediyeleri Organize Suç Örgütlerine Yönelik Operasyon Sayısı

Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Adana	18	35	32	39	32	20	22	13	5	7	8	7	6
Ankara	5	30	21	27	15	21	13	21	12	9	11	6	7
Antalya	8	24	25	21	6	5	9	9	14	4	4	5	3
Bursa	16	43	30	26	20	19	17	15	9	6	7	9	5
Diyarbakır	.	5	3	12	9	4	1	7	5	3	2	2	1
Erzurum	.	.	.	8	2	4	.	2	4	2	.	.	1
Eskişehir		1	2	3	3	4	4		6	5	3	1	3
Gaziantep	3	24	15	22	12	2	6	3	1	7	4	2	5
Mersin	19	35	44	33	13	11	10	9	9	7	7	4	3
İstanbul	57	115	140	117	142	96	68	58	49	44	22	17	17
İzmir	19	19	15	9	4	4	5	3	10	8	9	8	15
Kayseri	4	15	17	11	3	10	14	6	9	3	1	1	2
Kocaeli	12	10	15	14	7	12	12	15	10	8	.	6	5
Konya	2	7	10	8	8	8	7	8	4	5	4	4	3
Samsun	3	2	5	17	16	10	9	4	2	1	.	3	1
Sakarya	4	.	6	4	2	1	2	7	3	2	2	1	1

Kaynak: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı **1998-2017 Yılları Değerlendirme Raporları**. ANKARA EGM-KOMDB Yayınları

Özellikle bölgesel olarak ve bölgelerin gelişmişlik yapısına göre organize suç oranlarını yorumlarken bölgelerin nüfus dağılımı, büyümesi ve aldığı göçlerden bahsedilmemesi bir eksiklik olmakla beraber konuyu çok dağıtmadan incelemek için fazla değinilmemiştir. Bu konuda yapılan ampirik uygulamalarda suç ve ekonomik yapı arasında bazen doğru orantılı ilişkiler bulunurken bazen de ters orantılı ilişkiler bulunmuş ve literatürde ortak bir görüş sağlanamamıştır. Sosyolojik konularda iki

değişken arasında bulunan ilişki fonksiyonel olmayabilir. Bu bakımdan yapılacak ampirik uygulamalarda bir ortak görüş elde edilememiştir.

SONUÇ

İnsanlık tarihinde suç ve ekonomik üretim, insanlık tarihi ile başlamaktadır. İnsanlar bir arada yaşamaları, ihtiyaçları için üretim yapmaları fizyolojik ihtiyaçları için gereklilikten kaynaklanmaktadır. Bu süreçte ihtiyaç fazlası ürünlerin ise takas yolu ile değişimi ticari metalleri de ortaya çıkarmaktadır. Tarihsel süreçte her insan kendi ihtiyaçlarını üretim ya da takas yolu ile elde edememekte ve ekonomi ile ilgili suç dediğimiz kavram da bu süreçte ortaya çıkmaktadır.

Sanayi devrimi ile kitlesel üretim ve günümüz anlamında fabrikaların ilk ortaya çıktığı dönem olmaktadır. Bu dönem aynı zamanda iktisat biliminin bağımsız bir bilim olarak kabul edildiği dönemdir. Ekonomik politika tercihleri iktisadi sistemler ortaya çıkarırken kapitalizm ve kendi doğası çevresinde büyümekte ve gelişmektedir. Yeni üretim teknikleri, yeni pazarlar, bilgi iletişim teknolojilerinde gelişmeler insanlık tarihinde daha önce görülmemiş bir hızda yaşanmakta ve küresel refah yükselmektedir. Bu sürecin bir diğer tarafında ise krizler ortaya çıkmaktadır. Krizler kapitalizmin sürekli gelişmesindeki geçici dengelenme evreleri olarak kabul edilse de toplumsal anlamda ciddi sorunları beraberinde getirmektedir.

Küreselleşen dünya da mesafe kavramının ise önemi kaybetmeye başlaması, bir bölge ya da ülkedeki sorunun çok hızlı bir şekilde yayılmasına sebep vermektedir. Yaşanan krizlerin ekonomik yapının ve sosyal yapının her alanında olumsuz manada etkili olduğu görülmektedir. Bozulan sosyal yapı ve ekonomik koşullar ekonomik kriz ve suç arasında ilişkinin varlığını sorgulamaya sebebiyet vermiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar ile ekonomik kriz ve suç arasında ilişkinin varlığı ortaya çıkartılmıştır. Kriz ortamları içerik olarak fırsatları da beraberinde doğurduğu kabul edilmektedir

Ekonomik ve sosyal gelişim süreci işlenen suçların da farklı faaliyet alanlarda hareket etmesi ile daha profesyonel bir kimlik kazanmaya başlaması kriminoloji bilimi için de çalışma alanlarının gelişmesine neden olmuştur. Organize suç örgütleri de bu alanların önemli bir alt başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. En genel anlamda organize suç örgütleri güç veya maddi çıkar elde etmek amacıyla organizasyonel yapıda bir araya gelmiş gruplar olarak ifade edilmektedir. Ekonomik kriz sonrasında

ortaya çıkan fırsatlar organize suç örgütleri için güç veya maddi çıkar elde etmek için uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Dünyada farklı dönemlerde birçok ülkede yaşanan ekonomik krizler mikro ve makro manada etkili olmuştur. Ülkemizde de yaşanan krizlerin sebepleri etkileşim içinde olduğu ülkelerden olduğu gibi kendi iç ölçeğinde yaşanan 1994, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri derin etkiler bırakmıştır. Bu dönemler organize suç örgütleri tarafından kendi lehlerinde fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu krizler sonrasında hükümetlerin izlediği farklı politikalar ile içinde bulundukları kriz ortamlarından çıkılmaya çalışılmıştır.

Dünyada organize suç örgütlerini tanımlama, nedenlerinin tespiti, kriterlerinin belirlenmesi, faaliyet alanlarının tespiti ve mücadele yöntemleri başlıkları altında çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle Amerika kıtasında 1900' lü yılların ilk çeyreğinde başlayan kriz ile İtalya'dan ABD'ye göç etmiş olan ve kendi ülkelerinde La CosaNostra olarak yapılan organize suç örgütlerinin krizin fırsatlarını değerlendirerek faaliyette bulunması organize suç örgütlerinin uluslar arası bir kimlik kazanmasında milat olarak kabul edilmektedir. Yapılan çalışmalar sonrasında organize suç örgütlerinin sadece ülke içinde faaliyet göstermeyip uluslar arası alanda da faaliyet gösterdikleri, birbirleri ile etkileşim içinde oldukları tespit edilmiştir. Tüm bu gelişmeler ışığında 1996 yılında Almanya'nın Leipzig kentinde Avrupa Organize Suçlarla Mücadele Grubunun yapmış olduğu toplantıda alınan kararlar ile organize suç örgütlerinin kriterleri belirlenmiş ve birlikte etkin mücadele için kararlar alınmıştır. Organize suç örgütlerinin ortaya çıkış nedenlerini siyasal, sosyo-ekonomik ve hukuki nedenler başlıkları altında toplayarak, bu nedenler üzerinde de etkin çalışma yapılmasını gerekli hale getirmiştir.

Ülkelerde yaşanan finansal daralmalar, bireylerin içine girmiş oldukları maddi kayıpları legal alanlarda kalarak tahsil edemeyişi, hukuk sistemine olan güvensizlikler beraberinde organize suç yapılarına zemin teşkil etmektedir. Bu noktada devlet gücü bürokratlarla ele geçiren suç örgütlerinden başlayarak en basit manada baskı ve korku ile tahsilatların yapılmasına kadar geniş yelpazede karşımıza çıkan suç örgütleri bireyleri en genel geçer bilinen şekliyle cebir, şiddet, korku ile bireyleri kendi sistemlerine çekerek, kendi sistemlerine mecbur kılmaktadır. Bu noktadan hareketle bireylerin legal alanla haklarını alamayacakları inancı bireylerin

de kendi rızalarıyla bu yapılara teveccüh içerisinde girmelerine neden olmaktadır. Kriz ekonomik bir olgu olmasına rağmen sosyal sonuçları açısından toplumsal düzeni etkileyen temel unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkeler nezdinde bu sonuçlar farklılık ve değişik sonuçlar barındırmakla beraber araştırmada ortaya konduğu gibi benzer nitelikleri haiz durumdadır.

Organize olarak ortaya çıkan yapılar bireylerin haklarının geri almaları noktasında da bu şekilde aktif rol oynamasının yanında, zaman içerisinde gelişen organize yapı kendi çıkar ve devamlılığı için bir takım eylemlere girmektedir.

Ülkemizde özellikle 1970' li yıllardan sonra başlayan koalisyon hükümetlerinin siyasi ve ekonomik olarak politika üretme de yetersiz kalmaları ve bürokrasideki hantallık organize suç örgütlerinin etkinleşmesine neden olmuştur. Yapılan tespitler ile organize suç örgütlerinin yönettiği gayri resmi ekonomi nedeniyle 1990'lı yılların sonunda hukuki mekanizmaları harekete geçirmiş ve kolluk kuvvetlerin etkin mücadelesi için gerekli hukuki düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. İlk olarak ülkemizin karakteristik özelliklerine göre yapılan analizler sonrasında organize suç örgütlerin ortaya çıkış nedenleri, faaliyet alanları ve etkin mücadele için adımlar atılmıştır. 1998 yılında doğrudan organize suçlar ile mücadele birimleri kurularak daha profesyonel bir mücadele yapılmaya başlanmıştır.

Ülkemizde 1998 yılında başlayan mücadele özellikle ekonomimize büyük darbe vuran 2000 Kasım, 2001 Şubat kriz dönemlerinde ve etkilerinin ağır olarak hissedildiği sonraki süreçte yapılan operasyonlar ile kendisini göstermiştir. Organize suçluluk kavramıyla doğrudan mücadele eden birimlerin yıllık faaliyet raporlarında görülebilmektedir. 1998-2017 faaliyet raporlarında bu dönemlerde yapılan operasyonların, finans ve sanayi merkezleri, turizmin ağırlıkta olduğu büyük ve kozmopolit nüfusa sahip şehirlerde, ciddi şekilde artış olduğu görülmektedir. Sanayisi gelişmemiş ya da tarımsal üretimlerin olduğu şehirler veya bölgelerde ise görece olarak kriz dönemlerinde organize suç örgütlerine yapılan operasyonlar ise düşük kalmaktadır.

Bu bağlamda ekonomik kriz dönemlerinde bireysel ve örgütsel olarak işlenen suç oranlarındaki artış ile kolluk kuvvetlerinin de farklı mücadele politikaları ürettiği dikkat çekmektedir. Organize suç örgütlerinin ortaya çıkış nedenleri olarak değerlendirilen siyasal nedenler, sosyo-ekonomik nedenler ve hukuki nedenlerin

varlığı, ortaya çıkan hukuki ve siyasi boşlukların bu suç örgütlerince doldurulmaya çalışılacağı değerlendirilmektedir. Özellikle ülke ekonomisi ve toplumun yapısı üzerinde de olumsuz etkilerinin fazla olduğu örgütsel suçlar gelecek yıllarda da bu suç tipi ile mücadelenin devam edeceği düşünülmektedir.

Çalışmada bazı kısıtlar ile karşı karşıya kalınmıştır. Organize suç biriminin 1998 yılında kurulması bu alanda veri teminini zorlaştırmaktadır. Bu ise çalışmanın ekonometrik analiz ile desteklenmesini engellemektedir. İlerleyen yıllarda hem veri teminindeki zorlukların aşılması hem de daha geniş veri seti ile çalışma yapılabilecek olması bu konuda yeni çalışmaların yapılabilir olmasını sağlayacaktır. Literatür anlamında ise organize suç ve ekonomik kriz ilişkisi ile ilgili çalışmaların çok kısıtlı olması bu çalışmanın özgün değerini ortaya çıkarmaktadır. Suç kavramının daha çok hukuk ya da psikolojik faktörlerinin akademik olarak incelenmesi, suçun ekonomik boyutlarının ise görece olarak daha yüzeysel kalması literatürde açık oluşturmaktadır. Çalışmanın bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması ve konu hakkında literatüre katkı yapması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abadinsky, Howard. **OrganizedCrime**, Cengage Learning, 1997.

Abadinsky, Howard. **OrganizedCrime**, Belmont, Wadsworth/Thomson, 2003.

Acar, Elif Öznur. “Türkiye’de Yapısal Donuşum ve İşgücü Piyasaları Üzerine Bir İnceleme”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Sayı 25, 2016, ss. 53-72

Akdiş, Muhammet. **Global Finansal Sistem ve Finansal Krizler ve Türkiye”** Beta Yayınevi,1.Basım, İstanbul 2000.

Akdoğan, Abdurrahman. **Kamu Maliyesi**. Ankara, Gazi Kitapevi, Altıncı Baskı.

Akgül, Alper. “Küreselleşme, Organize suçlar ve Mafia”, **Hatay Polis Dergisi**, EGM Yayınları, Yıl.5, Sayı.5,

Akgül, Alper. Yakup, Yılmaz. Zeki Bal, **AB Sürecinde Organize Suçlulukla Mücadele**, KOM Yayınları, Ankara, 2006,

Akman, Cüneyt. “**2008Küresel Ekonomik Krizine Tarihsel ve Teorik Açısından bir Yaklaşım**” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010

Aktan, Coşkun Can ve Hüseyin ŞEN, “*Ekonomik Kriz; Nedenler ve Çözüm Önerileri*”, **Yeni Türkiye Dergisi Kriz Özel Sayısı**, Cilt 2,Sayı:42, 2001. s.1225.

Aktan, Coşkun Can. Hüseyin Şen, (2001). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”, Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayı II, Sayı:42, Kasım –Aralık 2001, s. 1225-1230.

Aktan, Coşkun Can ve Yaşar Vural İstiklal. **Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,s. 3, Ankara, 2002.

Aktan, Coşkun Can. **Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi**, Akliselim Matbaası, İzmir 2000.

Akyüz, Müfit ve ERTEL, Nesrin (1990), Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Dünya Yayınları, Üçüncü Basım, İstanbul, 1990.

Akyüz, Yılmaz ve Boratav Korkut. Themaking of theTurkishfinancialcrisis. "Financialization of the Global Economy" **United Nations Conference On TradeAnd Development**, PERI, University of Massachusetts, 2002, Aralık, 7-9, Amherst, Mass. http://unctad.org/en/docs/dp_158.en.pdf (Erişim: 14.06.12)

Alacakaptan Uğur. **Suçun Unsurları**, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.

Anayurt Ömer. **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, Ankara, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001.

Arıkan, Sezen. “**Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye’de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir İnceleme**”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

Aşık Metin. “Organize Suç ve Ankara Emniyet Müdürlüğü”, **Polis Dergisi**, Yıl 6, sayı:37, EGM Yayınları, 2000,

Atar, Olcay. “Terörizmin Felsefi Argümanları”, **Polis Dergisi Terör Özel Sayısı**, EGM Yayınları, 2004.

Atasoy, Ömer. **Küresel Toplumda Güvenlik ve Uluslararası Polislik Çalışmaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005.

Ay Aslıhan. “Dünya Ekonomisinde Yaşanan Başlıca Krizlerin Analizi ve Krizden Çıkış Politikaları Öneri-Görüşler”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Trabzon, 2011.

Bahçeci, Sema. “Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri Ve 1994 Türkiye Deneyimi” Devlet Planlama Teşkilatı. Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ekonomik Modeller Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1997.<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/politika/bahcecis/istikra2.pdf>

Bal, Hüseyin. **Hukuk Sosyolojisi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2003.

Balcıoğlu İbrahim. **Şiddet ve Toplum**, Bilge Yayınları, İstanbul 2001,

Bastı, Eyüp. “Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi: Krizin Finans Sektörü Verimliliğine ve Etkinliğine Etkileri”, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 2006.

Beşe, Ertan, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003

Bocutoğlu Ersan, **Makro İktisat**, 4. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon 2007.

CAPRIO, Gerard. "Banking on Crises: Expensive Lessons from Recent Financial Crises", **World Bank, Working Papers 1998**.

Cengiz, Mahmut, **Türkiye’de Mafya Tipi Organize Suçlar**, KOM Yayınları, Ankara, 2005.

Clement Henry DODD. **The crisis of Turkish democracy**. Humanities Pr, 1983, s.83

Çolak, Ömer Faruk, "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve 2002 Yılı Bütçesi Üzerine Gözlemler", **İşveren Dergisi**, Kasım 2001.

Çulcu Murat, **Türkiye’de Mafya’laşmanın Kökenleri, Her Sakaldan Bir Kıl**, Kitap Deyince E Yayınları, 2001,

Çulcu Murat, **Mafya Üzerine Notlar**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1998,

Çulcu Murat. **Mafya Üzerine Notlar**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001.

Değirmen, Süleyman, Ahmet Sengönül ve İsmail Tuncer. "**Kriz Erken Uyarı Sinyalleri Olarak Reel Ekonomi Göstergeleri**", **Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri**, Seyidoglu, H., R.Yıldız (drl), Arıkan Basım Yayım, İstanbul, 2006.

Delice, Murat ve Murat Yaşar. "Göç ve Şiddet Suçlarının İncelenmesi", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 44, 2014.

Demir, Gülten, **Asya Krizi ve IMF**, Der Yayınları No:268, İstanbul, 1999.

Demirbaş, Timur, **Kriminoloji**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001.

Dinçer, Ahmet. “Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler” DPT, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2006.

Dinçkol, Abdullah. Türkiye de Organize Suçluluk ve Sosyo-Ekonomik Yapı, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, İstanbul-2002 Cilt:1 Sayı:1 s.112

Dolu, İsa, “**Türkiye de Yaşanan 1994 ve 2001 Krizlerinin Analizi**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, 2009.

Dönmezer Sulhi, “**Organize Suçlulukla Mücadele**” **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Dönmezer Sulhi, **Hukuk Devletinde Terör Örgütlü Suçla Mücadele**, Beta Yayınları, İstanbul,1996.

Dönmezer,Sulhi, **Kriminoloji**, Beta Yayınları, İstanbul, 1994.

Dursun, Hasan, “Organize Suçun Temelleri ve Anılan Suçla Mücadelenin Özel Zorlukları”, **TBB Dergisi**, Sayı:49, İstanbul, 2003, ss.83-113,

Eğilmez, Mahfi, **Küresel Finansal Kriz**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul, 2010.

Eğilmez, Mahfi, **Makro Ekonomi**, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 2010.

Ekmekçi, Dilek. **Organize suçlulukla Mücadelede Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Özel Soruşturma Tedbirleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Erdem Mustafa Ruhan, **Ceza Muhakemesinde Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001.

Erdem Mustafa Ruhan. **Organize Suçluluk**, Hukuk Kurultayı, Cilt 2, Ankara, 2000.

EREN, Fatih Mehmet. **Ekonomik krizler ve kriz göstergeleri: 1990 sonrası dünyada yaşanan krizler ve Türkiye karşılaştırması. 2010.** (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergenç, Yunus Emre. Ekonomik Krizlerin Nedenleri ve Çözüm Önerileri, 2009, http://www.endmuh.com/kariyer/ekonomi/dosyalar/ekonomik_kriz_nedenleri_ve_cozum_onerileri.pdf- 25-03-2012

Ersoy, Ömer. “Terör ve Organize Suçlar ile Yakınlaşma ve İşbirliğinin İncelenmesi”, **Polis Dergisi**, EGM Yayınları, Sayı;40, Ankara, 2004.

Erten, Y. Habil ve Kabil: Doğan İlk İnsanla Ölen İlk İnsanın, Öldüren İlk İnsanla Öldürülen İlk İnsanın İlişkisi Üzerine <http://psikomitoloji.com/attachments/-article/79/habil.ve.kabil.pdf> S1.

FIRAT, A. Serap. “Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:3, Ankara, 2008, ss.201-208.

Finckenauer James O.,**Problems of Defination: What is organizedcrime? Trends in OrganizedCrime**,Vol.8,No.3, Spring, 2005.

Geleri, Aytekin. **Organize Suçların Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, İtalyan- Amerikan Mafyası Üzerine Bir Çalışma** , Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

Gökçe, Birsen. **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2004.

Gökçeğöz, Fazlı. **Organize Suç Kavramı, Terör Suçları ile Bağlantısı ve Etkin Mücadele Yöntemleri**, Aytekin Geleri, Hasan Hüseyin Çevik,(Ed.), Organize Suçlarla Mücadele ve Polis, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

Gökpınar, Mahmut. **Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Organize Suç**, TBB Dergisi Sayı:60, Ankara, 2005.

Güloğlu, Bülent, A. Ender ALTINOPLU. “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, İstanbul Üniversitesi, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ekim, No:27, İstanbul,2002.

Güvel, Enver Alper. **Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulaması**, Roma Yayınları, Ankara, 2004.

Hamide, Zafer. **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, Beta yayınları, İstanbul, 1999.

HeijdenToonvan der, **MeasuringOrganizedCrimeIn Western Europe**, 1996, <https://www.ncjrs.gov/policing/mea313.htm>, erişim;23.07.2012

Hill Peter, B.E.**JapaneseMafia, Yakuza, LawandState**, Oxford UniversityPress, Oxford, 2003.

http://www.ekodialog.com/Konular/eko_politikasi.html (Erişim:01/07/2012).

<http://www.serkantoksoy/makalele/2.doc>, 28/06/2012 Serkan Toksoy.

Kaçakçılık ve Organize Suçlar, KOM Yayınları, Sayı 5, Ankara, 2002.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1998 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 1999.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **1999 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2000.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2000 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2001.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2001 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2002.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2002 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2003.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2003 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2004.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2004 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2005.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2005 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2006.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2006 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2007.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2007 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2008.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2008 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2009.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2009 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2010.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. **2010 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2011.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2011 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2012.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2012 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2013.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2013 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2014.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2014 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2015.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2015 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2016.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2016 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2017.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.**2017 Raporu**, KOM Yayınları, Ankara, 2018.

Kahya, Yavuz.,Özerkmen, Necmettin, **Organize Suç Örgütleri, Mafya**, Adalet Yayınları, Ankara, 2007.

Kansu, Aydan, **Döviz Kuru Sistemleri ve Döviz Krizleri Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**, : Güncel Yayıncılık, 2.Basım, İstanbul, 2006.

Kantar, Gökmen; Gülay, İhsan; Kılıcı, Hakan. Siyasal Krizler Karşısında Liderlerin Davranışları ve Ekonomiye Etkileri. **Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 5-19.

Karaçor, Zeynep, **Ekonomik Politikası ve Türkiye**, Çizgi Yayınevi, Konya, 2012.

Karaçor, Zeynep, **İstikrar Politikaları ve Uygulamaları Ders Notları**, Dizgi Ofset Matbaacılık, Konya, 2001.

Karluk Rıdvan,**Türkiye Ekonomisi**, Beta Kitabevi, İstanbul, 1991.

Karluk, Rıdvan.,TonusÖzgür., Çatalbaş Nazım, "Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye" Marmara Üniversitesi Yayın No: 640 (Prof. Dr. Orhan Oğuz'a Armağan). s. 259-279, 1999, 01/01/1999.

Kanberoğlu, Zafer ve Oğuz Kara. Küresel Krizlerin Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisi: Van İli. **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, Cilt: 31, 36

Kazgan, Gülten. “Türkiye’de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001. DEGEV-Türkiye İş Bankası www.kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc(Erişim Tarihi:14.06.2012)

Kınaytürk, Zuhâl. “**1990 Yılından Sonra Yaşanan Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (Kobi) Üzerindeki Etkileri**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006.

Kızılçelik Sezgin, Erjem Yaşar, **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, Saray Kitapevleri, İzmir, 2001.

Kızmaz, Zahir, “Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerinde Bir Değerlendirme”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2 Elazığ, 2003, ss.279-304.

Kızmaz, Zahir, “Suçun Önemli Belirleyicileri Olarak İktisadi Etkenler: İşsizlik ve Suç İlişisine Sosyolojik Bir Bakış”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:8 Ankara, 2006, ss:73-90.

Kibritçioğlu, Aykut, Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz**. Özel Sayısı, Yıl: 7, Sayı 41, Eylül- Ekim, ss. 174-182.

Kocadağ Sezen, “**Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye’de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir İnceleme**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

Kocadağ, Sezen. “**Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye’de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir İnceleme**”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.

Köroğlu Hasan, **Örgütlü Suçluluk**, seçkin Yayınları, Ankara, 2001.

Kuran, İhsan. **Türkiye’de Ekonomik Krizler Ve İstikrar Programları (1980-2005)**, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.1.

Koyuncu, Murat ve Fikret Şenses, Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri. **ERC Working Papers in Economics**, No:04/13, 2004.

Michael D. Lyman, Gary W. Potter. **Organized Crime**, PrenticeHallPress, New Jersey, 2000.

Nisan 1994 Kararları, 1994 Ekonomik Krizinin Nedenleri, http://www.ekodialog.com/Konular/1994_krizi.html, (Erişim: 14.06.2012)

Organize Suçlarla Mücadele, TADOC Yayınları, Eğitim Daire Başkanlığı Yayın ve Basımevi Şube Müdürlüğü, Ankara, 2007.

Özatat, Fatih. (1996), “TheLessonsfromthe 1994 Crisis in Turkey: PublicDebt (Mis)Management and Confidence Crisis”, **Yapı Kredi Economic Review**, Vol 7, No 1, June, ss 21-37.

Özkan Ahmet, “Ekonomik Kriz ve Muhasebe Uygulamalarına Bazı Yansımalar”**Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 2 Ankara, 2000.

Özsoylu, A.Fazıl, **Yeraltı Ekonomisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999,

Öztürk, Bahri. Özbek, Veli Özer. Erdem, Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku Muhakemesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001,

Öztürk, Nazım. **Maliye Politikası**. Ekin Yayınevi, Bursa, 2012.

Parasız, İlker. “**Enflasyon, Kriz Ayarlamaları**”, Ezgi Kitabevi, 2. Baskı, Bursa, 2002.

Parlak, Bekir ve Argun, Uğur. “**Küreselleşme Sürecinde Bağlamında Organize Suç Örgütlerinin Karşılaştırmalı Analizi**”, Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2010.

Paya, Merih, “Para Teorisi ve Para Politikası”, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1994.

Pazarlıoğlu M. Vedat ve Turgutlu Timur. Gelir, İşsizlik ve Suç: Türkiye Üzerine bir İnceleme, **8.Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumunda bildirisi**, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar 2007 Cilt: 44 Sayı:513, ss.63-71.

Pehlivan, Osman. **Kamu Maliyesi**. Derya Kitapevi, Trabzon, 2000.

Pehlivan, Osman. **Kamu Maliyesi**, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2011.

Pınar, Abuzer. **Maliye Politikası: Teori ve Uygulama**. (2. Baskı). Ankara Naturel Yayınları, 2011.

Pınar, Abuzer. **Maliye Politikası: Teori ve Uygulama** (2. Baskı), Naturel Yayınları, Ankara, 2006.

Pudney, Stephen; Deadman, Derek ve Pyle, David. The Relationshipbetween Crime, Punishmentand Economic Conditions: Is Reliable Inference Possible When Crimes Are Under-Recorded?,**Journal of theRoyalStatistical Society**, Cilt: 163, Sayı: 1, ss. 81-97. S.82-83

Rosier Bernard. **İktisadi Kriz Kuramları**, (Çev. Nurhan YERLİTÜRK) , İstanbul, 1991.

Sabrina, Adamoli ve Nicola, Andrea Di, Savona Ernesto U., Zoffi Paola, **Organized Crime Around World**, www.heuni.fi/uploads/mmadzpnix.pdf Erişim Tarihi:24.06.2012.

Sah, Raaj. **Social Osmosis and Patterns of Crime**, **The Journal of Political Economy**, 1991, Cilt:99, Sayı:6, 1991, pp:1272-1295.

Samur, Cengiz. “Uluslararası Finansal Panik Yaklaşımı ve 1997/8 Asya Krizi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Konya, 2010, 23, 174-184.

Sarıgedik, İlknur. “**1994–2001 Krizlerine Genel Bakış ve Kriz Yönetimi**”, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara, 2008.

Schmid, Alex P. **Küresel Dünyada Terörizm Konsepti**, (Ed. Ve Çev.) Suat Doğan, EGM TEMÜH Yayını, Ankara, 2004.

Sıdıka Akdeniz, Fatih Mehmet Öcal. “Ekonomik Suçlar ve Kriz”, **Şırnak Üniversitesi Dergisi**, s. 143.

Siner, İsmet. **Menkul Kıymet Borsa Krizlerinin Makro Ekonomik Yansımaları**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

Sokullu Akıncı, Füsün. **Kriminoloji**. İstanbul, 1994, http://www-kriminoloji.com/Sucun_Nedenleri_Psikolojik-Fusun_Sokullu.htm.

Sözüer, Adem. **Organize Suçluluk Kavramı ve Batı Ülkelerinde Bu Suçlulukla Mücadele İle İlgili Gelişmeler**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Cilt 9, sayı1-3, İstanbul, 1995,

Şe Ersan. Özdemir Bilgehan, Suç Örgütü, <http://www.bilgehanozdemir.com/suc-orgutu/> (Erişim:15.04.2019).

Şenkal, Abdülkadir. **Yoksulluk Suç ve Hapishaneler**, 2012, <http://okur-yazar.net/yoksulluk-suc-ve-hapishaneler>, (15.11.2012).

TANZI, Vito. **Fiscal policy and fiscal rules in the European Union**. CASE Network Studies and Analyses, 2005, 301.

Tavas, Taner. **Terörizm, Psikolojisi ve Hedefleri**, içinde Ümit Özdağ ve O.M. Öztürk, **Terörizm İncelemeleri**, Jeopolitik-Strateji-Terör Yayınlar Dizisi:3; ASAM , Ankara, 2000.

TMMOB, Ekonomik Kriz 5 Nisan Kararları ve 1994 Yılı, http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/458e7509aa5f47e_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD (Erişim Tarihi: 14.06.2012).

Turgut, Ahmet. “Finansal Krizlerde IMF’in Rolü ve Önemi: 1997 Asya ve 2000-2001 Türkiye Krizleri” **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2006, Yıl 9, Sayı 10.

Turgut, Ahmet. “Türleri, Nedenleri ve Göstergeleri ile Finansal Krizler”, **TÜHİŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt 20, Sayı:4-5 Şubat 2007 ss.35-46

Türk Demokrasi Vakfı. Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi, **Terörizm ve Organize Suçlar, Demokrasi ve İnsan Hakları Gelişim Sürecine Etkileri**, Ankara, 1999,

Türk, İsmail. “Maliye Politikası”, Turhan Kitabevi, Onuncu Baskı, Ankara, 1994.

Ulusoy, Ahmet. **Maliye Politikası**, Celepler Matbaacılık, 3. Baskı, Trabzon, 2004.

UNCICP. 2000 **Assessing Transnational Organized Crime; Result of a pilot survey of 40 selected Organiz Edcrimin Algroups in 16 Countires , Trends in Organized Crime , Vol.6, no:2,**

Wade, Robert. **Finansal Sistem Değişikliği mi?**, B.Gürsoy (çev.), Maliye Finans Yazıları, 2009.http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/82/Robert_Wade_Finansal_Sistem_Degisikligimi.pdf (Erişim Tarihi: 05.09.2013)

Yaman, Özgür. “**Finansal Krizler ve Erken Uyarı Sistemleri**”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Yaşar, Kenan. **Güncel Değişikliklerle Fransız Ceza Hukukunda Örgüt Kavramı ve Örgütlenme Suçları** <https://dergipark.org.tr/download/article-file/14679> >Erişim Tarihi : 21.08.2019.

Yay Gülsün Gürkan. “*1990’lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi*”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı Sayı:42, Kasım-Aralık, 2001, <http://gulsunyay.com/portal/documents/files/yeniturkiye2.pdf> (Erişim: 31.03.2012)

Yenisey, Feridun. **Mukayeseli Hukukta Çıkar amaçlı Örgütlerle Mücadele ve Türkiye**, Organize Suç Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Yayın No:4, Nisan 1998.

Yıldız Emel. **Türkiye de Uygulanan Para ve Maliye Politikalarının Tarımsal Üretime Olan Etkilerinin Ekonomik Analizi**. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006, s34.

Yılmaz, Halil. “Türkiye’de Organize Suç”,**Polis Bilimleri Dergisi**, EGM Yayınları, 1998.

Yılmaz, Ömer ve Alaattin,Kızıltan., Vedat Kaya. “İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri”, Erciyes Üniversitesi, **İİBF Dergisi**, Sayı; 24, Ocak-Haziran, Kayseri, 2005.

Zafer Kanberoğlu ve Oğuz Kara, Küresel Krizlerin Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisi:
Van İli. **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,
2013, Cilt: 31, 36.

